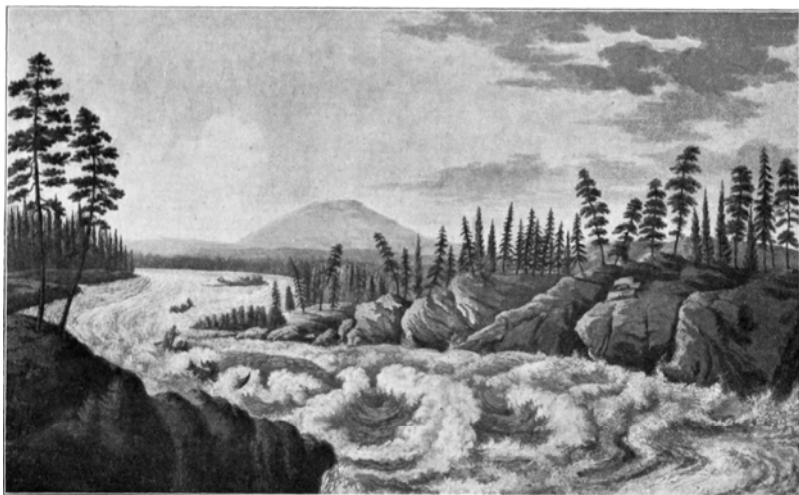

*I NORRLANDSSTÄDER
OCH LAPPLANDSBYGD
ÅR 1800*

JOHAN ERIK FORSSTRÖMS DAGBOK

NATIONALFÖRLAGET – STOCKHOLM

PARTI AF MUONIOKOSKI

Ur A. F. Skjöldebrands "Voyage pittoresque au Cap du Nord".

*"Utsikten är här något vild men icke obehaglig. Öfverste Skjöldebrand hade förlidet
år tagit en vy härutaf".*

Forsströms dagbok s. 62—63.

I NORRLANDSSTÄDER
OCH
LAPPLANDSBYGD
ÅR 1800

Johan Erik Forsströms dagbok öfver
resan i Norrland och Finnmarken 1800
och i Roslagen 1801

Med en inledning

Af

NILS AHNLUND

AKTIEBOLAGET NATIONALFÖRLAGET
STOCKHOLM

STOCKHOLM
NYA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET 1917.

Inledning.

Författaren af den skildring, som här offentliggjorts drygt ett sekel sedan den nedskrefs, är i flera afseenden en god typ för sin generation. Hans reseanteckningar låta mannens hela art och uppfattning på ett särdeles liffullt sätt framstå för läsaren. Man får ovillkorligen intrycket att äga till ciceron på landsvägar och fjällryggar, i småstäder och fjordbyar en verkligt älskvärd människa, ungdomligt energisk, vaken och med godt humör till öfverlopps. Hvad vi veta om hans lif är tillräckligt för att inställa honom i den miljö, hvori han bör ses. Den varma kärlek för naturvetenskaperna, som han i inledningen till sin dagbok betygat som sitt "angänämaste tidsfördrif" allt ifrån barndomen, blef hos denne kyrkans man liksom hos många af hans samtida ämbetsbröder ett fulltonigt ackord för hela hans lifsgärning. Sina bestämmande intryck hade han undfått vid det universitet, där den linnéanska traditionen med framgång och pietet

vidmakthölls af män sådana som Thunberg, och i hans biografi undanskymmer naturvännen och forskaren bilden af själaherden.

Johan Erik Forsström var komministerson från Dalarna, född i Transtrand den 16 februari 1775. Under gymnasieåren i Västerås riktade den begåfvade ynglingen uppmärksamheten på sig, då han hösten 1796 höll en oration med anledning af Gustaf IV Adolfs tillträde till regeringen. Följande år blef han student i Uppsala, där han nu stannade för att bedrifva prästerliga studier. Det vill dock synas, som om de första Uppsalaåren hufvudsakligen kommit att ägnas åt naturvetenskaperna, till hvilka han ju kände sig dragen ej med nyväckt intresse utan gammalt svärmeri. Han blef en af de många, som studerade för den namnkunnige och vidtbereste Thunberg, och sorn umgingos i den hjärtans välvillige celebritetens hus, där efter hvad det berättas hvar besökande student, som tillkännagaf sin afsikt att studera naturvetenskap och medicin, hugnades med en kyss på kinden. Under Thunbergs presidium har han också sommaren 1798 disputerat *pro exercitio*. Hvarken denna disputation eller den som han, några månader tidigare blifven kandidat, i april 1800 aflade *pro gradu* under fysikern professor Zakarias Nordmarks presidium, var dock författad af honom. I juni sistnämnda år eröfrade han magistervärdigheten. Själf var han emellertid icke närvarande vid promotionshögtidligheten. På ett berg uppe i Norrbottens finnbygd kreerades

Forsström under skämtsamt högtidlighet till filosofie magister af sina följeslagare. Han bar, berättas i hans anteckningar, "en helt och hållet botanisk krans, flätad af vår svenska lager, lingonstjälkar, hvarpå satt frukt sedan förra året, virad med vår svenska myrten, *Linnea borealis*. Jag drack mina Uppsalavänners skål från höjden af min isiga Parnass och lämnade kransen därstädes på spetsen af Olostunturi", Ett misstag begicks tyvärr af de muntra resenärerna, då de af underrättelser från akademien förleddes att välja den 16 juni för den lappländska promotionsakten, ty promotionen i Uppsala stod i verkligheten först följande dag.

Om anledningen till och gången af Forsströms resa lämnas i hans här publicerade dagboksanteckningar underrättelser tillfyllest. Han uppger, att planen på en sådan färd länge hägrat för honom, innan den nu kunde bli en verklighet, tack vare understöd från några intresserade personer, främst bland dem professor Thunberg, och ett akademiskt stipendium. När han den 9 maj lämnade Uppsala på färd norrut, åtföljdes han af en något yngre vetenskapsidkare, *medicine studiosus* Göran Wahlenberg, den sedermera så frejdade botanikern och Uppsalaprofessorn (född 1780, död 1851). Af de två vännerna var Wahlenberg den mest bereste. En mindre förmögenhet, som, för att citera hans minnestecknare i Biografiskt lexikon, "blef dryg i den tarfligt uppfödde och sparsamme ynglingens hand", hade satt honom i tillfälle att

utsträcka sina exkursioner till den pommerska kusten, till Värmlands och Dalarnas skogsbygder och till Gottland. Möjligt är, att Wahlenberg och Forsström sammanträffat under den förres resa (1797) från Älfdalen till Transtrand, där ju den senare ägt sitt fädernehem. Från den gemensamma studiefärden till Lappland och Finnmarken 1800 ha båda efterlämnat anteckningar. Wahlenbergs själfbiografiska utkast, i förkortning inarbetadt af hans minnestecknare i den nyss anförda utförliga lefnadsskildringen i Biografiskt lexikon, berör ej alltför knapphändigt resans gång och lämnar i synnerhet notiser om därunder gjorda botaniska fynd. Forsströms dag for dag nedskrifna anteckningar äro af delvis annan art, åskådligare, bredare, hugfästade en liflig mångfald af kultur- och personhistoriskt intressanta drag från bygder, hvilkas dåtida lif och förhållanden blott alltför sparsamt återspeglas i andra bevarade källor. Var Wahlenberg i främsta rummet botaniker, så hade Forsström ställt som sin särskilda uppgift att studera det högnordiska insektslifvet; han har också, sammanbundna med dagboken, efterlämnat en hel del anteckningar om rent vetenskapliga rön, hvilka dock gifvetvis här ej ansetts lämpade för återgifvande. Wahlenberg berättar, att han lyckades bättre än sin reskamrat, som ej tagit med i beräkningen, "att de mesta om ej alla lappska insekter äro nattdjur och böra samlas om nätterna". Det förefaller också, som om de olika forskningsvillkoren skapat ett visst tvång

dem emellan. I hvarje fall ha vi Wahlenbergs ord på, att han nu föresatte sig "att hädanefter resa för sig själf och undvika allt sällskap, som icke gärna kan blifva utan något störande obehag".

Läsaren må själf följa de två studenterna på deras färd från Uppsala genom snabbt framskymtande norrländska småstäder upp till Torneå, därifrån längs den flodlinje, som nio år därefter blef riksgräns — Torneå, Muonio och Köngämä älfvar — upp till nordspetsen af Sverige och västerut efter Kummajoki öfver till Norge och ned till fjordarnia kring Tromsö. Så tillbaka till Torneå och vidare genom Österbotten fram till Vasa, där anteckningarna sluta.

Efter en färd öfver Åbo till Åland ankom Forsström i början af oktober till Uppsala. Man får antaga, att närmaste tiden efter hemkomsten upptagits för ordnandet och bearbetandet af det hembragta materialet. Om Forsström också ej lyckats realisera sitt uppgjorda program, såsom ju Wahlenberg antyder, har dock hans lärare Thunberg erkännsamt rosat studiet. I ett testimonium, utfärdadt den 12 december s. å. och i afskrift bifogadt Forsströms ansökan till Munktorps pastorat, intygar nämligen denne, att den unge magistern "icke allenast med mycken flit vinnlagt sig om naturens kännedom och såväl uti växt- som djurriket förvärfvat sig mycket berömliga insikter, utan ock förleden sommar till svenska och norska lappmarkerna förrättat en kostsam samt för fäderneslandet och vetenskapen

gagnande resa", tilläggande, att han så mycket hellre vill framhålla detta, som han "i dessa delar väl lärt känna magister Forsström och på dess flit och kunskaper äger de vackraste vedermälen uti de naturalsamlingar, hvilka han ifrån Norden hemfört och till en del redan för Kongl. Akademiens kabinett aflämnat".

I mars 1801 undergick Forsström inför Sundhetskollegium examen som kirurgie studiosus. Det hörde ingalunda till sällsyntheterna, att blifvande präster under sin akademiska lärotid skaffade sig hjälplig förfarenhet i läkekonsten. Vi finna också, att Forsström 1801 och 1802 bevistat medicinska och anatomiska föreläsningar i Uppsala. Sommaren 1801 företog han en kortare resa i Roslagen, från hvilken han äfven efterlämnar anteckningar. De ha blifvit ofullbordade och kunna trots åtskilligt af intresse ej jämföras med den lappländska resedagboken, ehuru de dock i detta sammanhang ansetts böra återges.

Det är icke uteslutet, att Forsström under fortgången af sina bredt lagda akademiska studier allt mer inriktat sig på ett bestämdt mål, som skulle låta en utbildning så mångsidig som den han sträfvat efter komma, till sitt fulla värde. För en lärjunge till Thunberg vinkade hoppet om forskningsbragder under främmande luftstreck. Åtskilliga voro de, som med ost- eller västindiska kompaniernas seglare öfverforo hafven för att studera de varma ländernas ofullständigt kända flora och fauna. Men för en svensk präst med en äre-

lystnad af detta slag stodo ju ej heller alla utvägar stängda. Och Forsström visste begagna sig af tillfället.

Platsen som svensk pastor på den västindiska kolonien Saint Barthélemy var ledig, och Forsström sökte den. Den var förenad med uppenbar fara, ity att de två närmast föregående prästmännen inom mindre än ett år borttryckts af klimatsjukdomar, men det lockande i perspektivet var det öfvervägande. Det 5 oktober 1802 erhöi han också kunglig fullmakt till befattningen "i anseende till dess berömliga skicklighet, goda uppförande samt aflagda prof af sådana insikter, som för denna beställning fordras". Vid jultiden samma år prästvigdes han i Västerås och fortsatte därefter, i afvaktan på lämplig fartygslägenhet, sina såväl teologiska som naturvetenskapliga studier. I juni månad 1803 försvarade han i Uppsala en afhandling om blodomloppet ("Observationes nonnullæ de vi cordis sanguinem ejiciendi"), hvilket disputationsprof renderade honom vitsordet att ha "med lärdom författat samt publice præsi-dendo med heder försvarat sin afhandling", och strax därpå, vid midsommartid, aflade han i Västerås pastoralexamen. Under författarnamnet till dissertationen har han skrivit "designatus pastor Barthelemyensis". Fram på höstsidan var han färdig för den långväga resan. Ett af afskedsbesöken gällde hans gamle vän och gynnare Thunberg i Uppsala. Ryktbar för att aldrig försumma ett tillfälle att säga sin oförgrifliga me-

ning om de spekulativa vetenskapernas oduglighet har denne åt det vänliga intyg, han nu lämnade den unge kolonialpastorn, gifvit en form, hvari man kanske spårar en skymt af den uppfattning, hvarmed han vållat polemiskt buller inom det akademiska konsistoriet. Forsström har, skriver han, icke blott studerat teologi och filosofi vid universitetet: han har "med mycken flit vinnlagt sig om naturalhistorien, såväl zoologi som botanik, hvarutinnan han gjort berömliga framsteg, samt äfven läkarekonsten", allt i det lofvärda syftet att "såsom själavårdare äfven härutinnan som medicus kunna vara gagnelig och förtjäna den uppmuntran och belöning, som Kongl. Maj:ts nådiga författningar försäkra".

Strax före jul 1803 ankom Forsström till Saint Barthélemy efter en resa på in emot tre månader. Han kom att stanna i kolonien under närmare tolf år, från hvilka vi ej ha så särdeles ingående upplysningar om hans lif och verksamhet. Visst är emellertid, att hans krafter till fulla togos i anspråk, och att han visade en mångsidig användbarhet i denna fjärran belägna, isolerade och ofta svårt betryckta flik af Sveriges rike.

Den oroliga tidens stormvågor förspordes äfven i denna undangömda arkipelag. Sjökriget mellan England och Frankrike försatte som oftast den lilla svenska besittningen med dess svaga garnison och uppstudsiga inhemska befolkning i ett bekymmersamt läge. Voro de franska kaparna i högsta måtto besvärliga, så utmärktes äfven förhål-

landet till engelsmännen af stor närgångenhet. Den svenske guvernören, Ankarheim, synes icke ha ägt erforderlig kraft och beslutsamhet, befästningarna voro föga imponerande, den svenska truppstyrkan i förfall på grund af sjukdomar och demoralisation och det svenska elementet på ön icke det bästa. Justitiarien Bergius klagar i dec. 1814 för sin götiske ungdomsvän August von Hartmansdorff, att Barthélemy-svenskarna utgjorde "en stor hop afskrap, uppblandade med några få goda och hederliga män, hvilkas förtjänster likväl icke förmått utpläna hos utlänningarna intrycket af de andras föraktlighet". Den egentliga öbefolkningen, hvita såväl som kulörta, var öfvermåttan orolig och svårhandterlig: "en upprorisk folkmassa af alla europeiska nationer, som utgör detta ställes population, kan ej desarmeras och med en tillräcklig garnison hållas till lydnad", utlåter sig guvernören pessimistiskt. Bland de lösa matroskarorna i staden Gustavias hamn hörde mord och knifstyng icke till undantagen, och i societetslivet låg duellen nära till hands vid rena bagateller. När 1812 Stackelberg öfvertog styrelsen, driftigare och oförskräckt än sin företrädare men misstänksam och uppbrusande, låg Barthélemy i verklig lägervall.

Män saknades icke, som efter förmåga sträfvide att hålla det lilla samhället uppe. Otvivelaktigt har Forsström som få med kraft verkat på sin post. Förutom sin prästerliga befattning, hvarmed han sannolikt förenade tjänstgöring vid

öns skola, var han under ett par år efter framkomsten såväl läkare som stadsingenjör i Gustavia. Helt naturligt försummade han ej sina vetenskapliga intressen, hvarom vittnar ledamotskapet i Patriotiska sällskapet och i ett par tyska och amerikanska lärda samfund. Våren 1805 hade han ingått äktenskap med en dotter till landt-tullinspektören Ekerman. Fru Forsström afled redan hösten 1809, lämnande at sin make två små döttrar. I maj 1810 stod Barthélemy pastorn andra gången brudgum, nu med en ung holländsk adelsdam, Petronella Elisabeth Robertsson, dotter af guvernören Robertsson och änka efter generalkonsuln på Tranquebar Hawkens. Man skulle kunna tro, att hans nya giftermål knutit honom fastare till Västindien, men så blef icke händelsen. Redan tidigare hade han hos regeringen begärt att fa fastställd viss tjänstetid för pastorn på S:t Barthélemy, hvilken nu bestämdes till sju år (1809). Och 1812 ansökte Forsström, trött på lifvet i tropikerna, om entledigande från sin befattning. Ehuru denna hans ansökan beviljades, tvangs han dock att kvarstanna på ön ännu en dryg tid i afvaktan på efterträdare; en sådan var uppenbarligen icke så lätt att skaffa.

Forsström var prästvigd för tjänstgöring inom Västerås stift Han hade därjämte undfått ansökningsrätt till regala pastorat. Det var följaktligen något ganska naturligt, om den hemsjuka teologen grep tillfället, när till Barthélemy kom underrättelsen, att innehafvaren af ett af Västmän-

lands förnämsta gäll, magister Hjertstedt i det gamla minnesrika Munktorp, med döden afgått i november 1813. Måhända uppmuntrades han där-af, att de två sista kyrkoherdarna i Munktorp bada tillsatts på grund af förtjänster, likartade med hans egna; Hjertstedt hade nämligen tidigare varit skeppspräst i Ostindiska kompaniets tjänst och därefter prost vid örlogsflottan, medan hans företrädare i ämbetet, Wiksell, kunnat åberopa sig på prästerliga tjänsteår i Pennsylvaniens svenska församlingar. Den underdåniga ansökan till kyrkoherdebefattningen i Munktorp, som han i slutet af juni afsände till hemlandet från Gustavia, fick ganska egendomliga öden. En vecka därefter er tillsattes den sökta befattningen; valet föll på legationspredikanten i London doktor Gustaf Brännmärk, utan att Forsströms intentioner hade hunnit bli kända å högsta ort. Redan efter några veckor afled dock Brunmark plötsligt. Förändringen torde efter hand ha blifvit känd också på Barthélemy, och när Forsström den 1 juli 1815 frånträdde pastorsämbetet i Gustavia för att återresa till Sverige, kan han förutsättas ha velat verka för sitt val. Hans maka och barn synas ha lämnat Barthélemy något senare. Tillsammans med tvenne lyckojägare, kapten Lorich och licentiat Haasum, inskeppade sig fru Forsström med de fem barnen — hon hade i sitt äktenskap två döttrar och en son — på ett till Holland destineradt fartyg, ”mig till verkelig saknad”, skrifter Bergius till Hartmansdorff den 2 augusti.

Pastor Forsström besökte under hemfärden London, där han gästade flera lärda sällskap. I Holland synes han ha återförenat sig med sin familj; äfven här begagnade han uppehållet till att uppvakta kolleger i naturvetenskapen, i det han gjorde afstiokare till universiteten i Utrecht och Leyden. Hemkommen till Sverige förloras han för någon tid ur sikte. Den expektanslön, han tillsvidare kunde räkna på, var mycket otillräcklig, helst som hans vidlyftiga resor gjort honom "fördjupad i skuld", enligt hvad han själf uppger. När han på nytt sökte Munktorps lediga pastorat, trodde han sig måhända kunna räkna på kronprinsens personliga bevågenhet; åtminstone ges i hans ansökningskrift en antydan, som pekar där-åt. I september 1817 benådades han också med fullmakt till tjänsten, hvilken han följande år tillträdde.

Forsström hade, säger han själf, varit "nog lycklig att kunna emotstå ett ovant och brännande klimats våldsamt". Det visade sig dock snart nog, att hans hälsa var bruten. Utnämnd till kontraktsprost 1822 måste han inom kort för sjuklighet lämna denna befattning. Han fann sig aldrig fullt tillrätta med förhållandena i en svensk bondsocken, som han tycks ha vuxit ifrån under sina år som själaherde, guvernementsmedicus och stadsingenjör på den svenska ön i Västindien. Han "visade icke här", heter det i Munktells herdaminne, "den verksamhet som på förra stället, icke heller hade familjen önskelig trefnad på en för den-

samma så främmande ort, och där alla släktförbindelser voro så aflägsna”. En tid var han af slag oförmögen till rörelse och arbete. Den 30 maj 1824 skildes han från lifvet ännu ej femtioårig, lämnande efter sig sju barn, af hvilka de två yngsta döttrarna voro födda efter hemkomsten till Sverige.

Hans stora herbarium från Antillerna och Azoriska öarna inköptes af den intresserade växtgeografen kommerserådet Samuel Niclas Casström, vid hvilkens död några år efter Forsströms det jämte ägarens stora växtsamling testamenterades till Vetenskapsakademien.

I februari 1825 försåldes på bokauktionskammaren i Uppsala Munktorpsprostens ansevärd bibliotek. En blick på den tryckta förteckningen visar nogsammt hans mångskiftande intressen. Där återfinnes emellertid icke den handskrift, som legat till grund för det aftryck, som här gifvits. Året efter Forsströms död länades denna af en intresserad sockenbo, brukspatron Iverus på Afhulta, för hvars räkning en skollärare Salander ombesörjde en afskrift af vissa delar därpå. Både originalet och kopian stannade i Iverus' ägo och kommo 1851 till Kungliga biblioteket i Stockholm.

Forsströms egen handskrift, inbunden i en liten tummad volym, omfattar ett digert sidoantal och rymmer anteckningar af olika art, Hufvudparten upptages af skildringen af den högnordiska och

den uppländska resan, hvaraf dock ingendera är fullt slutförd. Med tillhjälp af vissa kortfattade utkast, afsedda att utgöra ledtråd för fortsatt utarbetande af dagboken, kan man dock följa resornas gång intill hemkomsten, och i enlighet därmed ha resuméer tillfogats, där dagböckerna sluta. Ofvan är nämndt, att i samma band finnas åtskilliga anteckningar från lappmarksfärden af rent vetenskapligt innehåll, ornitologiska, entoimologiska och botaniska notiser af ganska stor utförlighet, utkast till en Flora Lapponica samt observationer rörande väderleken. Till dagboken under Roslagsresan höra jämväl botaniska och entomologisika anteckningar. Att Forsström uppfattat sin nordiska resa som ett led i det enhetliga vetenskapliga forskningsarbetet framgår bäst af följande sammanfattning af dess häfder, som han nedskrifvit på ett blad. Den är ingalunda fullständig:

Följande naturalhistorici hafva tid efter annan besökt olika delar af lappmarkerna:

Linné uti Luleå lappmark till Rörstad 1732,

Solander i Piteå 1753,

Montin uti Luleå 1754,

Swartz och Lundmark 1783, också i Luleå,

Liljeblad och Ruthström uti Torneå,

Gröndal i Kemi,

Forsström och Wahlenberg, Torneå socken.

Vid aftryckandet af dagboken har stafningen normaliserats men ingen förändring vidtagits beträffande ordformer. Ort- och personnamn ha, i den mån de vid en kontroll, som dock ej kunnat

blifva fullständig, befunnits förete afvikelser, likaledes normaliserats. Några gånger finnas i Forsströms framställning obetydligare luckor för utelämnade datum- och sifferbestämningar af underordnad vikt; dessa meningar ha utan förfång kunnat uteslutas vid publiceringen, hvaremot ett par af utgifvaren ifyllda personnamn antydts med klämmer.

De bifogade anmärkningarna afse icke att vara fullständiga. En bearbetning af hela det rätt stora personhistoriska materialet skulle kräfvat en möda, som knappast vore motiverad. Däremot ha i mer anmärkningsvärda fall korta kommentarer lämnats till bättre orientering för läsaren.

Den silhuett, som reproducerats på omslagssidan, har genom välvillig förmedling af en bland Forsströms ättlingar, förste arkivarien Severin Bergh, ställts till utgifvarens förfogande.

Journal under resan ifrån
Uppsala
till Norge och ifrån Norge till
Uppsala år 1800.

Efter kustlandsvägen norrut.

Uppsala den 9 Maji 1800. Vintern detta år var utmärkt af mycket snöfall och en sträng köld; svenska termometern stod den 27 februari ända till $30 \frac{1}{2}^{\circ}$ under fryspunkten och i januari och februari månader vanligast emellan den 7:de och 20:de graden. Detta förändrade sig ganska hastigt. En blid sunnanvind och ett stilla regn för-tärde på ganska kort tid nästan all snö som fanns på öppna fältet och gjorde vinterföret obrukbart; detta inträffade emellan den 5 och 8 april. Häri-genom uppkom i hast en ganska hög vårflood, som bortförde broar och gjorde vägarne elake. Med snabba steg skyndade nu våren; redan omkring den 14 april började hästhofven (*Tussilago farfara*) att synas; ett mildt sommarregn upplifvade natu-ren och därpå följde ofta flere varma och klara dagar, marken började att grönska, och innan april månads slut hade pilen (*Salix*) börjat slå ut sina blad. Värman tilltog så starkt, att den 4 maji stod termometern 24° öfver fryspunkten.

Vårblommorna framkommo den ena efter den andra. Den 7 maj i funnos *Anemone vernalis*, *pulsatilla* och *hepatica* fullt utslagne, äfvenså *Draba verna* och äfven någre af *Potentilla verna*. *Carex præcox* och *Androsace septentrionalis* stodo under sin utveckling.

Med varmaste kärlek för naturalhistorien, som ifrån barndomen varit mitt angenämaste tidsfördrif, hade jag länge önskat att få företaga en resa till norra provinserne och Lappmarkerne, för att bese och undersöka desse af oss ännu ofullständigt kända ställen; men mina knappa tillgångar hade hittills hindrat det. Nu såg jag mig imdtligen i stand därtill genom någre frikostige landsmäns understöd, hvars namn jag gör mig en ära att fa nämna. Desse äro professorn och riddaren C. P. Thunberg, demonstratorn Ad. Afzelius, major Gyllenhaal, provinsialmedicus doktor B. M. Hall, prosten doktor P. Osbeck, rådman H. C. Pentz och fabrikören Schonherr.

Och än vid isbetäckta fjäll,
 där sommarn vinterblandas,
 och än i lappens enkla fjäll
 jag skall er hågkomst andas.
 Och skulle dessa namn för ynglingen
 ej blifva vördade och kära?
 Er godhet, att förtjäna den
 se det är målet för min ära.

Jämte de medel desse herrar lämnat behagade äfven Consistorium Academicum bifalla och aka-

demiens kansler fastställa min ansökan att till en sådan resa få lyfta de uti Faltzburgiske stipendium besparde medel. Med dessa tillgångar väntade jag nu endast på tjänlig årstid för att jämt hinna uppföre, till dess de första fjällväxterna började utveckla sig, och trodde den nu vara inne.

Den 9 Maji 1800 företogs resan i sällskap med medicine studiosus Georg Wahlenberg. Luften var något sval och duggregn föll. Landtmanen var sysselsatt på ymse sidor om vägen att nedharfva sin sådda säd. Innan vi hunno till Högsta gästgifvaregård, hade regnet börjat blifva häftigare och innan vi framkommo till Läby, blef det blandadt med snöglopp under kall blåst.

Sedan vi vid Läby blifvit uppehållne till kl. 1/2 6, fortsattes resan till Yfre. Under vägen tilltog nordanblåsten ansenligt och snögloppet fortfor. Skjutsbonden trodde, att det förebådade storm och tillade, att den orkan på Lika satt börjat, som för några år sedan gjorde så stor skada på skogarne. Vid ankomsten till Yfre var marken nära hvit. Här togs nattkvarter.

Den 10 Maji Då vi om morgonen vaknade, var marken öfvertäckt af snö. Ännu fortfor stormen under stark nederbörd. Mot kl. 10 klarnade det åter. Resan fortsattes mot middagen. Den genomträngande vinden, som nu låg oss i ansiktet, var öfver Tierps slätt odräglig. Sedan vi hunnit öfver slätten, blef vägen af skog omgifven och blåsten

mindre kännbar. Oaktadt den kalla vinden började snön på eftermiddagen att aftina, Vid Mehede fick man se en skymt af Dalälven, som ännu ej hade nedsjunkit efter vårfloden, utan öfver-sköljde alla ängar. Vi öfverforo denna ibland Sveriges största strömmar på den nyligen byggda bron vid Älfkarleby. Denna bro är kanske den första i sitt slag, byggd öfver ett ställe, där Dalälven, sammanpressad mellan tvenne berg, faller utför tämlig precipice och följakteligen framrusar med ganska stor häftighet. Knappt hade någon vågat tänka möjligheten att häröfver slå en bro, då bonden Renvall ifrån Bollnäs uti Hälsingland erböd sig därtill oaktadt allt skrik och alla svårigheter, som gjordes därvid.

På [Th. Totties], bruksägare på Älfkarleön, bekostnad företogs arbetet. Detta stora företag skall alltid förvara minnet av byggmästaren och den som bestridt omkostnaderna därtill. Denna bro är ej allenast en heder för nation, utan härigenom har ock vägen och besväret för resande blivit ansenligen förminskadt; man blev ej mera hindrad af öfverfarten på färja, som förut skedde ett ansenligt stycke härifrån ned uti älven, där han är nog lugn därtill. Under öfverfarten på bron var utsikten charmant. Älven, som delar sig näst ofvan för fallet uti tre grenar, var nu ganska hög av vårvattnet och framrusade med obeskriflig hastighet. Den ansenliga precipicen, den stora vattenmassan, som med häftigt då och brusande frambröt under en beständigt uppstigande vatten-

ånga, väckte en högtidlig känsla. På andra sidan om Älfkarleby framskyntade hafvet, som väl vid landet gick öppet, men längre ut var övertäckt med is. Vinden, som nu litet saktat sig, blåste från hafvet och var mycket afkyld. Vid Härnäs bruk, som är beläget tätt bredvid hafvet, var rent så långt man kunde se. Så snart man hunnit in i Gästrikland, blef landet mera förändradt. Man hade genom hela Uppland haft en beständig jämnhet utan omväxling af dalar och höjder. Nu däremot blef vägen mera backig, omgifven af löfskog här och där på sidan af vägen, hvaraf pil, björk och rönn börjat att utslå sina löf. Vi framkommo till afton till Gefle, hvarest togs nattkvarter.

Den 11 Maji. Under morgonstunden besågs staden. Den är rätt vacker med stora och reela gator, många och ansefliga stenhus, äfven rätt vackra trähus. Flere tämligen stora fartyg lågo i hamnen eller ån, som ett godt stycke upp i staden är segelbar. Af tre fartyg, som nu stodo på stapeln, voro tvenne ansefligt stora. Den nyligen anlagda promenaden med planterade trån vid mynningen af ån är rätt angenäm. Kyrkan är både utan och innantill tämligen pryddlig. Få af bättre klassen syntes i kyrkan. På fruntimmersidan tycktes förhållandet af bindmössor, uppsatta mössor och hattar vara som 200 : 10 : 1. Mesta folk som syntes på gatorna var sjömän, som nu blott väntade på öppen sjö och vind. Middag spisades hos prosten Eneroth, en både god och munter värd. Vä-

derleken omskiftade nästan hvar timme emellan regn, snö, hagel och solsken. Några Lichener fin-gos. Anemone hepatica och nemoralis stodo i blomma.

Eftermiddagen fortsattes resan. Vi funno med missnöje, att vi kommit uti Gefleborgs län, hvarest allt hvad vägar och resandes bekvämlighet beträffar är högst uselt utom granna fjärdingsstolpar. Hästarne voro mycket dålige; alla dagböcker voro fyllda av de resandes klagovisor, något som man i landshöfding Wetterstedts län icke märkt. Vi framkommo till Hamrånge kl. 11 e. m.

Den 12 Maji. Morgonen började med lika omskiftelig väderlek som dagen förut. Emellan Hamrånge och Stråtjärä låg här och där ännu kvar af vintersnön; detta märktes äfven emellan första hållet. 3/4 mil från Hamrånge vid en liten sjö på högra handen var det ypperligaste eko jag någonsin hört — hela 6 stafvelser upprepades ganska tydligt. Där togs Sedum palustre med frukt sedan förra året och några mossor. Litet förr än vi kommo till Stråtjärä hade vi ändtligen det nöjet att se afbrott uti den beständiga enformighet, som visat sig genom Uppland och Gästrikland, hvarest intet berg af någon konsiderabel höjd observerats. Guldberget och Skogsberget, af tämlig höjd, voro de första, som viste sig. — Landtman-nen hade knappt börjat att så sin vårsäd, utom ärterna, som här sås tidigast. Vägen blef nu mycket mera backig, men också, fingos bättre hästar. Nattkvarter i Norrala.

Den 13 Maji. Dagen börjades med en vacker och klar morgon men blef snart mulen med mycken nederbörd. Middagstiden föll ett snöslask i den myckenhet, att marken inom en kort stund var öfvertäckt däraf; snöflisorna voro somliga nära en tum i kvadrat. Under det att jag vid Hudiksvalls tullport, förbi hvilken landsvägen går, väntade på Wahlenberg, arrangerade jag mitt skriftyg bredvid mig på kärran, då mitt schatull fick tjäna till skrifbord. Sedan jag på detta sätt skrif vit bref till Uppsala och Wahlenberg hunnit efter, gingo vi in i staden för att aflämna brefvet. Hudiksvall ligger väl till emellan Östersjön på ena sidan och en liten insjö på den andra, är till storleken icke mycket mindre än Arboga — räta och regulära gator. Husen prydliga, ofta två våningar, få utaf sten. Som besynnerligt anmärkte jag, att köpmanbodarne ej här, som på andra ställen, hållas öppne, utan den som vill handla, måste först bulta på dörren eller ringa på en tross, innan handelsmannen visar sig och öppnar dörren. Detta måste nödvändigt göra rörelsen trög och under de elake årstiderna mycket obehaglig för den köpande. — Vägen blef nu mera behaglig. Höjder och dälдер genomskurne af smärre och större strömmar omväxlade på ett angenämt sätt. Sjöar syntes mera ofta. Flere gånger hade vi en på hvarje sida om vägen på mindre än tjugu alnars afstånd. Löfskog blef mindre sällsynt i synnerhet på afsvedda ställen. Björklöfven voro hälft utslagna. Svårigheter mötte dock i anseende till

de ofta ganska höga och branta backarne. Nattkvarter togs i Bringsta, sedan vi denne dag rest 7 1/2 mil, det högsta vi hitintills hunnit.

Den 14 Maji. Under natten hade fallit snö, att marken var hvit. Äfven hade det varit nattfrost. Väderleken var mulen med kall blåst. Vi reste förbi Jättendals kyrka, som tillika med byn där bredvid för 8 dagar sedan afbrunnit. Det berättas, att för en kort tid sedan ett dylikt öde öfvergått samma kyrka. Ofta och i större mängd föreföll gammal snö, det oaktadt betades småboskapen på de bara fläckarne. Mot middagen kommo vi in i Medelpad. Njurundaån passerades, och vi togo nattkvarter i Sundsvall.

Denna stad är en ibland de smärsta — knappt något stenhus och ej flere än sex eller sju trähus med stora rutor. Hamnen var uppgrundad, så att fartygen måste lastas ut på redden. Man var just generad af stadsboernes öfverflödiga höflighet; alle, bättre och sämre, underlåta ej att hälsa på hvarje mötande, så att man sluteligen tröttnade vid att lyfta hatten. Äfven här voro inga bodar öppne, utan jag hade all möda i världen att få en öppnad, där jag behöfde handla litet for resan. — Vår värd var förekommande med fin höflighet. Folket i allmänhet voro muntre, hade en frisk hy och ibland könet voro någre rätt täcka.

Den 15 Maji. En resa beslöts tillbaka till Nolby knöl, som för sin höjd och besynnerliga utseende dagen förut ådragit sig vår uppmärksamhet. Denne ligger på en mils afstånd söder om Sundsvall

tätt bredvid vägen. Vi hunno kl. 11 till Nolby by. Detta berg eller så kallade knöl, som vi rest att bese, är belägen litet ofvan om Njurunda älfs utlopp i hafvet och är igenom sin ansenliga höjd en god landkänning för sjöfarande. Den består helt och hållet af ofantliga, uppå hvarandra uppstaplade granitberg, stundom med vertikala, ofta äfven med inåt lutande väggar; här och där hafva i springorne trän rotat sig, mest gran med löfskog blandad, upptill mera tall. Genom denna beklädnad var utseendet af knöln icke obehagligt. Efter flera misslyckade försök att tränga upp ifrån södra och sydvästra sidan lyckades det oss äntligen ifrån den nordvästra. På höjden hade jag en den vackraste utsikt jag någonsin sett. Åt nordöstra, östra och sydvästra sidan slutade hafvet horisonten. Det var ännu öfverallt beklädt med is, utom på 1/2 mil nära landet, hvarest det gick öppet. Här och där på längre afstånd syntes några gröna öar, som väl voro markerade emot den hvita isen. På södra och sydvästra sidan slingrade Njurunda älf sig fram och tillbaka och var synbar öfver 1/2 mil från utloppet, och längst bort några höga berg. Löfskogen syntes grön af sina hälft utslagne blad. Nedomkring i däl-derna lågo här och där spridda byar. Vi plågades mycket af törst, och för att stilla den nödgades vi äta snö, hvarpå icke var brist, Öfverst på kullen fanns ock en liten reservoir, hvarutur jag drack Uppsalavännernas skål. Landtfolket här-

omkring samla sig på denna höjd pingstaftonen och förnöta den under musik och dans.

Vi nedstego och reste tillbaka till Sundsvall. Här stötte man oförmodadt på en kapten Marcks von Würtemberg, af själ och hjärta swedenborgare, som på allt sätt bemödade sig att göra proselyter; till den ändan drog han fram utur sin ficka en aftonsångspredikan af Wallden, öfversatt ifrån engelskan, den han straxt började läsa helt högt. I början företog auktor sig att vederlägga dem, som tro att Herren skall nedstiga på Oljoberget och upprätta en chiliasmus. ”Detta behöfver ej vederläggas”, så äro ungefär Walldens ord, ”ty då skulle Herren med detsamma förkrossa jorden”. — Några invändningar, som gjordes härvid, att Herren, såsom den sublimaste af alla andar, än mer, som själfva arbetaren af det sanna och goda, ej skulle så nedtunga Oljoberget och jorden, lämnades obesvarade och läsningen fortsattes. — På frågan hvad Swedenborg mente med sin proportionslära, den hvita trekanten: svarta fyrkanten: dödslifvet: lifdöden i kretsligt uppstigande djup, svarades att man ej så snart kunde förstå andemeningen häraf, innan man vore väl underbyggd i hans lära. Läsningen fortfor. Ibland annat nämner hr Wallden, att några böcker äro förkomne, ibland dem Enochs bok (som likväl lär nu vara återfunnen och berättas vara under öfversättning), Jaschirs bok, Jehovas krig, Enuntiata eller det uppenbarade, som skall finnas i stora Tartariet. Följden af hans föreläsning blef den,

att den ena efter den andra smög sig ur rummet, till dess han slutligen läste för blotta väggarne. *Den 16 Maji.* Tidigt på morgonen gjorde samme kapten oss ett besök och började ur samma ton, berättade några af Svedenborgs underverk, möjligheten att kunna ha umgänge med andar sedan man hunnit till en hög grad af det goda och sanna, om den store magnetisören Silfverhjelm, som ej rest till riksdagen ur det skäl, att hans ande sagt honom, att där intet af värde skulle uträttas (något som han utan andesynden kunnat spå till) och att till och med obehagliga uppträden kunnat blifva, om ej en god man vore, som hölle det tillbaka, med mera dylikt sladder. — Sedan vi fått vänta på hästar till middagen, fortsattes resan. På alla ställen frågade landtfolket efter nyheter från herrdagen (så kallade de riksdagen), men vi kunde på intet vis tillfredsställa det goda folkets nyfikenhet i detta afseende. Emedlertid uppsände de sina varma önskningsar, att något måste uträttas till fäderneslandets bästa och bättre tider, Öfver hvilka de nu jämmerligen beklagade sig. Också betaltes en tunna hafra med sexton plåtar och det öfriga nästan i samma proportion. Skjutsbonden berättade, att för något mer än åtta dagar sedan våren här varit äfven så blid som på de södra orterne. Också var våren här lika avancerad som vid Upsala, och de dagar vi rest häremellan hade varit så kalle med nattfrost, att växterne på denna tid ej kunnat fortskrida något. Äfven berättades, att hafvet vid denna tid varit rent för is så långt

man kunnat se, men att en nordostvind drifvit honom hitåt. Tvifvelsutän bidrager hafsisens närmare eller aflägsnare belägenhet till luftens mer eller mindre afkylande och till en tidigare eller sednare vår. Vi hunno till Marks gästgifvaregård, där vi blefvo rätt väl ackommoderade.

Den 17 Maji. På förmiddagen hunno vi Hernösand. Första anblicken ger en allt för dålig tanka om staden. Husen äro till en stor del omålade och täckte med omålade bräder eller träklabbar. När man kommer från höjden af en nära belägen backe, ger detta staden ett utseende, som där blott vore sammanstaplade några vagnslider. Endast residenset och skolhuset samt någre få andra framlysa ibland de öfriga, men sedan man kommit in i staden, är den icke så obehaglig. Dess situation vid en hafsvik är rätt angenäm; gatorne äro väl något trånge och irreguläre. Staden är icke ibland de minsta. Handelsbodarna hållas öppne. Någre rätt vackre hus finnas och ibland dem skolhuset, som med sin kolonnad framför ingången är rätt prydligt. Kyrkan är ful med klockstapel. Vi besökte lektor Burman, som viste oss mycken höflighet. På källaren träffades vid middagsmåltiden magister Backman och pastor Bergstedt, som förklarade sin aktning för Uppsala studenter icke blott med tomma komplimenter utan ock medelst inskänkande af den ädla långkork. — Efter middagen fortsattes resan sjöledes. En fiskare, Brink, åtog sig att föra oss och våra saker på sin båt till en gästgifvaregård, Frånö, belägen vid Ånger-

manän. Vinden tycktes vid afseglandet vara tämligen god, men sedan vi seglat ett stycke, kastade den sig och farten upp för Ångermanen gick rätt långsamt. Vi hunno ej längre än till Hornö gästgifvaregård, där nattkvarter togs. Under ett vackrare väder och fogligare vind skulle detta varit den angenämaste resa. Ångermanån ar af alla älfver jag sett vid utloppet den bredaste. På flere ställen äro öar med löfskog öfverväxte, och vid ömse sidor ansenliga berg. Nu var väderleken högst obehaglig. Snöglopp föll i myckenhet; väderet var kallt och ifrån hafvet indrefvos stora isstycken. Nattkvarter i Hornö.

Den 18 Maji. Hela dagen föll duggregn, så att vi flere gånger voro genomblöte, innan vi hunno till vårt nattkvarter, Docksta. Vid Äskja gästgifvaregård berättades, att de redan sått all sin säd; jag vet ej huru sant detta kunde vara, da nästan på alla ställen både förut och efter de beklagade sig, att de knappt hunnit börja såningen.

Den 19 Maji. Tidigt om morgonen företogo vi en promenad till Skulberget, som ligger 1/4 mil ifrån gästgifvaregården. Vid bortgången duggregnade det Skulberget är till utseendet på den sidan som presenteras åt vägen tämligen likt Nolby knöl med branta uppstaplade granitväggar. Vid halfva höjden sågs den så kallade Kularn, som vi ej gjorde oss mödan att besöka. För det häftiga regnets skull nödgades vi efter två timmars förlopp återvända till gästgifvaregården. Sedan vi hunnit in uti Ångermanland, blef en hastig

förändring i anseende till årstiden. I Medelpad var den lika avancerad med Uppland. Björken var mer än hälft utslagen, men här hade knappt löfsprickningen börjat. Detta blef ännu synbarare på andra sidan om Skulaskogen, som skiljer södra Ångermanland ifrån det norra. Ända hit upp voro lönnar ej så sällsynte. Vid Nätra, som nu förbifors, voro ganska fina väfvar under arbete. Nattkvarter i Brösta.

Den 20 Maji. Denna dag var den första rätt vackra dag vi haft under resan. Skjutsbonden berättade, att för något mer än åtta dagar sedan snö fallit till 1 1/2 kvarters djup; att nattfrosten varit sa stark, att kärren burit häst och lass. Vid vägen eller rättare uppå själfva vägen låg ännu öfver ett kvarter djup. Nattkvarter i Afva.

Den 21 Maji. Nu blef åter marken jämn och vägen rätt god; genom en del af Gefleborgs och genom hela Västernorrlands län hade vägen varit besvärlig af sand och de många backarne. Här fick man åter se slätter, som uti Uppland. Vid Olofsfors bruk mötte oss inspektor Bergmark, som obligerade oss att stiga in och äta frukost. En finbladig såg besågs. Under vägen syntes nu flere papilioner, såsom *Urticae*, *Antiopa* med flere. — Bredevid vägen sköt jag en orrhöna. — Det började mot aftonen att regna. Vid Södermjöln stod en förfallen äreport till åminnelse af Adolf Fredrik Således ej nedtagen, som Hülphers anmärker p. 47. Vi hunno Umeå.

Den 22 Maji Umeå stad är ungefär så stor som Hernösand, mera regulär, men husen äro mindre och dåligare. Kyrkan är den aldra fulaste stads kyrka man kan göra sig begrepp om. Utantill brädslagen, ser hon ut som ett brädlider. Brede vid står en nog oansenlig öppen klockstapel. Varrupriserna voro ovanligt höga. Landshöfding

Strömberg var på intet sätt älskad i sitt län. Några utlåtelse att han skulle så taga rätt allmogen, att de skulle åter nödgas sätta häktor i rocken m. m., hade ökat förbittringen. Få ståndspersoner bodde i staden. Den bestod mest af fiskare och handtverkare. Oförmodadt träffades här kapten Rosvall, som var på resan stadd till Nasafjäll i Piteå Lappmark, hvarest han lär hafva något uppseende öfver silfververket. Äfven gjordes bekantskap med vice rektor magister Sandler och kollega Harlin. Doktor Næzen besöktes. På eftermiddagen promenerade stadens folk igenom västra tullen.

Den 23 Maji. Tämligen tidigi besöktes doktor Næzen efter aftal förra dagen. Hos honom tillbragtes mer än halfva dagen. Vi öfverögnade hans samlingar af växter och insekter, som tämligen ansenlige. Äfven behagade han lämna några af de insekter han samlat vid Umeå. Såsom ovanligt anmärktes, att dess unge son och dotter, om tolf och elfva års ålder, hade den vack Engelska stil, man nästan vill se. — Vi öfverhopades af höfligheter af doktorn och dess fru. Doktorn bidrog på allt sätt att göra vår resa

bekvämt genom goda adresser och bref till sine vänner på denne orten. Här träffades äfven landssekreteraren Häggström, som emottog våra pass, besörjde om påskrifter och ordres till kronobetjante, samt återlämnade dem vid middagen, så att vi därmed ej hade minsta besvär. Hela dagen regnade.

Den 24 Maji. Doktor Næzen behagade göra oss visit. för att få köpa en bok papper använde jag mer än en timme; sex eller sju bodar besöktes, hvar uti det ej fants, och vid hvar och en måste inan vänta en god stund och ringa på klocksträngen, innan man fick den lyckan att se handelsbetjanten. Ehuru här äro ganska många handelsbodar, tycktes dock rörelsen äfven som förlaget vara ganska obetydligt. Mot middagen skedde afresan. Apoteket var det aldrasämsta. Allt uti största oordning, osnyggt och ingen ting fanns. — Nattkvarter togs på gästgifvaregården Gumboda, sju mil från Umeå.

Den 25 Maji. Gumboda gästgifvaregård gör för det närvarande icke skäl för namnet, ty där fants ej något kvinnfolk, utan vi upppassades af gästgifvaren själf, som anrättade vår mat, bäddade m. m. och gjorde det tämligen väl. Uti Löfånger besöktes kyrkoherden Öhrling, som nyss nedflyttat från Piteå lappmark och således kunde lämna några underrättelser om lapparne. Skellefteå kyrka förbirestes. Den är rätt vacker, nyligen ombyggd till korskyrka, med en vacker kollo-nad för västra ändan och torn midt på kyrkan,

som ännu ej var fullkomligen färdigt; dock voro klockorna uppflyttade. Umeå stads kyrka skulle i jämförelse med denna ej en gång kunna anses för behög. Piteå handelsmän hålla här bredevid kyrkan salubodar på den så kallade vallen. Ända efter Skellefteå älf nedanom kyrkan var tätt bebyggdt och hade nästan utseende af stad. Ehuru försiktigt två à tre stenkistor frammanföre hvarann voro nedsänkta i ån för att fördela isstyckena om våren, att de ej måtte skada de kistor, hvarpå bron hvilar, fant man nu, att det väl behöfts, emedan de främste af isen blifvit nästan medtagne. En mil ifrån Skellefteå kyrka på norra sidan vid Storkågeå by var utsikten rätt vacker, men ovanlig. Här var ett omvänt utseende af sjö med strödda holmar uti. Landet var här basis med mellanspridda vatten, som dels formerades af den inlöpande halsviken, dels af den förbiflytande Kågeå älf, dels ock af små insjöar. Såsom besynnerligt anmärkte jag, att vid Gumboda berättades af gästgifvaren, att det fallit nära 1/2 alns djup snö sedan den gamla smält bort, att denne sednare till nu nyligen legat kvar, och att jorden härigenom vore för våt att kunna besås. Vid Frostkågeå, där vi togo nattkvarter uti Skellefteå socken hade denna eftersnö knappt betäckt jorden och straxt därpå gått bort; de hade sått all sin vårsäd. Detta sednare ställe är beläget nio mil längre norr än Gumboda. På flere ställen vid vägen sågs flere hus tillhopabyggda under ett tak för att därigenom få längden till deras loge, som antingen var

byggd åt ena sidan eller midt igenom, hvarest tröskades med tröskmaskiner. Sådana anstalter har jag anmärkt ända från Ångermanlands början.

Den 26 Maji. Äfven denna dag, liksom de föregående på hvilka man rest i Västerbotten, passerades stora oupptagne fält och mossar, som blott tycktes vänta på odlarens hand. Ganska lätt skulle de kunna kultiveras och därigenom Västerbotten kunna föda tio gånger så många innevånare. Vid passagen öfver till Piteåholmen syntes hafvet rent, så långt man kunde se. — Nattkvarter i Piteå.

Den 27 Maji. Piteå är en ganska oansenlig stad med få hus, som äro rödfärgade, blott tvenne hus af två våningar och äfven de högst fula. Kyrkan är utantill brädslagen och täflar i fulhet med Umeås. (Däremot är kyrkan vid gamla Piteå stad af sten och många procent bättre.) Stadens läge är ej obehagligt, nästan kringflutet af vatten. — Få ståndspersoner trifvas här; likväl berättades, att stundom, såsom vid prinsars födelse, kröningar m. m. anställes så stora festiviteter, att äfven folk från de öfriga städer i Västerbotten resa hit för att öfvervara dem. Vintertiden hålles också en eller annan gång assemblé. Sedan jag reparerat min schas fortsattes resan mot kl. 10 f. m. Innan afresan ifrån Piteå gjordes bekantskap med regementsfältskären och kirurgie magistern Berzelius, som varit road af naturalhistorien, och öfversågs som hastigast dess samlingar. En ung Grape, landtmätare och brorson till kyrkoherden Grape uti Enontekis, träffades äfven på gästgif-

varegarden. Han hade längre tid vistats i lappmarkerne och i synnerhet i Torneå lappmark och kunde således lämna oss goda adresser och underättelser därom. Under resan sågs nu på ömse sidor af vägen stora hopstaplade högar af torrved, hvar af skulle brännas tjära. Vi hunno till Persö gästgifvaregård, sedan vi förut rest förbi Luleå gamla stad, som skulle vara mycket prydligare än den nya. Större delen af boningsrummen voro med tillskrufvade luckor; det berättades att de ägdes af folk, som bo långt ifrån kyrkan och därför lördagarne resa fram och då bo uti sina egna stugor öfver söndagarne. Här träffades fältskär Utterström. Person är ett tämligen vackert ställe, omgifvet af löfskog och vatten.

Den 28 Maji. Vägen blef allt mera jämn och behaglig, med mycken löfskog på sidorne. Så ofta hafvet syntes, sågs äfven en mycket vacker skärgård med strödda öar. Råneå älf passerades, som är tämligt bred och forsande vid öfverfarten, som skedde här,, äfvensom på de öfriga älfver i Norrland och Västerbotten, på ett slags färjbåtar med framstäf men platta akterut. Två hästar med kärror kunde fraktas på samma gång, men måste likväl först spänna ifrån. Hade bergsrådet Hermelin varit hemma vid sitt bruk Melderstein, som drifves af denna å, hade vi visst gjort en liten omväg dit för att se en så vördnadsvärd och för det allmänna nyttig man. Hela orten ansåg sig ganska lycklig att hafva bytt bort Bedoir emot en Hermelin, som i stället för att rikta sig alltid

vist den ädla föresats att upphjälpa allmogens villkor och uppodla landet, och för att vinna den haft både tid och omkostnad ospard. Vid Hvitå kringrestes den nordligaste halvskärg af Östersjön. Skada att löfskogen ej ännu var utslagen, då denna dagsresa skulle hafva varit en af de angenämaste. Nattkvarter uti Grytnäs i Neder-Kalix ej långt från Kalix älf.

Den 29 Majii. Ej långt ifrån gästgifvaregården öfverfors Kalix älf på färja, på hvilken man fick vänta nära en timme. Äfven här, som på andra ställen i Västerbotten och Norrland, nyttjades mindre färja i form af en liten båt, men något bredare, ofta tvär vid bakstammen. Inga bryggor voro vid stränderne, utan sedan man spänt ifrån, måste åkdonet skjutas efter bräder i och utur färjan. Det tyckes ej vara mera omöjligt att vid Norrlands och Västerbottens älfver, om ej anlägga broar på alla ställen, som ej torde låta göra sig för den lösa sandbotten, som ofta är i dessa älfver, så skulle dock med obetydlig kostnad större färjor kunna insättas med bryggor vid stränderne och dragas efter lina, ty hvarken äro ofta desse älfver bredare eller stridare vid Öfverfarten än Dalälven vid Grådö, hvarest länge sedan färja nyttjades, innan där blef byggd bro. Kyrkoherden Örnberg besöktes som hastigast och jag aflämnade hälsningar från hans son i Upsala. — Han var en gammal vördnadsvärd men munter man. — Prästgården är väl belägen på stranden af Kalix älf; corps de logi var blott en våning högt, något som på

dessa skogrika trakter ej tycktes vara nödvändigt. Sedan jag af mademoiselle blifvit obligerad att dricka ett glas vin, fortsattes resan till nästa gästgifvaregård, Landtjärf, där jag hänt fatt Wahlenberg. — Löjtnant Enesköld besöktes och hälsade honom från Renlund. Denne gubbe är en god äkta karolin; en gammal massiv men rostad pamp hängde på väggen och var det enda nästan, som gaf tillkänna att karlen i sina yngre år varit militär.

Vid Sävis blefvo vi rätt surprenerade; utaf alla de människor vi tilltalte var ingen, som kunde svara oss; vi visste ej om hela generation härstades voro döfve och dumbe, eller hvad som var orsaken härtill, då vår skjutsgosse från förra hållet berättade oss, att de ej förstodo annat än finska. Vi stego in i deras boningsrum, som var ett tämligen rymligt pörte, hvarest hettan visst var öfver 30 grader. En stor gråstensmur gick fram midt på golf vet, och däruti var hvälfd en ugn af vanliga ugnars höjd och storlek. Pörtet ofvanför fönstren var af sot alldeles svart. Vid taket inåt farstugan var en glugg med trästopp uti, som nyttjades att därigenom utsläppa den öfverflödiga röken; äfven var en träpipa till detta ändamål inrättad på taket. Uti pörtugnen kan ingen mat anrättas, utan det måste ske uti särskildte stugor; äfven bo de någon tid om sommaren uti dessa stugor. Vi voro rätt hungriga och lyckligtvis kunde vår skjutsgosse så mycket finska, att han kunde tjäna till vår tolk, och med sitt anna mola voita leipa skaffa

oss smör och bröd; äfven framsattes en slags löst saltad fisk, okokad, som väl var en ovan, men ej just så osmaklig rätt. Jag fick en liten skjuts-gosse, som ej förstod det ringaste svenska. På vägen frågade jag, huru långt vi hade åter till nästa gästgifvaregård, han såg mig stint i ansiktet och gissade ungefär hvad jag frågade, men han hade rätt svårt att svara något härpå; efter något betänkande sade han ändtligen: tu virist. Jag trodde mig kunna gissa att han med tu mente två, och att virist vore fjärdingsväg. Han tycktes finna sig ganska nöjd, då han märkte, att jag förstod honom och repeterade Kaxi virist, hvartill han svarade sitt bifalls-djo, och körde i glädjen rätt fort.

Vid Nickala voro vi bättre uti våra affärer. Gästgifvaren talte själf en bruten svenska och förstod bra, och dess son förstod och talte ännu bättre, emedan hans far hållit honom uti skola i Torneå för att lära svenska. Denne blef nu skjuts-gosse och berättade under vägen, att ej allenast gästgifvaregården hette Nickala, utan ock (Käresjucki eller på svenska Kärsbäck. Att hans far ägde 1 1/2 hemman och sådde därpå årligen 10 tunnor, hvilket för detta år redan var expedieradt. Ett hemman kostade här på orten efter dess läge och godhet ifrån 12 till 18,000 daler. Deras porten nyttjades för att därigenom kunna åstadkomma en jämn och tillräcklig värme, hvilket de ej kunde genom vanliga spisar. Jag sade honom, att en kakelugn af samma storlek som deras pörtugn

skulle göra samma. gagn. Detta hade en del af allmogen i socknen redan funnit och nyttjade därför sådane i stället. Deras bröllop och högtidliga sammankomster anställas alltid uti pörtet, men då länas ifrån staden eller något annat ställe något segel, hvarmed taket beklädes. Deras bad ansåg han ej allenast för ett af deras första nöjen utan ock såsom ganska hälsosamt. En eller ofta två gånger i veckan anställas sådana bad. Man kläder då utaf sig i pörtet allt utom linnnet; däruti går man om hvarannan gubbar, gummor, gossar, flickor och barn ända under två års ålder. Uti badstugan afläggas äfven linnnet. Sedan de på detta sätt i sträng hetta uthärdat en timma eller däromkring återtages linnnet och äfven i den strängaste köld gå de på detta sätt åter till pörtet. Fastän gossarne åtminstone hvarje lördagsafton besökte nästgränsande flickorne, voro dock oäkta barn ganska sällsynte.

Allmogen, både karlar och kvinnfolk, voro rätt fula.

Vid pingsttid i Torneå.

På 1/8 mils afstånd blef man nu varse Torneå stad, som presenterade sig rätt vackert. Den är belägen på en ö, omfluten af Torneå älf, och första anblicken fäster sig vid några rätt vackra hus, som möta ögat åt denna sidan. Environerne äro äfven icke obehagliga, men dock nog uniforme, utan omväxling af höjder och dällder. Strandgatan passerades, som är rätt vacker, vatten på ena sidan och drägliga hus på den andra, men också är denna den enda gata, på hvilken man ser några större hus; åt de andra gatorna vändas ofta stallgårdarne, som ej allenast gifva dem ett ovanligt utseende, utan ock besvära med en obehaglig lukt. På hustaken voro öfver allt uthängde köttstycken och fisk med ett skjul öfver och nät på sidorne för att hindra fåglarne; emedlertid måste det vara en kostelig föda för en hel hop insekter, Dermestides, Silphæ, Museæ etc., som ej låta hålla sig ute äfven af finare nät. — Vi fingo logi på källaren hos herr Svanberg, farbror till sekreteraren vid Vetenskapsakademien, Jöns Svanberg.

Den 30 Maji. På förmiddagen besökte vi rector scholæ magister Lönberg, en man som genom sin beredvillighet och osparade möda att lämna alla möjliga underrättelser och hjälp åt resande fullkomligen förtjänar allt det loford, som doktor Liljeblad och alla åt denne ort resande yttrat om honom. Själfr har han i sällskap med Meklercreutz till en stor del genomvandrat lappmarken och dessutom samlat alla användbara underrättelser därom, som alltid stå till tjänst för hvarje resande. Dess muntra lramör och lätta umgänges-sätt, förenadt med en grundlig kändedom om landet och inbyggarne, gör honom straxt intressant och tillvinner honom ifrån första samtalet högaktning och tillgifvenhet. Befallningsman Dyhr träffades, jag aflämnade doktor Næzens bref och han lofvade att uträtta allt hvad han kunde till vår förmån samt innan afresan lämna bref till de kronobetjante, öfver hvilka han hade något att säga. Doktor Nordblad besöktes, som inviterade oss till middagen följande dagen. På eftermiddagen blefvo vi inbjudne till apotekar Kollberg att läsa tidningarne. Här träffades kapten Lagerberg, till hvilken jag aflämnade doktor Næzens biljett. Han lofvade, att om någon möjlighet vore, söka skaffa oss någon af soldaterne uti sitt kompani till tolk under vår resa. Mot aftonen besågo vi norra delen af ön, hvarest jag fick några insekter.

Den 31 Maji. Afspisades middag hos doktor Nordblad, hvarest gjordes bekantskap med en ung Richard. Eftermiddagen hade vi besök af rektor

Lönberg och kapten Lagerberg, som nu presenterade en soldat, hvilken han föreslog till tolk. Denne var en ung, rask karl vid 20 års ålder och talade fullkomligt väl svenska och finska, hvilket sednare språk talas nästan genom hela Torneå lappmark. Ej nog att nämnde kapten på så kort tid haft besvär att skaffa oss tolk, han visade oss ännu en godhet, som för oss var ganska betydlig, däri att han tillät oss att få låna ett tält, som stod under hans disposition. Denne man är i sina raskaste år, emellan trettionde och fyrtionde, en den artigaste umgängeskarl, som utom andra partier äfven är ganska snäll musicus. Oss beviste han så mycken höflighet och verkliga tjänster, att vi äro honom därför mycket förbundne.

Den 1 Junii, pingstdagen. Kyrkan besågs; den är väl den bästa af stadskyrkorna i Västerbotten, dock både utan och innan ojämförligt sämre än landskyrkan, så att det blir alldeles utan undantag, att i alla Västerbottens städer kyrkorna äro många procent sämre än deras landskyrkor. Den klockstapel står ännu, hvaruti franska matematikern Maupertuis m. fl. gjorde observationer, men efter deras observatorium syntes ej någon lämning. Kyrkan var inuti ej hvälfd, utan taket låg på rösten, som voro byggde på två eller tre ställen emellan de yttre väggarne. Kyrkoprydnaderne äro ej vackre. Ett litet orgelverk fanns, och mera ståndspersoner voro i kyrkan, än jag väntat finna i Torneå. På eftermiddagen genomögnade provisorien på apoteket Pipons samlingar. Träget sys-

selsatt på apoteket har han ej haft mycken tid att använda på naturalsamling; eniedlertid var det intressant att få se något af ortens alster. Våren var ej ännu vida avancerad. Vid ankomsten till staden voro ännu ej pilens blommor väl utslagne och björkknoppen började blott att grönska, men med hvarje dag syntes nu skillnad. Väderleken var någorlunda blid, med nordanbläst, som vårtiden här anses för mindre kall än sunnanvinden ifrån hafvet, så länge isen ligger kvar. Isen dre! nu ut, så att på tre mils afstånd ingen syntes till. *Den 2 Junii.* I sällskap med rektor Lönberg gjordes en promenad åt nordvästra sidan af stadsön. Den hänger nu på denna sida tillhopa mod *lasta* landet, där likväl fordom hela älfven hade sitt lopp. För längre tid tillhaka tog den sig öppning och bröt fram på den östra, där den nu fra inlöper, men i ett helt förändradt skick än nu för tiden; då var den holme, om nu synes uti älfven, sammanhängande med fasta landet, men småningom har den af vattnet blifvit bortskuren, och efter femtio ar torde den ej finnas mera. Aftonen tillbragtes

på assembléen. Fruntimren församlade sig på den ena sidan och herrarne på den andra sidan om farstugan uti radhuset. Fruntimren fördrifva en eller annan timma med tevatten och sprakande och herrarne med öl, tobak, politiserande och brädspel. Ändtligen höres violin, och det stöt-smått uti klarinetten. Nu är tid för de dansande herrarne att infinna sig på andra sidan i serailen för att bjuda opp. Dansen börjades med kontre-

dans, 2 fioler birfilades och en klarinett ackompanjerade. Fruntimren voro tämligen talrika, ungefärligen emellan femtio à sextio. Inga särdeles skönheter visade sig ibland de äldre, men af de uppväxande fliekorne, hvarpå var stort öfverflöd, voro en del rätt vackra. Klädedräkten hos det vackra könet var allmänt modern, och en del klädde med mycken smak. På herrar och i synnerhet dansande herrar var stor brist. Straxt efter första kontredansen öppnades en menuett och ändå en menuett; några slängpolskor insmögo sig mot slutet. Tvenne danske sjökaptener sekunderade de dansande. Någre af berrarne, som på andra sidan ej voro sysselsatte med brädspelet, infunno sig emellanåt uti fruntimrens rum att bese de dansande. Konversation var annars munter och fri utan mycken förbehållsamhet. Innan ännu klockan var två på natten hälsades de dansande af den uppgående solens första blick. Något där-efter afskildes sällskapet, och sedan man beledsagat damerne, återvände man trött till sitt hemvist.

Den 3 Junii. Såväl i dag som i synnerhet de föregående, pingstdagen och annandagen flankade beständigt båtar rundt omkring, spridda på viken på västra sidan om staden. Förmiddagen dejeunerades ganska läckert hos unge Richard på rentungor och en slags anrättning af fiskrom, okokad, som ej var obehaglig m. m. Eftermiddagen cõtoyerades älfstranden på östra sidan af ön, hvarest to-

gos några mossor m. m.; äfven besöktes holmen i ån.

Den 4 Junii. Förmiddagen arrangerades sakerna till resan och eftermiddagen besöktes kapten Lagerberg som dock ej var hemma. Rektor Lönnberg, som på allt sätt sökte att förelomma våra önskningsar, behagade äfven härvid göra oss sällskap.

Den 5 Junii. Förmiddagen expedierades posten på Uppsala. Eftermiddagen besöktes befallningsman Westberg, som har befattning med Torneå lappmark, öfverfarten dit skedde på båt öfver den vik, som på västra sidan om Torneå går in och där älfven fordom haft sitt Lopp. Vid hvarje timme på dagen syntes flere båtar på denna vik flanka af, och i synnerhet observerades detta de sist för flutne helgdagarna. Hos befallningsman Westberg träffades prosten Rydman, som lofvade mig tvenne hafssorrar, hvilka blifvit fångade uti nät. Hos handelsman Pipping träffades borgmästar Ekholm, och genom rektor Lönnbergs förespråkande tillät han oss att låna sin termometer. Af bruk patron Christiernin lämnades en tämligen vackert krystalsstuff. Sedan vi ätit kvälsvärd, företog jag en promenad till älfstranden för att fånga nattfjärilar. Skörden härpå blef ej mycket rik, men jag blef fullkomligt ersatt för min möda af några salices, som togos på stranden, och af den ojämförligt sköna aftonen. Vädret hade tystnad blott sorlet hördes af älfsvattnet och någon lax, som då och då sprattlade uti vattnet. Solen sänkte

sig vid kl. 1/2 11 vid horisonten; hon liknade en glödgad kula, och man kunde utan svårighet se emot henne; sakta nedsänk hon och 1/4 till 12 försvann äfven öfre brädden. Aftonrodnaden återblänkte efter hela Torneå älf, som här går i en rätt sträckning ända uppföre och lugn som en spegel. Natten var fullkomligt så ljus som en mulen dag och naturen i sitt halfslummer var intagande.

Den 6 Junii. Innan kl. 1 f. m. gick jag upp på kyrktaken och därifrån uppsteg på en af väderkvarnstrapporna; härifrån såg jag nu solen åter uppgå, som återgaf lif åt fåglarna, hvilka nu hälsade henne med sin morgonsång. På förmiddagen ombands och förseglades de saker jag tänkte lämna kvar i Torneå. Handtverkarna voro ganska dyre på sina arbeten. Sadelmakaren tog för 2 remmar till handtag på kappsäcken 1 Rdr. Eftermiddagen limmades Torneå, hvarest vi af alle åtnjutit utmärkt höflighet. Konversation i staden var tämligen munter och mer städad än jag förmodat. Staden ligger väl icke obehagligt för ögat, men ganska obekvämt för handeln, emedan älfven är så uppgrundad, att större fartyg ej komma närmare än på 3/4 mil till staden, hvarigenom de handlande hafva stor svårighet vid utur- och inlastning, som måste ske på mindre båtar. Ett ställe ansågs för ganska tjänligt på en ö i hafvet utanför Keräsbäck eller Nickala för en stads anläggande, hvarest vore både vacker belägenhet och den förmän, att fartyg af huru många läster

som helst kunde lägga till vid stranden; oekaa ha-
 de stadsboerae vid sista brand anhållit att fa flytta
 sin stad; men Gustaf III afslog det, man vet icke
 af hvad for nyck. Ibland andra spekulationer sys-
 selsätta äfven stadens handlande sig med skepps-
 byggnad ej blott för egne behof utan ock på en-
 treprenad. Handelsman And Richard hade nu tre
 på stapeln, hvaraf tvenne; ett om 150 och det andra
 om 100 läster, voro bortackorderade till tvenne där-
 varande sjökaptener med allt tillbehör af
 takel och tåg etc. för 17,000 Rdr. Deras handel på
 lappmarkerna och Norge är riktande men föga
 hedrande för mänskligheten. Som det berättades
 af folk, till hvilka jag hade all anledning att sätta,
 förtroande, fraktas årligen uppföre af hvar och en
 som drifver denna handel, ej blott flere kannor,
 ej blott flere ankare, utan flere lass brännvin.
 Denna för lappen så begärliga vara utdelas fri-
 kostigt; blott en eller två supar äro tillräcklige
 att försätta honom alldeles utom sig, och nu blir
 den tid då de mångdubbelt blifva ersatte för sitt
 brännvin. Under löfte af ännu ett glas lämnar
 han ofta sin vara för halfva värdet,
 därunder. Denna handelsspekulation, som så mye-
 ket bidrager att förskämma lappens seder och
 hindrar honom att framskrida till sin hyfsning
 är för hvar och en tänkande högst ovärdig. För-
 gäfvnes skall man plantera missionärer och präster
 i lappmarkerne för att arbeta på lappens uppod-
 ling; blott en enda marknad och deras arbet.
 alldeles till intet gjordt.

Meldercreutziske namnet var ännu i friskt minne. Hundrade lustbara anekdoter berättades om honom. Under sin vandring genom lappmarken sysselsatte han sig i synnerhet med att samla stenar; han tog då utan all urskiljning och utan att skrifva på, hvarest han tagit hvar och en stuff, så att i den händelse någon ägt något värde, hade han ej kunnat uppgifva, hvarest de blifvit tagne. En lapp var lejd att bära desse stenar uti en säck, men som denne blef allt tyngre, insåg han för ett ganska godt moyen att efter hand kasta bort en och annan; slutligen tömde han hvar morgon helt och hållet ur säcken, men plockade åter några stenar mot aftonen. En morgon blef Meldercreutz varse, att han tömde ur säcken allt hvad där fanns och började att med hårdhet förebrå lappen därför. Hå, svarade han, jag trodde, att det äfven skulle finnas stenar där vi komme att ligga i natt.

Under sina resor kom han vid ett tillfälle på en finsk bondgård, hvarest han var bekant, och fick där nattkvarter. Af höflighet mot kapten lämnades honom dotterns i huset säng uti en kammare bredvid stugan; flickans fästman, ej underrättad om detta, smög under mörka natten in i samma kammare, klädde i tysthet af sig och lade sig i samma säng. Han fant snart, att han ej hade sin älskade flicka vid sidan, trodde sig bedragen i sitt hopp och sin rival vid sig; utan vidare betänkande väckte han kapten med en duktig örfil. Snart kallade bullret i kammaren husfolket in med ljus, och då befunnos de stridande alldeles

oklädde stå på golfvet och hålla hvarandra i lufven. Kapten svor högt på isvenska öfver den oförrätt man tillfogat honom, och öfver sitt värdfolk, som ej kunnat skaffa honom ett fredadt nattläger. Älskaren åter svor på finska och önska Perkilä i våld sin trolösa flicka och sin rival; äntligen kom äfven flickan in, som ehuru något flat öfver denna händelse åter bilade de stridande kämparna. En annan gång, när han skulle resa ifrån Meldersteins bruk, fick han i det samma en ritning på ett vattenhjul, som skulle inrättas därstädes, jämte kalkyl öfver vattnets styrka därvid m. m. Med detta papperet i handen vandrade han med stora steg fram och tillbaka på golfvet och under det samma satte på sig en damaska och gaf befallning att sadla hästen; detta skedde; han framleddes och bants vid planket. Han gick då ut med en hvit strumpa och en svart damaska, papperet i handen och på detta sätt steg han till häst, men glömde att lösa honom från planket, och kom i tankarna bakfram. För att nu komma fort gaf han hästen sporrarna, hästen stegrade sig och ryckte på planket och kastade slutligen Meldercreutz kullerbytta öfver gumpen, som härigenom väcktes från sin matematiska slummer.

En del af handelsbodarna i Torneå voro öppne, en del åter icke oftare än det klappade på. Apoteket var snyggt och försedt med laboratorium och en rymlig förråds-kammare.

Kl. 8 e. m. gjorde herr rektor Lönberg oss säll-

skap till staden, där vi togo afsked af denne vördnadsvärde man, som med hvarje dag ökat vår förbindelse, och vilken vid vår återkomst till Torneå ej träffas, emedan han med första öppenvatten tänker begifva sig till Umeå, dit han nyligen blifvit befordrad; skada för de resande som hädanefter tänka passera Torneå. Hela orten beklagade sig, att de nödgades sakna en så hederlig och munter man

Till fjälls.

Sedan vi voro öfver färjade och ändteligen kl. 10 fått hästar ifrån Haparanda gästgifvaregård, reste vi uppföre västra stranden af Torneå älf. Ju längre norr vi nästan kommo, ju mera utslagne voro björklöfven. Vägen gick fram genom små löfskog, som stundom formerade tämligen täta häckar. Mellan Kuckola och Frankila passerades en kryddgård vid Majhannon, tillhörigt And. Richard, tämligen vacker och något ovanligt här på orten. Häckar voro kring alla kvarter af krusbärsbuskar. Frukträd hafva ock varit planterade här, men ej ännu burit frukt.

Gyllhäkoski eller Gyllhäfors (ty koski betyder fors) besågs, och den var i synnerhet vid detta höga vattnet förfärlig. Underligt nog, att ej flere olyckor hände vid deras båtfärd uppföre och nedföre. Till Frankila framkommo vi ej förr än

Den 7 Junii kl. 1 före middagen. Där hvilades till kl. 7. Gästgifvaregårdarne äro åt denna orten i allmänhet obekvämlige for resande, utom

pörtet finns väl en koja, men merendels med små fönstergluggar och låga dörrar. Här var likväl en ny byggnad uppsatt. Till höger om älven synes Nivesvara, där de franske matematici Maupertuis, Monnier och vår professor Celsius hade sin första station 1737. Karungi prästgård besöktes. Kyrkoherden Kneiff emottog oss med mycken godhet. Vi dejeunerade hos honom. Han riste oss en nyss författad charte öfver Karungi, som blifvit författad på någre bönders bekostnad, som företagit sig att nedsänka Karungi träsk medelst gräfning uti älven, på det de måtte veta, huru myckel land därigenom skulle komma i dagen, som sedan skulle delas emellan intressenterne. öfver 2,000 dagsverken voro redan använde för att ränsa forsen nedanför för att gifva vattnet fritt undanfall, när en gång själfva sänkningen skulle verkställas. Den nya kyrkobyggnaden hade nu en tid hindrat verkställigheten af detta företag. Kyrkoherden ville obliigera oss att dröja hos sig något längre, men därtill hade vi ej tillfälle. Vid Niernis byggdes ett mindre fartyg, som skulle föras utföre genom forsarne att försäljas i Tornen. Något öfver 1/4 mil härifrån stego vi upp på Luppiovara (vara betyder berg) och hade därifrån en skön utsikt. Några växter funnos.

Mot aftonen framkommo vi till Öfver-Torneå och emottogos af prosten Sandberg med gästfria armar och bemöttes ganska hederligt. Man blir mindre surprenerad af den gästfrihet och goda bemötande än af den delikatess uti konversation,

som är mindre sällsynt på dessa så långt mot nor-
den belägna prästgårdar, än på de, som äro när-
mast belägne hufvudstaden.

Mademoisellerne voro rätt aimabla och ägde en
hyfsning och städad ton, som man ej skolat vänta
af flickor födde och uppfödde i lappmarken. Till
deras minne hade ock italienaren Joseph Acerbi
komponerat ett stycke, som kännare ansågo för
rätt vackert.

Den 8 Junii, trefaldighetssöndag. För den kalla
och regnaktiga väderleken emottogo vi med nöje
tillbudet af prosten att kvarstanna Öfver söndagen,
och det så mycket mer som bergmästar Christier-
nin äfven lofvat att följande dagen göra oss säll-
skap, som förut gjort denne resa och kände an-
stalterne därvid.

Jag besökte kyrkan och hörde för första gång
finsk predikan, men som jag ej förstod mycket
däraf, gick jag straxt min väg. Kyrkan är byggd
i kors och rätt ful. Ganska få människor voro
i kyrkan. Orgelverket var ej dåligt, köpt från
tyska kyrkan i Stockholm.

Eftermiddagen observerades vattnets värme i
älfven, som fants vara 8°, då likväl termometern
uppe i luften föll till 4,2°. Man föll på det infall att
se, om fruntimren voro mera varma än karlarne,
och utslaget blef det, att mademoisellerne dref upp
kvicksilfret till 32° och 33°, då vi ej hunno öfver
24°. Man var ganska väl ackomoderad, åt ett
godt bord och såg glada ansikten. Befallnings-

man Hacksell lofvade att till återkomsten skaffa en sällsynt fisk från en sjö bakom pullingen.

Den 9 Junii. Sedan vi frukosterat i prästgården och jag skrivit brev till kapten Lagerberg och rektor Lönberg, kvarlämnade jag min schäs sedan landsvägen nu blifvit slut, och vi stego ombord i sällskap med bergmästaren Christiernin på tvenne båtar. Deras båtar äro af en egen byggnad med mycket höga framstäf för utförsfarten genom forsarne. Längden var öfver femton alnar och bredden ej mer än 2 1/2 aln ungefär, med tre bräder i höjden och kallades därför trebölingar. — Vid Ollikala nödgades vi taga tre karlar för det höga vattnet, som gjorde forsarne svårare att komma uppföre; under detta håll var knappt något ställe, där man kunde nyttja åror, utan våra roddare nyttjade smala stänger, hvarmed de stakade oss uppföre vid stranden; och där ej någon stridare fors mötte, gick det tämligen fort. Men snart mötte Kattilakoisiki (kittelforsen), hvarest vi landstego och gingo förbi hela forsens. Denna är en den svåraste fors att uppstiga före uti högt vatten; dagen förut hade en båt vid uppförefarten misslyckats och våra båtar måste dragas öfver berghällar på tvenne ställen.

Straxt efter middagen passerades polcirkeln, som stryker öfver vid Kattilakoski, och vandrades till fots in uti zona frigida, hvarest nu icke var att klaga öfver köld. — Nattkvarter togs på Turtula. Ett icke obehagligt ställe.

Den 10 Junii. Sedan vi låtit sätta oss öfver älf-

ven, landstego vi vid Svanstens bruk, hvarest besöktes inspektor Hjertberg. Inspektorn var själf rest till Torneå, men vi undfägnades af frun med frukost. Sedan besöktes fru och mamseller Borg, moder och systrar till min vän bruksinspektören Fr. W. Borg på Yxe bruk. Svansten ligger icke mycket väl vid hållningen af ett berg, Kynsivara (Kloberget.) Mitt emot ligger en med granskog beväxt klippa, som delar älfven midt itu. Vi uppstege igenom flere forsar, hvaraf en del voro rätt svåra. Uti den medlersta hade för få dagar sedan en med järn lastad båt ifrån Kengis förolyckats, hvarvid en människa omkommit, oakadt de flere, som voro i sällskapet, hvaribland bruksinspektören Metänder, gjorde all möda att hjälpa honom. Vi framkommo till Pello mot kl. 3 på eftermiddagen, hvarest vi kvarstannade. I nordost härifrån ligger Kebtisvara, emellan hvilket berg och Torneå de franske astronomerne och vår professor Celsius anställde mätningen af en grad. Vi tänkte härifrån fortsätta resan i god tid den följande morgonen och hade roddare tingade till kl. 4, men då vi

den 11 Junii vaknade, var marken nästan öfvertäckt af snö och ett obehagligt snöslask fortfor ännu; öfverallt var himmelen mulen och nederbörden fortfor till kl. 10. På en stund upphörde nu att falla regn och snö. Vi beslöto att resa och togo därför afsked af bergmästar Christiernin, som både i Öfver-Torneå och sedan vist oss mycken godhet. Han hade åtagit sig att

här förestå byggnaden af en såg ej långt härifrån och hade därför icke tillfälle att längre göra oss sällskap. Snart ångrade vi oss, att vi ej dröjt öfver hela dagen vid Pello, ty vi hade ej rest längre än en half mil, innan ett duggregn började falla, som fortfor och blef slutligen stridare; innan vi hunno fram till Kardis, som skedde mot kl. 8 på aftonen, hade det likväl klarnat något och det liknade sig att blifva uppehållsväder. — Vi reste straxt därifrån, sedan vi förut ätit aftonvärd. Renkött torkadt är det förträffligaste en resande sommartiden kan få af finnarne på denna trakten, äfvensom godt smör och mjölk. Finskorna voro i allmänhet nog osnygga och svarta, en naturlig följd af deras beständiga vistande i pörtet. Det var sällsynt att se någon, som hade drägligt ansikte, merendels voro de rätt obehagliga. Karlarna sågo mera raska och tilltagsna ut än de omkring Torneå.

Vid afresan från Kardis blåste en kall nordlig vind, och sedan vi rest ett stycke, började ett kallt regn att falla, som fortfor hela natten och ett stycke på följande dagen. Älfven var beständigt strid, så att uppförefarten gick rätt långsamt. Kengis bruk förbifors utan att vi besökte det för den obehagliga väderleken och svårigheten att komma tväre öfver forsen vid så högt vatten. Vi tänkte vid Kexisvara dröja för att torka våra saker, som blifvit alldeles genomblötta, men vägen ifrån älfven till gästgifvaregården var både för lång och besvärlig, hvarföre vi lämnade bref-

ven till länsman Tornberg, uti Kengis och komminister Tornberg i Pajala och fortsatte resan med samma roddare till Kolari. Här sysselsatte vi oss en del af natten att torka våra saker. Jag fick af drängen köpa tvenne lommar af eget utseende, med hvilkas aftagande jag sysselsattes till efter kl. 12 och hade för första gången i min lefnad det nöjet att se midnattssolen. Hon var fullkomligt öfver horisonten, så att äfven dess nedre brädd syntes väl. Dess sken var matt och rödt, men likväl brände solglaset uti handen.

Den 13 Junii. Vi afreste ej förr än mot midnatten. — Emedlertid hade jag tillfälle att försöka, huru det ville gå för sig att sitta uti atja. Man tycktes där ej sitta så obekvämt, och svårigheten att hålla balansen var ej så stor, som jag föreställt mig. Köln var tämligen bred och dessutom var undre afrundningen nästan uti en cirkelbåge, så att vickandet åt sidorne ej gick mycket djupt. — Nära 30 stycken sådana atjor stodo uppreste uti ett skjul, en del med öppning så att man kunde sitta däruti, andre åter täckte med lås före, hvarnti fraktas saker. Desse alle tillhörde en handelsman i Torneå, som vintertiden, när de resa till marknaderne färdas hit med egna åkdon, men hafva lappar med renar tingade hit emot sig, som sedan frakta dem uppföre ofta inom norska gränsen. Hållet ifrån Kolari till Muonioniska var det längsta jag öfverfarit eller elfva mil. Vi reste genom natt och dag, och oaktadt vi ständigt reste i solskenet, var dock väderleken beständigt kall

med pinsam nordanblåst. Året var här ganska litet avanceradt. Björken hade knappt börjat slå ut, inga blommor syntes utom här och där någon *Caltha palustris*.

Den 14 Junii Litet efter midnatten satte roddarna i land vid Kiblangi, där de kröpo in uti pörtet att sofva, men fingo ej någon ro för vägglöss. Jag sof i båten under bar himmel, och ehuru det var nog kallt, befann jag mig dock rätt väl. Vid Parkajoki spisade vi middag, och sedan roddarna fått sofva, fortsattes mot aftonen resan. Luften blef allt mera kall, dock föll ej termometern under 2° öfver fryspunkten, ehuru på marken blef frost, och vattnet frös uti små pölar, så att is ännu låg på uti skuggan till kl. 9 följande dagen. Jag nedsatte nu (termometern uti älfven och fant nu, att den steg till 8° öfver fryspunkten, precis till samma höjd hvartill den steg i älfven nere vid Öfver-Torneå den 8 jnnii Detta föreföll mig så mycket mera besynnerligt, som jag dagen förut längre ned uti älfven såg kvicksilfret höja sig blott till 7:de graden, ehuru gårdagen var fullkomligt så vann som denne; till äfventyrs skedde denna observation i grannskapet af något källdrag eller nedfallande ström, som förde kallare vatten med sig.

Den 15 Junii. Mot morgonen kl. 5 kommo vi till Muoniokoski, som redan på afstånd lät höra sitt brusande. Denna är den största fors uti hela Muonio älf, hvarest den sammanprässas emellan tvenne berg och störtar utföre med mycket dån. Utsikten här är något vild, men icke obehaglig. Öfver-

ste Skjöldebrand hade förledit år tagit en vy här-
 utaf. Oaktadt forsens häftighet gå finnarne här
 både uppföre och utföre uti lägre vatten. Det
 är otroligt hvad folket äro djärfve uti sin fart på
 älfven. Ärligen förolyckas väl någre, men det är
 underligt att det ej sker oftare. Muoniokoski anse
 de likväl med någon respekt och våga ej gärna
 satta utföre utan att vid Muonioniska förut hafva
 skaffat sig styrman, som känner stenarna och
 de farligaste ställen uti forsen. Under nedfarten
 Bitter den kunnigaste med en bred år eller snarare
 spade uti bakstammen (perrä finska). De
 ofrige, som äro i båten ro med all force för att
 hindra båten att slingra åt någondera sidan. Det
 ser förfärligt ut för den, som står på landet, att
 se dem likt en pil förflyga genom forsen. Ofta
 äro de så begrafne mellan böljorna, att de ej sy-
 nas vid genomfarten. Våre roddare vågade ej att
 uti detta högre vatten stiga uppföre utan drogo
 båtarne $\frac{1}{8}$ mil och buro våra saker; detta drog
 ut öfver sex timmar, och middagstiden fortsatte
 vi vår resa samt hunno kl. 5 e. m. till Muonioniska,
 ett annex under Öfver-Torneå, beläget tjugofyra
 mil från moderkyrkan. Namnet Muonioniska är
 finska och skall betyda Muonio-nacke eller det som
 är näst beläget ofvanför Muonio fors. På de norra
 orterne nämna de vanligt det fors-nacke, hvarest
 älfven ofvanför forsen börjar blifva mera stre-
 kande. — Muonio skall åter vara sammandragit af
 Muonieno (många älfver), emedan vid forsen flere
 smärre älfver stöta tillsammans.

Brodden af vårsäden stod nu vacker uppe öfver en tum hög. Åkerbruket är ganska litet och alldeles otillräckligt äfven för eget behof. Också förrättades det på ett för dem ganska besvärligt och obekvämt sätt. All deras åkerredning sker med handkraft genom spadar, och sedan jorden på detta sätt blifvit uppvänd, köres med en ganska liten harf. Komminister Kåhlström hade till en början skaffat sig en liten plog och nyttjas den ined fördel. Folket i allmänhet är elakt, egensinnigt och mycket fallit för bekvämlighet. Kunna de på en främmandes bekostnad rikta sig, anse de det ej allenast för en loflig vinst, utan nära för en skyldighet. Knappt var något håll, på hvilket ej skjutsbönderna med åtskilliga konster sökte förhöja sin båtlega, som tycktes vara ganska väl tilltagen. En karl kunde genom sådan båt fart ganska makligt förtjäna sig på dygnet 40 skillingar. Hvarmed de mest sysselsätta sig om sommarn är ej åkerbruk och ängskötsel, utan ligga då merendels uti sina järfvi (träsk) för att fiska, något som är mera öfverensstämmande med deras bekvämlighet. Oaktadt de ofta med föror och kolning vid Kengis och Svanstens bruk skulle kunna göra sig god förtjänst, föredraga de dock oftast att hellre ligga obekymrade hemma uti sina pörten och ofta svälta än att med liten mera möda skaffa sig en bättre utkomst. Denna ogenhet hos allmogen försvårar verkligen bruksrörelsen vid bruket här uppe. Ibland böndren finnas dock de, som äro ganska välmående eller rättare rike, ty

de lefva ända lika uselt. Flere skola äga sina 100,000 daler och äfven därutofver, oftast uti banco mynt, men alla deras pengar ligga alltid på kistbotten utan någon afkastning. Hårtill bidrager lättheten att afyttra sina varor: deras smör, hudar och skinn hämtas oftast af resande själfve vid deras forbiresor vintertiden. En bonde kan sälja 50 marker och därutofver af smör, 30 tunnor tjära utom skinnvarer; däremot deras utgifter utom utlagorna och for salt äro ganska obetydlige. Inga husgerådssaker skaffa de sig; det var sällsynt om på gästgifvaregårdarne fants en tenn-tallrik och en stol. Själfve voro de mycket osnygge, äfvensom det de hade om händer.

Litet efter ankomsten träffades komminister Kåhlström, den förste präst härstädes sedan här blifvit beständig gudstjänst, hvilket skodde endast for tio år sedan. Kyrkan eller rättare kyrkstugan liknade ett mindre uthus med små fönstergluggar. En dylik fants äfven vid Muonio öfre by. Uti dessa förrättas gudstjänsten, som under fisktiden, då kanske en eller annan blott besöker kyrkan, består endast uti bön.

Den 16 Junii. En resa foretogs till Olostunturi (Olosfjäll) i sällskap med komminister Kåhlström, som täcktes ledsaga oss dit. Vi stego till den ändan i båt och foro först utföre älfven ett stycke; därifrån uppföre en biälf, Jerisjoki, uti hvilken vi passerade Zokoski och vidare tvenne trask, Parmalompolo. Här satte våra roddare i land. — Vi fortsatte vägen ofver kärr, hvaratur

kälen ej ännu hade gått, och Ljunghedar till fjällfoten. För någon tid sedan hade skogseld öfvergått detta fjäll nästan helt och hållet, hvarföre ock klipporne, som framsköto genom snödrifvorne, stodo alldeles nakna. Snön låg ännu kvar driftals här och där på fjället, de grundaste passagerne, där vi gingo fram, stod ändå öfver knäet. Den botaniska skörden blef väl ej mycket rik, men detta ersattes af den förvånande utsikten. Åt nordvästra sidan framlopp en hel sträcka af fjällberg, däribland Ounastunturi, Pallastunturi, Saniotunturi, Jeristunturi. På östra sidan lågo Särkistunturi, Lainio och Yllästunturi mera spridda, alla i sin vinterdräkt, blott några mörkare bara fläckar syntes här och där, i synnerhet mot de lägre delarne. På västra sidan framlopp älfven, som här och där formerade än forsar, än utvidgades till träsk. Emellan fjällsträckningen och älfven var dalen allestädes genomskuren af mindre strömmar, insjöar och träsk, af hvilka Jerisjärfvi var det största. Enligt sista underrättelsen jag hade från Uppsala var det i dag, som filosofiska fakulteten därstädes velat ibland andra äfven tilldela mig magistergraden. Såsom succedaneum bars en helt och hållit botanisk krans, flätad af vår svenska lager, lingonstjälkar, hvarpå satt frukt sedan förra året, virad med vår svenska myrten, *Linnea borealis*. Jag drack mina Uppsalavänners skål från höjden af min isiga parnass, och lämnade kransen därstädes på spetsen af Olostunturi.

Vid uppfarten till fjället stod termometern i fria luften 10°. I älven 9 1/2 i en bäck nedanför fjället 5,2, uppå fjället uti en vattenpöl 3,2. Mot aftonen återvände vi samma väg tillbaka och jag satt för första gången under denna resa uti fors utför genom Zokoski uti Jerisjoki. Vid hemkomsten till gästgifvaregården befann jag mig illamående af någon förkylning, som jag förmodligen ådragit mig vid fjällresan.

Den 17 Junii. Äfven i dag mådde jag rätt illa, plågades af diarré och hade ingen matlust Mycket snö hade fallit om natten och det snöade även ännu kl. 9 under stark nordanblåst. Snön låg kvar till inmot aftonen. — Vi hade ett besök af komminister Kåhlström. Han berättade ibland annat om deras sätt att fånga änder en viss tid på sommaren, då de rugga eller släppa fjädrarna och ej kunna flyga. De släppa då ut sina hundar på stränderna att uppsöka dessa fåglar. En del få hundarna fatt och bita till döds, de öfriga begifva sig då till sjöss, hvarest jägaren är uti båt och tröttar dem så länge, till dess de ej mer förmå dyka, då de tagas med händern och slås till döds. Gräsänder och några andra äro dock så ihärdiga att de ej gärna låta trötta ut sig. Stundom huggas de ock under själfva dykandet med ljuster.

Deras björnjakt är icke mindre besynnerlig; sällan anställes den med bössor utan oftare med yxor och spjut. Proceduren härav kan ungefär inhämtas af följande. En finne hade för nå-

gon tid sedan gått till skogs med sin yxa och spjut; under vägen upptäckte han ett björnide; han försedde sig med en stark stör, den han satte på tvären med ena ändan in uti idet för att hindra någon att rusa ut. Sedan retar han björnen, så att han stack ut hufvudet, hvilket han strax klämde till med sin stör och högg yxan uti nedre käken med den häftighet, att yxan fastnade och följde med uti idet, när björnen i hast ryckte hufvudet tillbaka. Snart visade björn sig åter, då han mötte honom med sitt spjut, hvarmed han dödade honom. Finnen drog sedan björnen utur öppningen och på samma vis emottog den ena efter den andra. På detta sätt dödade en ensam karl på en timmes tid tre björnar utan skjutgevär. Ett ännu mera tilltagset sätt skall nyttjas i Österbotten. Jägaren är där blott försedd med en knif med tvenne blad, ett på hvar sida om skaftet, så att ej. eggen är vänd åt samma sida utan efter hvarann. Mellan dessa knifvar sitter ett fast och stadigt björkskaft, hvori han fattar med handen; sedan han om armen lindat järnbleck och trasor, går han att söka upp björn, rusar honom till mötes, sticker in knif och arm uti dess gap, vänder knifven på ända, då skaftet hindrar att han ej kan bita tillsammans. Jägaren drar därpå ut sin arm och låter knifven sitta kvar till dess björn blött sig till döds.

Den 18 Junii. Befant jag mig äfven illa, och väderleken var ganska behaglig; beslöt därför att uppskjuta resan.

Den 19 Junii. Mot middagen afseglade vi från Muonio nedre by, oakadt jag ännu befant mig rätt dåligt. Vid öfre Muonio togs åter tvenne båtar för forsarnes skull, som nu mötte. — 3 1/2 mil norr om Muonioniska och 1/2 mil norr om Kätkesuando gästgifvaregård passerades vid Sonkamuotka *lappska gränsen*.

Den 20 Junii. Emellan kl. 1 och 2 sköt jag 5 brushanar (*Tringa pugnax*) på älfstranden, som vid ankomsten till Palojoensuu, sedan skinnet blifvit aftaget, gån mig en kostelig anrättning, den första jag nästan kunnat smaka sedan morgonen den 16. Det började regna och dessutom funnos ej karlar hemma vid byn, som kunde hjälpa oss fort, utan vi nödgades dröja till följande dagen.

Den 21 Junii. Vi fingo äntligen några usle lappgubbar, som sedan de fått brännvin och tobak åtog sig att söka frakta oss till Kuttainen, nästa gästgifvaregård. Landet var mycket jämt, hvilket det ock varit hela vägen uppföre, stränderne beklädde med löfskog, men den hade ännu ej börjat slå ut. På båda sidor om älfven lågo ännu stora hopar af is, som med vårfloden blifvit uppkastade. De få bergshöjder, som syntes, voro alla isprängde af snöfläckar. Hvert ögat vändes stodo lappens ängar (*Lapponum agri et prata fertillissima. Linné*) i sin högsta fägring; jag menar, alla fält voro öfverhöljde af den för lappen dyrbara renmossan. Vi framkommo våte till Kuttainen mot aftonen.

Den 22 Junii. På morgonstunden sköt jag på stranden af en liten insjö bredvid Kuttainens gästgifvaregård tvenne fåglar, dem finnarne kalla Tillik. Genom engelsmännen Cripps och Clarkes samt italienaren Acerbis frikostighet, som förliedet år rest denna väg, blefvo våra härbärgen ofta nog kostsamma. Vid Palojoensuu, hvarest blott förtärdes litet mjölk, och där hela vår säng bestod af en hötapp, begärtes 1 Rdr... Alla, äfven inbyggarne, klagade öfver den ovanligt sena våren; de försäkrade, att ej så långt från deras hemvist låg isen ännu så stark på träsken, att man utan fara skulle kunna köra med tjugo renar i bredd. Olyckligt att man företagit en så kostsam resa på ett för naturalhistorien så litet gynnande år! Uti forsen näst ofvanför Karesuando, som nu passerades, hade i dag vid uppfarten en båt blifvit fylld med vatten; till vår lycka hade älfven sedan i morse stigit ansenligt, så att vi kunde passera närmare landet och ej behöva gå midt uti forsen. — Vid Karesuando såg jag en liten fiskarebåt, gjord för de träsk, dit man nödgas draga båten öfver land. Jag kunde med en hand bekvämligt nog draga honom uppföre den tvära strandbacken; det oaktadt gick han tämligt stadigt på vattnet. — Passagen var rätt vacker; emellan forsarne gick älfven ofta alldeles lugn och spridde sig stundom i många små kanaler, som omarmade holmar och öar. Aftonen var mycket ökon, den vackraste, som vi haft. Den nattliga solen, ännu högt på himmelen, framblickade här

och där emellan träden och speglade sig i den klara älften, då vi emellan kl. 11 och 12 landstego vid Enontekis. —

Den 23 Junii. Vi emottogos på ett ganska hederligt sätt af kyrkoherden Grape, till hvilken jag nu hade en ansenlig post af ända sedan vintern förut besparde bref.

Enontekis, som på finska skulle betyda älvens formerande, kallas så af de flere här sammanstående mindre åar, hvaraf Lätäsäno och Köngämä älf äro störst. Kyrkan är väl belägen på en höjd, och har genom kyrkoherde Grapes omsorg de senare åren blifvit till en tredjedel tillbyggd; är inuti ljus och glad; prydnaderne äro enkla, men ej utan smak. Det är ganska oväntadt, att i lappmarkerne få se en så pass vacker kyrka. Dess läge på en höjd vid älften är vackert, och den synes därigenom på längre afstånd. Klockstapeln är liten med tvenne små klockor. Kyrkoherdegården låg däremot sämre, kringstängd af små, på stolpar byggde bodar, där lapparne förvara något af sina kläder och vistas, när de äro framme vid kyrkan.

Landet har ett eget utseende. Utom de större bergssträckningar var landet så väl inom som utom lappmarkens gräns tämligen flackt; några upphöjningar voro likväl här och där, som äfven merendels hade samma sträckning som fjällryggarne ifrån vnv. till oso. På en sådan upphöjning bestående af sandjord var äfven kyrkan byggd. Denna backsträckning var ej mycket eleverad öf-

ver kärret, men hade fullkomligt fjällegenskapen. Där växte i öfverflöd *Andromeda coerulea*, *Arbutus alpinus*, som erkänna fjällen för sin hembygd. Dessutom äfven *Betula nana*, den jag nästan aldrig sett växa på torr mark utom på fjällen, ehuru den är nog allmän uti kärren.

Emellan sådane upphöjningar var sällan hårdvall, utan mest kärr och träsk. — Älfstränderna voro mer igenvallade, men öfverväxte af vide och björk, så att ej stora fläckar voro lämnade för lien. — Uppodlingen går här ganska långsamt; därtill bidrager mycket den osäkra skörden, men framför allt folkets lefnadssätt ooh lynne, som är för bekvämt för åkermannens mödor. Hellre sysselsätta de sig hela sommarn med fiske, som lämnar dem hopp om snarare belöning, men dock ofta nog svikes. När ett helt hushåll för detta ändamål sysselsatt sig fem a sex veckor anses numera för någorlunda lyckligt, om de på denna tid fått fem tunnor saltad sik och några gäddor. I fordna tider skall fisket hafva varit mera lönande.

Den 24 Junii, midsommardagen, var ganska kall. Termometern stod hela förmiddagen 6° öfver fryspunkten. Blott några få nybyggare framkommo äfven nu till kyrkan, emedan lapparne voro flyktade till fjällen med sina renar och nybyggarne lågo uti träskan för att fiska. Vintertiden skall dock ibland hända, att de så mangrant besöka kyrkan, att den ofta knappast kan rymma allt folket. Kyrkoherden berättade, huru lapparne nu voro uti aftagande; att årligen lappar äfven från

Enontekis' församling flyttade öfver till Norge för att uppehålla sig vid hafskusten af fiske, sedan deras renhjordar till en stor del blifvit förstörde af vargarne, som de sednare åren visat sig i stor myckenhet och gjort stor förödelse. Efter middagen företogs en exkursion på södra sidan om kyrkan, och man behöfde ej gå ett stenkast, innan man ägde tillräckligt förråd till snöbollar. Snön låg ännu kringstridd här och där ej allenast på fjällarne utan äfven på fältet. På träsket vid nordöstra sidan af prästgården låg ännu isen kvar.

Kyrkoherden Erik Grape hade till uppmuntran för sitt bemödande att samla naturalier härstädes af Kongl. Vetenskapsakademien fått i årlig pension 60 Rdr Banco.

För att i alla afseende fullgöra akademiens önskan hade kyrkoherden beslutit att göra en resa förbi Raunala till Västerhafvet; jag resolverade att göra sällskap, helst jag nu med mera lätthet och bekvämlighet kunde resa åt denna trakt, emedan kyrkoherden både kände vägen och folket, med hvilka man fick något att göra. Resan utsattes till nästa fredag, den 27 Junii.

Ben 25 Junii. Skedde resan till Ruossakero fjäll uppföre Lätäsäno, nära en mil, samt sedan tvärs öfver ett träsk en half mil, hvarest båten kvarlämnades, och därifrån fortsattes den till fots öfver kärr och med renmossa beväxte sandhedar. Ut i kärren stod hjortronblomman rätt vacker. Här och där syntes någon enda tall och mesta skogen bestod af björk; sedan vi rest förbi Palojoen-

suu, hade ingen gran observerats. Vi uppstego på fjället, som på ingen sida tycktes vara brant. Det var till en större del öfverklädt af renmossa och kråkris; flere växter funnos ock. Här och där utsköt några större granitklippor med lösa, frånfallne större stenar runt omkring. Detta var ett af de lägre fjäll, men det oaktadt var utsikten rätt vidsträckt. Horisonten formerades nästan på alla sidor af på långt afstånd uppstigande snötäckte fjällspetsar. — Några fåglar skötos och däribland den lilla täcka *Motacilla Svecica*. Några smärre bäckar, som nu uppkommit genom sunnavädrer af den smälta snön framsilade emellan sterna. — Mot aftonen blef väderleken kallare; vi kommo trötta tillbaka till stranden, men blefvo surprenerade att se vår båt flere famnar på landet. Älfven hade på så kort tid sänkt sig öfver en half aln och med henne träsket. Stigandet och fallandet uti desse fjällälfver går merendels ganska fort; blott en eller annan dag sunnaväder och varmt, straxt börjar snön att smältas i fjällen och älfven flödar; en eller annan dag svalare uti luften och han faller åter. Det var öfver midnatten, när vi stego uti båten, och solen var mer än 4 fina diametrar öfver horisonten. — Natten och morgonen voro väl något svale, men luften var ganska klar och *Motacillæ Svecicæ* (på finska *Satakielli* eller de hundraetungade för sin behagliga och angenäma musik) hade på båda sidor om älfven stämt upp sin sång.

Den 26 Junii. Rustades våra saker i ordning till västra resan, som i morgon skall företagas.

Den 27 Junii. Anträdde vår västra resa, på hvilken jag lofvar mig både nöje och rik samling i vår muntra och hederlige värds, kyrkoherden Grapes, angenäma sällskap.

Sedan vi hunnit en half mil från kyrkan uppföre Köngämä till s.kolmästar Joh. A. Grapes gård, Maunu, sattes vi öfver älfven för att gå en mils väg förbi de elake forsarne. Därunder måste man äfven gå öfver ett fjäll Nonainen, hvarest ansågs som besynnerligt, att man därifrån kunde se berg från 4 socknar, nämligen Enontekis, Öfver-Torneå, Juckasjärfvi och Kautokeino. Vi nedstego från fjället, och vid älfstranden stodo några riskåkar, där de tvenne grannarna, som lågo midt öfver på holmen Kellottijärfvi, tillbringa sommaren för att äga utmark för sine kreatur. Vi behöfde söka skjul för det fortfarande regnet, hvilket alldeles genomblött oss, men hade svårt att finna, hvilken af kåkarne var fähus eller boningsrum — alla voro så osnygge, att vi hellre valde att stå under bar himmel än där söka skygd.

Den 28 Junii. Oaktadt länsman ackorderat med nybyggarna härstädes om 8 skillingar milen för frakt, nödgades vi dock åt hvarje karl betala 12 skillingar för milen och dessutom båten med 16 skillingar, en båtlega som fullkomligt var dubbelt emot det man förut betalt. Älfstränderne voro öfver allt beväxte med fjällväxter och på somliga ställen uppstego de äfven till fjällspetsen. En

fors, Pattikökoski, passerades, där man ett litet stycke nödgades draga båten; denne fors är mycket stupande och i intet hvarken lägre eller högre vatten farbar. Vi framkommo till Naimacka, hvarest vi inkvarterades i en ganska trång stuga. Nybyggaren härstädes, fullkomligt i allt brödromen lik, var son till förre kyrkoherden härstädes Tornberg.

Den 29 Junii. Vi hade denna dag ämnat oss till Raimala, men den tillväxt floden gjorde uppfarten så trög och besvärlig, att roddarne vid Lammaskoski, hvarest alla saker nära en ihalf mil måste bäras, önskade få natthärbärke. Under det sakerna buros, företog jag en vandring uppföre Lammastunturi, som ligger tätt bredvid forsen. Här såg jag nu de första fjällblommor utslagne. Diapenzia Lapponica och den täcka Azalea procumbens beklädde södra sidan däraf. Mot norra sidan mötte här en charmant utsikt. De höga fjällbergen, som ligga på gränsen mellan Norge och Sverige, viste sig på några milars afstånd och förblandade sina isiga spetsar med molnen, så att man ej med visshet kunde säga, hvar desse börjades och de förre slutades. De högsta fjäll, som nu syntes uti denna fjällsträckning, som går ifrån nv. till so., voro Moskana och Pältsanentunturi. Den för mig nya och öfverraskande utsikten af desse höga och nästan alldeles snöbeklädda fjäll, den vackra aspekten af ådalen och de många tvärälfferna, som stupade utföre fjällsidorne, samt den rika skörden af fjällväxter, som hitin-

tills varit osynliga, jagade alldeles sömnen från mina ögon. Jag såg den nattliga solen sänka sig närmast horisonten och åter igen uppstiga, innan jag af den upptända elden och uppsatta tältet återkallades till mine följeslagare morgonen

den 30 Junii. Sedan vi litet rastat, burit våra saker förbi den öfre af Lammaskoski och släpat båten efter älfstranden, fortsattes resan. Aftonen blef ganska kall, att man fullkomligt behöfde sina öfverrockar; vi togo nattkvarter uti Raunala, hvaraf fordna kyrkan tjänte oss till härbärke. Här hade uti sjuttonde seculum varit ett annex, som i början hört under Neder-Torneå pastorat, men sedan blifvit lagdt till Juckasjärfvi. Vid denna tid hölls här marknad, då Torneå handlande här möttes af lappar och norskar, och vid detta tillfälle reste prästen från moderkyrkan hit att hålla gudstjänst. Beständig präst har aldrig vistats här. Man vet ej med säkerhet tiden, när Raunala börjat eller upphört att vara annex. Sannolikt upphörde det då, när Enontekis 1672 eller 1692 anslogs till annex under Juckasjärfvi. Äfven är tiden obekant, när kyrkan först uppsattes och af hvem. Tradition säger, att tre lappar, som varit bröder, åtagit sig hela bekostnaden häraf och lottkastat sinsemellan, hvilken skulle hafva den äran att lägga första grundsten. Sedan Enontekis uppbyggdes, stod denna kyrka öfver 100 år alldeles onyttjad utan reparation. För fyra eller fem år sedan köptes den af Torneå handlande för 4 Rdr riksgäldsmynt till hvilstuga under deras

resa till Skibotn uti Lyngens socken i Norge eller Juken. som det af de svenske kallas. Därefter flyttades kyrkan på det ställe den nu står uti allmänna förvägen. Storleken är ungefärligen 15 alnar hvar sida — af godt furutimmer, som ännu ej lidit af röta. Rösten, det öfra taket och allt, livad som funnits löst ini, har tillgripits och uppbränts af resande vintertiden, som på denna skoglösa trakt ej finna annat än lagt björkris till bränsle.

Den 1 Julii. Sedan vi förbifarit någre få forsar, blef älfven nu mera lugn hela vägen uppföre. Vid Kielijärf inkröpo vi uti lappens kåta och funno där den Lapp kyrkoherden Grape tingat emot sig med tvenne renar. Kyrkoherden visade oss åter här mycken godhel och inpackade, ehuru med nog svårighet sina saker på don ena renen; den andra Lämnades oes; under hopp att få en af de därvarande till hjälp att bära, lagade vi våra saker tillhopa och kvarlänmade en del på stället. som voro minst nödvändiga.

Den 2 Julii. Vårt hopp att få en bärare på resan slog oss alldeles felt. Detta ohjälpsamma folk finner ett nöje uti att se resande blottställda. Vi måste än en gång ompacka våra saker; och tillagade en dryg börda åt oss själfva och vår dräng. Lappen aftågade straxt på morgonen förut med sina renar, och vi reste efter mot midnatten uti båt. Kyrkoherden Grape gjorde oss ännu ett annat förslag, att vi skulle resa med bägge renarne och han skulle återvända; en upp-

offring, som vi hvarken borde eller kunde eniotaga. Vid stranden, där vi stego i båt, voro utsatte snaror för sjöfåglar på det sätt, att en fyrkantig brädlapp genom en vid tross nedsänkt sten höllts ute på vattnet; på alla sidor voro tade snaror och midt på lag en grön mosslapp. Fåglarne, som anse detta för holmar, söka sig där hviloställe och fastna uti snarorna. Vid stranden skötos tvenne *Tringae lobatae*. Vi roddes nu uppföre Kummaeno (den besynnerliga älfven). Till äfventyrs har den fått detta namn af sitt besynnerliga lopp, som oupphörligt går i stora krokur fram och tillbaka, att inan efter hela milens fortskridning ännu ej hunnit aflägsnas 1/4 mil från det stället, hvarifrån man rest neder. Midt emot Karanesvara landstego vi. Den torra sandheden stod öfvertäckt af *Azalea Lapponia* och *procumbens*, som nu helt och hållet utvecklade sina täckblommor. Renarne leddes lösa af lappen Ante. vår vägvisare, och sakerna fördes uti båten. Vid Augovari hit man renarne simma öfver till östra sidan, båten uppdrogs för att kvarlämnas, medan nu mötte beständiga och till en del ofarbara forsar, och sedan renarne torkat, hvilket lappen sade vara nödvändigt, innan man fick lägga börda på dem, aftågade karavanen. Lappen klädd i sin vallmarsskjorta, som var högt uppdragen under gördeln, öppnade processionen och höllt uti handen en läderrem, fästad vid halsen, och därifrån gick en dylik rem till den andra renen. Den ena var belastad med kyrkoherden Grapes saker och

den andra med våra, som bestod uti tältet till underbräde; mitt schatull på ena sidan och en kappsäck på den andra, som innehöll ett ombyte af kläder för oss. Näst efter renarne tågade merendels kyrkoherden Grape med pistolen i ena handon och pipan i den andra. Därefter jag med min insekthåf och tång, på ryggen mina insekt- och växtportörer, hvaraf denne var fullproppad med så mycket papper, som rymdes däruti, och var hela det förråd jag nu kunde föra med mig. Vidare Wahlenberg med en papperabörda på ena axeln och en bleckportör öfver den andra, samt sin vandringsstaf uti handen. Sedan kyrkoherdens dräng och sluteligen var tolk Hell belastad med matsäck, skjutväska och bössa. I detta skick började' var marsch, dock icke just alltid i denna ordning. En fågel, en insekt" en massa derangerade ofta hela denna första uppställningen. Början af vårt tåg såg ej just sa behagligt ut, den ena renen lade sig ned under sin börda och måste med stryk förmas att åter resa upp sig. Jag fruktade, att bördan vore för tung och att renen ej skulle stå ut därmed, men snart märkte jag, att det ej var af orklöshet utan af lättja och ovana, som det skedde. Vägen gick i en jämn sluttning uppöfve dalen af Kummaeno öfver mossar, sandhedar och gräsjord af den beskaffenhet, att för hvar steg pöste den upp på sidorne, och så snart man lyfte foten, återtog den hastigt sitt förra skick. Här och där passerades några snödrifvor. Väderleken var tämligen god och luften icke kall;

fjällbergens branta sidor voro af den smälta snön blänkande och vattnet dröp ifrån fjällspitsarna. Mot midnatten uppslogo vi vårt tält i en dæld vid Lakonakoskijocki gent emot Pausavare.

Den 3 Julii. Början af vår promenad i dag var ej den behagligaste. Vi måste vada öfver Lakonakoskijocki, tämligen strid, och vattnet stod oss upp på halfva låret. På sydvästra sidan hade vi Komavare af ett eget utseende med alldeles branta perpendikulära sidor, nästan en gros likt ruinerna af ett förfallet fäste. Midt framföre oss stod de majestätiska fjällen Moskana och Pältsanentuuturi, som jag redan sett den 29 jun i i från Lammastunturi. klädde i sin eviga snö. Det är på flera ställen af desse fjäll, som snön äfven de hetaste somrar ej bortsmälter. All skog var nu försvunnen, vid vårt nattläger fants ändteligen så stora björkbuskar, att man därmed kunde underhålla elden. Nu syntes ej annat än kala fält, halfgröna af rypris (*Betula mana*) och här och där isprängde med stora snödrifvor. Vägen fortför att nästan vara jämn eller omärkligt stigande. Vi måste åter vada öfver tre bäckar, ej alldeles så djupa som Lakonakoskijocki. Jag behöfde draga af mina stöflor för att tömma ut ur vattnet; emedlertid vandrade lappen fort med sina renar, som ej kunde länge stå stilla under sina bördor, och här var ej något ställe att beta dem. En och annan växt och insekt, som jag ej förr sett under resan, hindrade mig också något, så att jag blef efter och vax nära att komma vilse. Lyck-

ligtvis kunde jag se fjäten efter renarne och mina följeslagare på snödrifvorna och därigenom vägleda mig åt den trakt, dit de tagit sin kosa, Ändteligen hänt jag upp dem midt för eller nedom Pältsanentunturi. Vi hade nu passerat förbi Moskanatunturi på nordöstra sidan, och där uppstigit för en eller annan tvärare brant, hvarest på ett ställe renen tumlade öfver ända, oakadt den vighet desse djur äga att klättra i klipporne. Sedan renarne något betat på det stället midt för Pältsanen, där jag upphant mitt resesällskap, tågade vi åter till vägs. Renarna visade sig nog trötta och stretade emot: lappen önskade, att de ville stå ut en god stund till, emedan man på mer än en mils afstand nu ej hade något bete for renarna eller vedsticka till eldning. Vi måste nu till råga på vara bördor belasta oss med våra öfverrockar, för att lätta renarnas börda, och på köpet började vägen att blifva allt mer och mer stigande. Vi fingo nu ofta snödrifvor att gå öfver, ibland dem i ii af mer än 1/8 mils längd och så brant, att man för hvart steg slintrade tillbaka. Snön under var tämligen hård, att foten ej sjönk mycket djupt, utom vid kanterna, där man ofta nedsjönk öfver knäet, men den snön, som låg öfverst, var nu af sunnanvädret upplenad och ganska slipprig. Sedan vi kommit uppföre snödrifvan, uppstego vi på Njäravara, hvilket jag omöjligen kunde passera utan att dröja för att hämta några de sällsyntaste fjällväxter. Efter en stund tågade vi vidare. Kyrkoherden Grape sköt en af lappar-

nes lahul (*Charadrius morinellus*). som endast syns på högsta fjällsträckningen. Passagen var svår; snön var ej djup, men upplamad af vattenbäckarne, som från alla ställen strömmade ned till träsket nedan Pältsanen, hvarifrån Kummano tager sin början. Hvarje steg gick till knäet uti snö och vattenmörja. Min börda var ökad af växterna på Njäravara. hvaraf jag rafsat min insekthåf alldeles full. Min pjäxstövvel hade gått sönder och iifven strumpan innanför; tåen satt bar och ännu förestod flere milars väg öfver snöfält och hvassa stenklippor. Renarne nära att tröttna. Allt detta tillsammanslagdt gjorde resan tämligen besvärlig. Vi stego emedlertid allt högre och högre och andades en mera förtunnad luft. Snart hunno vi höjden, hvarifrån det åter började att slutta till Västerliafvet och som vanligen kallas Fjällryggen. Häröfver sträckte sig rålinjen emellan Sverige och Norge; till vänster stod närmaste roset på Tjårrokajse och till höger på Gapovare.. Jag satte min fot nu första gången på utländsk botten. Upprörd såg jag ännu en gång och ändå en gång tillbaka och lämnade detta med alla sina brister för mig ändå så älskade, så dyrbara Sverige.

Din hågkomst, o min fosterbygd,
 ej afstånd eller tid försvagar.
 Du gaf vid lifvets morgon skygd
 och frid åt mina ungdoms dagar.

Må än i mina sista år
 din godhet mina dagar hölja,
 och då jag lugnt till hvila går
 din jord min aska dölja!

Vår väg började nu att slutta utföre och vattnet att rinna åt väster. Sedan vi passerat ett stycke väg och tätare snödrifvor än förut, fingo vi mot aftonen se en skymt af Omajsesfjord, en vik af Västerhafvet, igenom dalen, som Omajsesjoeki formerar emellan fjällarne. Niu kommo snödrifvorna oss till mycken nytta. De större bäckarne, som framträngde emellan fjällarne, hade formerat sig ofantligen djupa dälдер, desse voro fyllde med snö och is, och däröfver skedde passagen ganska nätt, då vi dessutom hade nödgats göra ganska stora omvägar för att finna något ställe, där man kunde komma öfver. Det var ofta artigt att se, huru snödrifvorna ofta stodo nästan med perpendikulära sidor, och under dem störtade den ström, som endast vid nedersta fallet och någon gång i någon öppning af drifvan var synbar. Ändteligen hunno vi uttröttade till det ställe vid slutningen till Omajsesjoeki, hvarest fants bete för renarne och några små buskar till eldning. Där uppslogs vårt tält första gången på norsk botten. Under oss sorldade Omajsesjocki på mer än 1/8 mils afstånd; midt emot oss på andra sidan om Omajsesjoeki var ett ansenligt och brant fjäll, öfverst betäckt med snö, hvarifrån strömmade oräkneliga bäckar åt alla sidor, beständigt fraggade,

alldeles till färgen lika snön. Vid afsadlandet befarits, att tältsömmarne hade skafvit skinnet på ena renen, så att lappen misströstade om han skulle stå ut till norska strand; åter ett nytt bekymmer. Lyckligtvis var vår lapp en af beskedligaste och muntraste bland sitt folk. Som ovanligt anmärkte jag, att han ej nyttjade tobak och hade alldeles icke något begär efter brännvin, hvilket bland lapparne är så vanligt. Med en glad min lofvade han oss, att man dagen därpå skulle försöka, och fast man oftare måste stadna, hoppades han dock, att vi skulle hinna ned till hafsstranden. Om jag skulle tro, att någre så beati lappones gäfves, som Linné målar dem i sin *Flora Lapponica*, skulle jag visst räkna vår Anti däribland.

I fjordarnas land.

Den 4 Julii. Då vi vaknade, hade alla fjäll försvunnit, som vi aftonen förut sågo rundt omkring oss; de voro nu insvepte i moln, som ströko fram och tillbaka, än höjde sig litet, än sänkte sig. Vid det vi bröto opp, började det att sakta regna, som sedan något ökades. Jag sköt en *Charadrius morinellus* (lahul) och någre *Chirona*. Vägen var nu besvärlig och sned, emedan vi nödgades gå halfva slutningen af fjällen. Våren hade beständigt från Uppsala följt oss, den lämnade oss äfven icke här. Bredvid snödrifvorna stodo nu fjällens vårblommor i sin största prakt. Öfver oss var vintern på de snötäckta fjällspitsarne och under oss hade vi sommaren i den gröna dalen. Fjällen här voro mycket tätare än på svenska sidan, och följaktligen såg man här mera snö. Nästan två tredjedelar af marken var här betäckt med snö, då på svenska sidan knappt en åttandedel var snöklädd. Vi satte oss ned att spisa ur vår

matsäck sista öfverlevvorna på en höjd, men blefvo snart så omgifna af molnen, att vi ej sågo långt ifrån oss. Vår vandring skedde sedan emot den direktion, som molnet tog; våra kläder blefvo därpå fuktade. En snödrifva låg nu för oss, på hvilken vi ej kunde se något slut. Också var den mer än en half mil läng. Vi nödgades tvenne gånger lägga oss på snödrifvan att hvila, emedan det lutade beständigt emot. Föga hade fattats att vi nödgats nyttja kompassen för att hålla samma direktion öfver detta snöfält, där vi på alla ställen voro omgifne af molnet. Sedan vi hunnit upp på höjden af denna snödrifva, började det att slutta ned mera ntföre åt Vesterhafvet, Ej långt från Omajses pirrä (den första bondgård vi kommo till på norsk botten), blef stupningen ganska tvär, och vi hade det nöjet att på mindre än två timmar passera vinter, vår och sommar. I dalen mötte oss nu en strid och tämligen stor ström, hvaröfver man borde vada. Vår lapp gick först öfver, och vattnet stod honom till midjan. Kyrkoherden Grape var redan på vägen att stiga uti, då jag afrådde det, och föreslog att skicka lappen till närmaste gård att, om möjligt vore, få båt eller häst att hjälpa oss öfver med. Detta skedde. Vi fingo häst, och sedan lappen vadat fram och tillbaka sju gånger, voro vi och våra saker öfverförda.

Snart hunno vi en lappstuga, där en fiskarelapp nedsatt sig, och åto med obeskrifligt nöje en filbunk, sedan vi på sex dagar ej spisat

annat än torr mat. Litet därifrån är Omajses pirra, beläget vid innersta ändan af Omajses fjord. Här underrättades kyrkoherden Grape, att dess bror, skolmästar Joh. Grape, ankommit till Lyngs-eidet från sin resa till Bergen och antingen redan hade eller ofordröjligen skulle återresa till Sverige. Kyrkoherden ville därför om möjligt vore hinna :honom. Vi fortsatte därför resan genast sjöledes, sedan vi gått en åttendedels mil, hvilket stycke nu under hafvets ebb och flod ej var segelbart utan för grundt. Ebb och flod äro här ganska betydliga, ofta stiger den till två alnar och däröfver. På viken vimlade nu båtar, som fiskade sejd på utkastade krokar med bete af mindre fisk. Denna sejd torkas sedan på det sätt, att hufvudet afskärres, ryggen tages bort, och den hänges i solen. Jag somnade sedan rätt godt uti båten, trött efter denna besvärliga vandring och uppvaknade

den 5 Julii om morgonen vid det båten stötte i land vid Kvalviken, en snygg bondgård en half mil från Lyngens kyrka, där vi beslutit taga vårt härbärge. Vi möttes vid stranden af Jämdal, för detta handelsman i Torneå men nu af sig kommen och fiskare uti Lyngsbotten. Han hade i sina yngre år varit student i Upsala och tycktes vara innerligen road af att träffa någon. Han förde oss in i en rymlig och snygg stuga i denna gård, där han äfven hade hyrt sig rum. Värden Hans undfägnade oss straxt med en drarn franskt bränvin, det vanliga sättet att emottaga främmande, och straxt därpå en ansenlig panna kaffe. Vi

drucko här i god maklighet och ganska kopiöst, utan att behöfva frukta fiskal och länsman. Äfven åt denna trakt i Norge var åkerbruket litet kultiverad; de förnämsta näringsfång voro boskapsskötsel och fiske, i synnerhet af sejd och gråsidor. Korn, eller som det här kallas bygg, sås väl något litet; axen började nu att synas på åkarna.

Den 6 Julii reste vi till Lyngens kyrka. Pastor Junghans, (redan underrättad om vår ankomst,, mötte oss på stranden och beledsagade oss uti sitt hus. Vi hunno ej väl in, förr än man åter presenterade ett glas franskt bränvin utan något att äta. däruppå. Han klädde sig snart i sin prästerliga dräkt. Dess rock liknade nära våra prästkoftaner, men kragen var olik, gick rundt om halsen och låg uti hundrade veck och bukter. Han ursäktade sig, att han nu nödgades gå upp i kyrkan för skriftningen, hvilken här går ganska långsamt, emedan hvar och en kommunikant absolutveras särskildt. Vi gjorde emedlertid ett morgonbesök hos handelsman Klæboe. Vi emottogos äfven här mycket artigt. Hans vackra fru trakterade med likör och konfekt. Vi förebråddes att vi ej ägt nog förtroende till dem att där taga kvarter, och anmodades att flytta dit, hvarest vi skulle äga all vår frihet. Frun proponerade en promenad i trädgården, den man hvarken kunde eller ville afslå. Deras trädgård eller rättare kryddgård bestod af några sängar med kökssaker, några vinbärsbuskar och blommor. Det oaktadt

var det dock nöjsamt att så långt i norden få se en någorlunda regulär anläggning; också förklarade fru Klæboe ”at hun vore meget fornöjet med sin haven, og at him paa dette sted tilbragte mange øjeblik paa deres korte summer”. Litet efter infant sig också herr Klæboe i trädgården och förklarade det man ej ustraffet maa promenere med andras Koner (hustrur), uden at jeg genast ägde at följa ham för at pligte i lysthuset; hvem vågade sätta sig emot värden och hvem ville, när plikten bestod uti att tömma en butelj madeira! Då vi ej kunde finna oss uti att flytta vårt logi dit, anmodades vi på det förbindligaste att under vårt vistande i Norge ofta göra deras hus den äran att besöka det. Det ringde; vi togo afsked och gingo upp i kyrkan.

Här gnolades en förfärlig sång, och deras långa psalmer togo aldrig ända. Junghans hölt sedan en ganska städad predikan. Efter predikan sjöngs åter lika länge. Sedan förrättades kommunion, men gick skriftermålet långsammare än hos oss, så gick detta så mycket fortare; han utdelte sakramentet ganska hastigt, utan att stadna så länge vid hvar och en, och därpå upprepade han gemensamt för hela den omgången några ord.

Efter slutad gudstjänst återvände vi till prästgården, dit vi voro budne till middagen. Man satte sig till bordet utan att läsa på det svenska viset förut, utan sedan tog man händerna tillsammans. Om man vid ankomsten till hvart hus nödgades smälta bränvin, så visste däremot de norske

icke, hvad vår apeticsup vill säga. Anrättningen var ej stor, men tillräcklig; den bestod förnuftigtvis ej af mer än två rätter god mat, därpå drack man sitt matvin, tog åter tillhopa händerna och steg sedan ifrån bordet. Matmodern tillät alldeles icke, att man kysste dess hand utan nekade det, innan man kysst henne på mun; ville man sedan vara mycket artig, kysste man äfven dess hand. Men ej nog härmed; landets sed fordrade äfven, att alla närvarande herrar och fruntimmer måste äfven kyssas; jag iakttog troget den norska sed, så ofta det var fråga om flickor och yngre fruar, men drog mig ur spelet och följde vår svenska sed med de åldriga och hakmössade matronor.

Efter middagen sprakades hvarjehanda. Det föreföll mig oväntadt att hos en präst så långt uppe finna de lärde journalerne från Köpenhamn. Han bestod sig utom avisorna äfven Köbenhavnske lærde Efterretninger och Minerva. Straxt på maten dracks åter kaffe och åter straxt därefter te. Mot aftonen reste vi tillbaka till Kvalviken. Denne aftonen var rätt vacker. Jag tog därföre min insekttång och gick uppföre mot Kvalviksfjället. Flere sällsynte Phælener sysselsatte mig hela natten, så att jag icke återkom förrän kl. 1/2 till 8 följande dagen.

Den 7 Julii. Herr kyrkoherden Grape föreslog, att man borde göra en tur till Fugelön, ett ställe hvarest sjöfåglar skulle finnas till största myckenhet. Den skulle blott vara belägen fem mil från Kvalviken. Jag antog gärna detta anbud, och re-

san utsattes till eftermiddagen. Vi reste kl. 5 från Kval viken uti en större med mast och segel försedd båt. Jag somnade rätt tungt straxt jag hänt i båten, efter trenne dygns vakande, på hvilka jag oafklädd blott sofvit några timmar utan varit alla nätter sysselsatt med fjärilfångst, hvarpå ej var någon brist vid Kvalvik. Under resan satte våra roddare i land på en holme i Lyngsfjorden, som ej hade annat namn än Saari (Ön), för att hämta ved, emedan på hela Fugelön ej skulle finnas en sticka till eldning. Här samlade jag åtskilliga hittills på resan osedde växter. Stränderna af denna fjord bestå af ideliga fjäll, som brant nedstego uti sjön. Årligen förolyckas här båtar, och folket blir sällan räddadt på de branta stränderna. — Den följande dagen

den 8 Julii framkommo vi till Fugelön. Den är belägen i Västerhafvet midt för öppningen af Lyngsfjorden under 70° 30 m nordlig latitud; förmodligen det längst norr belägna ställe, hvartill jag kommer. Den består helt och hållet af ett fjäll, öfverst snöbetäckt, som nästan på alla sidor nedstiger brant, ofta med perpendikulära väggar uti hafvet. Vi hade möda att finna så stor plats, att vi kunde slå upp vårt tält, och äfven den var så slutt, att man måste nedslå pålar för fötterna, att ej halka därutur. Denna ön kallas ock Hålöe. Det berättades, att öfverst på spetsen skall ligga ben efter en hvalfisk; jag hade ej tid att undersöka det; i fall så är, torde det bevisa, att någon gång hela denna ö blifvit våldsamt uppkastad från

hafsbotten. Den är i längd ungefär en half mil och hälften så bred.

Redan vid vår ankomst var hafvet besådt af oräkneliga fågelskaror på båda sidor om båten. Det dröjde ej länge, innan vi reste ut att försöka vår lycka. Vi afsköto flere generalsalfvor uti högen, utan att det särdeles ville lyckas. Jag vet ej, hvad som hufvudsakligen var orsaken härtill. Jag vill just icke skrifva det på skyttarnes räkning, utan snarare var blåsten hufvudorsaken; ty både båten, bössorna och fåglarna höjdes och sänktes beständigt, och vid minsta rörelse skulle naturligtvis skottet gå öfver eller under. Sedan vi skjutit några af Alcarum släkte, roddes tillbaka. En lapp hade nedsatt sig härstädes för att fiska, och dess gossar voro så vane att klättra på klipporna och uppsöka desse fåglar, att de frivilligt erbödo sig därtill. De hemkommo sent på aftonen och hade fångat fem af detta släkte. Lappen hade emedlertid vittjat sin ref och fått ansenligt af gråsidor, sejd samt en och annan stor flundra, som han kallade kvete. Vi anrättade af denna en kostelig måltid; dess kött var ganska fett och välsmakande.

Den 9 Julii regnade till middagen; vi försökte åter vår lycka med mera framgång på eftermiddagen. Jämdal hade gjort oss sällskap och var mest sysselsatt att beständigt koka kaffe. Lappen hade i dag fångat en ganska besynnerlig fisk, hvilken han kallade skate. En stor spets framsköt, hvarunder öfver ett kvarter längre tillbaka var dess mun; hela fisken hade nästan form af en

romb. Jag köpte denna och lät taga ut det tjockaste köttet samt sedan hänga den att torka. Natten användes med fördel att skjuta fåglar, som satt sig på stenarna. Flere föllo ofta för skottet.

Den 10 Julii. Började blåsa mer och mer, vi fruktade storm, hvartill visade sig tecken, och afseglade mot middagen. Ibland det frappantaste som tilldrog sig på denna ö under hela vistandet var, när de första skott lossades. Ett starkt dån hördes i klipporna och flere millioner fåglar, som dels flögo upp utur vattnet, dels från klipporna sväfvade öfver våra hufvuden. Utan att hafva sett det, kan man ej föreställa sig den otroliga mängd fåglar, som funnos här. Vi återvände med några flere än fyrtio fåglar tillsammans. Vi hade i början förlig vind, men så snart vi hunno in uti Lyngsfjorden, varierade det ofta ifrån alla streck inom samma timme; stundom gick sjön så häftig, att äfven vatten slog in. En insektlåda öfver-sköljdes härvid för mig och förlorade därigenom öfver etthundrasjuttio nattfjärilar, hela belöningen för mitt nattvak i Norge.

Den 11 Julii. Kl. 6 förmiddagen anlände vi till stranden af Lyngseidet uti Lyngsbotten. Innersta delen af denna fjord kallas Omajses fjord, och därvid ligger Juken, marknadsstället, det svenska handelsmän ifrån Torneå alltid besöka. Nästa del därtill kallas Lyngsbotten, därvid ligger Lyngseidet, och ytterst den egentligen så kallade Lyngsfjorden. Handelsman Klæboe, som väntat oss, var redan uppstigen, hvilket ej är vanligt i Norge,

där man vanligtvis lägger sig kl. 12 och stiger upp 9 eller 10. Han beledsagade oss i vår fulla jakt-rustning in uti sitt hus; frun var ännu ej uppstigen, men snart visade hon sig och hälsade oss med en morgonkyss. Vid alla möjliga tillfällen användas här kyssar. Hälsning, tacksägelse, afskedstagande, allt förmedelst kyssande. Komplimenter betalas i samma mynt. Kaffeappareillen fra indrogs. Uti alla hus är kaffeservisen en hufvudsaklig prydnad och är merendels placerad midt emot dörren, att första ögonkastet möter den, och utgöres af en hel hop uppstaplade koppar och fat, sockerdosor, té- och kaffekannor, tékokare ni. m. Kaffet inbars nu. Vårdinnan satte sig på präsidiestolen, och andre stolar voro rundt omkring bordet framsatta för oss assessorer. Man gick likasom till en vanlig måltid. Flere koppar tömdes nu efter landets sed, och straxt därpå äfven så mycket te. En Koldernp var närvarande från Tromsön, och önskade oss vara välkomne dit efter. Kaffedrickning är för de norske en sa kär sak, att de heklre skulle umbära många af sina nödvändigare behöfver. Fru Klæboe forsikrede, del hun ej önskede at være en svensk kone og det ur flere skäl. Jag bad henne nämna dem. Hon förklarade sig: at man i Sverige kun fordrister sig at tænke og än mindre at skrifve det man vill, og for det andet faaer man ej drikke sit kaffe. Det sednare kunde jag ej neka, men bestred dock de! förra, men hon fortfor utan att låta öfvertala sig, att man under den danska regeringen äger

mera frihet än under den svenska, — Jag företog en vandring upp på Lyngenfjället, som ligger straxt intill, så att dess branta fot stiger ända ned mot Klæboes gård. Hela denna trakt består ej af annat än fjällsträckningar, emellan hvilka inlöper vikar af Västerhafvet, och på dess stränder finnes här och där någon liten plats tjänlig för odling; på dessa ställen hafva dels norske finnar, som här äfvensom svenske finnar kallas kvenar, dels från Sverige öfverflyttade lappar, i synnerhet från Juckasjocki och Enontekis, satt sig ned och lefva till större delen af fiske. Deras torra sejd och gråsidor afyttras sedan till handelsmännen härstädes mot 5 à 6 mark för vågen, det vill säga för något mera än 10 à 12 Rdr banko svenskt mynt, då kursen är al pari. Hos Klæboe var man ganska väl ackomoderad. Man bemöttes med en gästfrihet och höflighet, att en okänd främmande ej kunde önska sig bättre.

Sedan jag nedkommit från fjället mot aftonen, fördes jag af frun uti deras haven, hvarest handelsinnan undfägnade uti lusthuset med punsch. Deras aftonmåltid var ganska enkel, endast två rätter, men smaklig mat och godt matvin. Man gick till sängs och nedbäddades emellan bolster. Täckan nyttjas alldeles icke här, utan man får ett icke långt ifrån så tjockt bolster öfver sig som under. Den goda tillgång, som är på sjöfågel och däribland ej der, torde vara orsaken till denna lyx.

Den 12 Julii. Mot kl. 10 kallades man till kaffe- och tedrickning. Mellan kl. 1 och 2 dinerades.

Efter middagen fördes man åter till lusthuset, hvarest åter punschades. Fru Klæboe bemäktigade sig med mycken artighet min nåldyna, som under resan blifvit söndersliten, och under förvändning att taga profnålar därifrån, tog den med sig, men återlämnade den snart, öfverdragen med mycket väl broderadt sidentyg. Mot aftonen återvände vi till Kvalviken och änder resan besöktes landtdrotten Vadsmuth, hvilken jag träffat hos handelsman Klæboe och mast Lofva att ej rejse han förbi. Landtdrott kallas i Norge en sådan man. åt hvilken eller åt hvilkens förfäder kronan mot en erlagd penningesumma och sedermera årligt ai rende uppdragit sin rätt att af ett visst distrikt uppbära alla kronoutskylder. Till en sådan betalar då inbyggarna alla sina utlagor, som utom tionden mest består uti torr fisk och något litet penningar. Landtdrotten äger dock ingen befattning med rättegången, hvilken bestrides af den sa kallade sokneskrifveren, som svarar mot var häradshöfdinge, men liger det oaktadt nog stor myndighet för att kunna skada och förtrycka; all jord härstädes är krono och kan helt och hållet disponeras af landtdrotten. Utan större förbrytelser äger han väl icke tillstånd att skilja hemmanbrukaren från sina ägor, men så snart han dör utan att änkan öfverlefver eller hon gifter sig å nyo, anses jorden för landtdrottens och skall da köpas af den blifvande åboen; här äger ingen släkt- eller skyldskap företräde, utan det beror helt och hållet på landtdrottens godtycke. Någon viss

summa skall väl vara utsatt till lösen för hvar hemman, men denna författning kan så mycket lättare illuderas, ty om ock den aflidne åboens son erbjuder denna summa, är därför icke landtdrotten förbunden att antaga honom till åbo på hemmanet, utan den får hemmanet, som utom den utsatte summa i tysthet betalar mest. Denna inrättning kan ej annat än på det högsta tillbakahålla landbrukets tillväxt. Osäker om det blir för sina anhöriga eller alldeles oskyldig, som han odlar sin egendom, låter landtmannen den merendels förfalla och sysselsätter sig mera med fiske och boskapsskötseln. Till äfventyrs torde endast denna författning vara tagen med den nordligaste delen af Norge, hvarest kan hända underhållet af kronobetjänte varit kostsamare än hela landet afkastat i utskylder. Också tillåter icke själfva läget, att åkerbruket kan blifva Imfvudnärigen. Utom den ovisshet årsväxten är underkastad i anledning af den korta sommaren och kölden är äfven icke nog utrymme emellan fjällen.

Landtdrotten, en munter och driftig man, bemötte mig med den utmärktaste höflighet och ansåg för ett nöje, att jag kommit inom hans område, där han hoppades, att jag skulle blifva ackomoderad på ett sätt, som svarade emot min önskan. Han beklagade sig, att dess far nyss aflidit, och nödgade mig att se dess lik. Detta var på samma barnsliga sätt utsmekadt, som man vanligtvis dem uti Sverige, med en bok uti handen och ett

långt släp, som hängde ifrån hufvudet ända ned på golfvet.

Beledsagad till stranden af landtdrotten, steg jag i båten för att resa till Kvalviken. Oaktadt vägen ej var mycket lång, knappt öfver 1/4 mil, såg jag mig dock flere gånger uti skenbarlig lifsfara; båten hvarpå jag fördes var mycket liten och utpå Lyngsbotten, som här var sammanpressad emellan fjällen, gick den förfärligaste sjö jag sett. Roddarne voro dessutom icke de skickligaste. För hvarje våg stod min lilla julle på ända, när den åter sänkte sig utför på andra sidan, öfversköljdes jag ofta af den följande vågen. Men genom flitigt utkastande af vattnen, som ständigt flödade in, hänt man ändteligen in uti Kvalviken; men mine roddare voro okunnige om inloppet under ebben och fastnade därför på en sandrefva, hvarifrån jag måste vada till midjan ett godt stycke i hafsvattnet, innan jag kom till lands.

Den 13 Julii. På förmiddagen sammanlades våra saker, och straxt efter middagen togo vi afsked från Kvalviken och stego i båten, beledsagade af Jänidal. — Skott lossades i flere omgångar från stranden, hvarpå vi svarade från båten. — Vinden fyllde seglen, och vår båt ilade till Lyngseidet, där vi vid stranden åter emottogos af pastor Junghans, som i dag såg sina grannar församlade hos sig. Fruarna drogo systerligen ett parti trisette, och herrarne drucko sin bischoff. — Sedan man superat hos Junghans och vara saker blifvit öfverförda till Nordkjös, en vik af hafvet hvarifrån vi i mor-

gon skola fortsätta vår resa, inlogerades vi öfver natten hos handelsman Klæboe.

Den 14 Julii. Sedan man druckit kaffe och frukosterat, togo vi afsked, och jag lämnade med rörelse ett 6tälle, där jag okänd i ett främmande land njutit så mycken höflighet. Vi gingo nu till fots 1/4 mil bredvid foten af Lyngsfjället till Nordkjös, dit våra saker i går öfverfördes, och dit vara roddare voro stämde.

Vi stego om bord uti en tämligt stor skärgårdsbåt, tillhörig gästgifvaren (handelsmannen) här-6tädes Figenschou. Efter en stund kommo vi at i Ulfsfjord, hvars inre del på Hermelins karta oriktigt namnes Strömmenfjord, men heter Sörfjord; äfvenledes är Ulfstind, som nu passerades af oss, på samma karta orätt placerad längre norr, på ett ställe som kallas Klubben. Innan vi seglade förbi Ulfstind styrdes sv., men sedan blef kosan so. Vinden var knapp; större delen af vägen måste ros, och vi framkommo ej till Tromsö förrän morgonen

den 15 Julii. Tromsö stad är belägen på en ö af lika namn at den sidan, som vetter inåt fasta landet, som med allt skäl kan kallas fast, då det blott består af sammangyttrade, ofantliga fjällberg. Staden har för några år sedan fått privilegier. Den ligger icke obehagligt och har tämligen god hamn emellan staden och fasta landet, hvaröfver är kanske en sextondels svensk mil. Vid anläggandet af denna stad åsyftades att därigenom öpp-

na kommunikation emellan Ryssland genom handel på Arkangel.

Också hade rörelsen de första åren varit tämligen stor, men denne handel har sedan af den galne Paul blifvit förbuden. Nu består den endast uti att af yttre ortens produkter, som mest ut göres af torkad fisk, sejd eller gråsidor, trän och litet skinnvaror. Staden är ännu mycket liten. Den består af sex à sju handelsmän, tullförvaltare, präster, någre handverkare och fiskare, så att folkmängden knappt torde stiga till femhundra personer.

Vi togo logi hos prosten Schelderup, som med mycken artighet emottog oss. Sedan besöktes Gæver & Figenschou (Comp.) det förnämsta handelshus uti staden. Straxt vi inkommit, hissades danska flaggan på ett fartyg, som lag i hamnen straxt utanför fönstret; jag frågade om detta vore någon signal att sjöfolket skulle gå om bord, men herr Figenschou förklarade "at det är for deres skyld, som vi ha den ære"; det blef då straxt bekant att svenske voro ankomne till staden och innan kort voro flaggor hissade på alla fartyg, som lågo i hamnen.

På eftermiddagen hölls graföl i prostgården. Här tillgick på samma sätt som i Sverige. Man dränkte minnet af den aflidne uti viner och bischoff, politiserade, åt valnötter och krukrussin. Alla stadens herrar voro här församlade och fingo samteligen godt rum uti en medelmåttigt stor sal. Mot aftonen speltes något, som kallades pock, och tycktes vara någon slags variation af vårt pass. —

Aftonen och natten voro rätt vackra, jag använde dem att skjuta fåglar och samla Phalæner. —

Den 16 Julii. Till middagen voro vi budne till sokneskrifveren Hammer på dess gård, som var belägen på fasta landet tvärt öfver det sund, hvarmed Tromsö stad skiljs ifrån fasta landet. På afstånd syntes redan damska flaggan, som var utsatt på taket af corps de logi. Jag glömde att underrätta mig om de vid alla sina kollationer flaggade på detta sätt, eller om det blott var en artighet för oss svenskar. Vårdinnan var ung och nyss gift, ifrån Köpenhamn, med all den fina världens belevfvenhet. I alla sällskap rådde munterhet, enighet och förtroende. Sokneskrifveren är den, som utöfvar lagskipande makten, och svarar ungefär mot vår lagman. Vi hade ämnat fortsätta återresan till Sverige på eftermiddagen, hvartill vi tingat roddare, och skyndade därför tillbaka till staden. I anledning af en jämförelse, som blifvit gjord emellan Uppsala domkyrka och Tromsö kyrka, önskade jag att äfven invändigt bese sistnämnda kyrka. För några år sedan reste en ifrån Frankrike emigrerad president Carl Richard de Vesvrotte igenom lappmarken; han fick där det besynnerliga infallet att föra en lappflicka med sig ifrån Juckasjärvi; sedan han öfvertalt flickan och fått föräldrarnes tillstånd, återvände han i hennes sällskap till södra Europa. Vid genomresan af Uppsala besåg han domkyrkan och frågade lappflickan, om hon sett något så högtidligt och vackert; flickan svarade, att detta väl kunde

gå an, men att Tromsö kyrka likväl vore många procent vackrare. Jag besåg nu äfven denna kyrka, men trodde mig ej hafva någon anledning att lämna den företräde. Den var byggd af trä, och dess förfallna tillstånd tycktes bära stämpel af en hög ålder. Golfvet var två eller tre trappsteg lägre än marken; stolpar stodo här och där tillhopabundne med korsvirke, taket var mycket lågt, och fönstergluggarne ytterst små, upptagne mera af bly än glas, så att jag nästan är färdig att tro, att deras papistiska sed att äfven den tiden på sommaren, då solen synes sex à sju veckor utan nedergång, bränna vaxljus på altaret, ej är öfverflödig. Men det som förmodeligen frapperat lappflickan, var den talrikhet af serafer med och utan vingar och horn, hvarmed alla väggar voro öfversmetade. — Under sommartiden vistas äfven de svenska lapparna mest på norska sidan, och pastor Grape fick ofta träffa sokneboar. Orsaken härtill är, att vid hafskusten är mera öfverflöd på deras outhärliga renmossa, hvarför hela horder öfverflytta med sina renar. Också skall någon konvention emellan svenska och danska hofven berättiga dem därtill. Mot vintern återflytta de igen till Sverige. Efter middagen försedde jag mig med några förnödenheter hos handelsman Figschou, och jag bör göra norskarne den rättvisa, att de ej begagna sig af tillfället att rikta sig på främmandes bekostnad.

Jag tog afsked och väntade att hafva roddarne till mötes i prästgården. Vid bortgåendet lossades

dansk lösen ur tämligen stora metallkanoner, som voro placerade nedom Figenschous hus. En icke liten besvärlighet för dem, som bo under en så nordlig latitud, är att de på längre afstånd måste skaffa sig virke till sina hus. Klimatet är för hårdt att frambringa barrskog; sitt mesta virke hämta de ifrån Malangen fjord. Det oaktadt voro ändå några hus två våningar och handelsman Figenschons var tre. Inga stenhus funnos i hela staden. Roddarne, som voro tingade ifrån landet, kommo ej och jag var rätt nöjd därmed, emedan en häftig storm uppväxte emot natten. Hos prosten Schelderup superades, och anrättningen bestod af två rätter eller kanske rättare åts på tvenne tallrikar; ty på första tallriken lades om hvart annat metvurst, rentunga, torkad kvete (flundra) och straxt gafs af värdinnan soppa; sedan åts än en sked af sopptallriken, än något af den torra maten om hvart annat. — Prosten Schelderup sade, att han ämnade på vinterföret besöka kyrkoherden Grape, men förbehöll sig ”kun to rætte mad, jeg ved at de Svenske æde for meget og for mange anrettninger”. Prosten Schelderup var en munter man och skulle ännu mera hafva varit det förut, innan sorger och år nedtryckt dess humör. — Genom utsväfningar hade dess äldste son ruinerat sig och en yngre var något rubbad till sina sinnen. Flere yngre barn voro hemma, hvaraf äldsta dottern förestod hushållet. Det som prosten i synnerhet beklagade sig öfver, var svårigheten att kunna lämna sina barn den uppfostran, som han

önskade, då han på så långt afstånd var skild ifrån publike skolinrättningar.

Den 17 Julii. Stormen hade hela natten graserat, kullrifvit gärdesgårdar och omkullkastat vårt tält, som var uppslagit på gården för att torkas. Roddarena ankommo ändteligen, de hade förliden afton sett, att storm instundade, och därför ej velat begifva sig på vägen. I allmänhet klagades öfver folkbrist, i synnerhet svårigheten att få tjänstefolk, som dessutom voro mycket dyrlejde; ett karldagsverke kunde ej fås under 2 Riksort (16 skilling banko).

Ändteligen lämnade vi Tromsö, åtföljde till stranden af prosten Schelderup och flere af stadsborne, sedan vi på desse tre dagar njutit mera höflighet i Tromsö stad, än man kunnat vänta sig. Nu styrdes sydligt till Balsfjord. På vägen lades till hos gästgifver Bergs änka för att förse mig med matvaror för fjällresan; jag köpte ost och bröd m. m., och fann till min förundran, att osten, för hvilken nybyggarna på svenska sidan prejade 16 skillingar marken, här kostade endast 2 skillingar norsk, det är 8 runstycken banko. Jag begärde äfven att få köpa kött, men blef rätt surprenerad. då flere stycken lämnades mig till skänks, och då jag högtidligt förklarade, att jag ämnade betala allt hvad jag begärt, anhöll en medelålders man, släktinge till änkan Berg, att jag ville emottaga denna ringa skänk såsom en erkänsla, den han trodde sig vara skyldig svenskarne, och tillade: Jeg har i mine unge dage mange gange besøget

Sverige og jeg har alletide været bemøttet med höflighet, och det vilde fægne mig, om jag kunde gøre ham någon gentjenneste og haaber det De ej maa fersmaa dette lille”. Denna oväntade hågkomst af längst sedan åtnjuten höflighet och det enkla, men förbindande sätt, hvarpå han ville visa sin erkänsla, gjorde på mig ett djupt intryck. Så finner man ofta uti den aflägsnaste vrå hos de ohemärktaste naturmänniskor den erkänsla och tacksamhet, som man oftast förgäfvets söker uti den mera hyfsade sammanlefnaden.

Vi fortsatte vår resa sjöledes, endast några kabellängder ifrån stranden. Hafvet formerar sig här uti flera angenäma vikar, hvars stränder nu voro höljde med den frodigaste löfskog, och deras grönska upplifvades af det sakta duggregn, som nu föll. Något sent framkommo vi till Marknäs, där vi beslutit taga nattkvarter. Här träffades en svensk, Stellander, som fordom varit en betydande handlande uti Torneå, men igenom misslyckade spekulationer nu blifvit reducerad till fiskare. Han var oändligt glad att åter få se några landsmän och önskade, att han med någon slags utsikt för framtida bärning kunde återvända med oss till Sverige.

Den 18 Julii. Lämnade vi Stellander till sina sorgliga betraktelser öfver den framfarna och tillkommande tiden uti Marknäs och fortsatte vår resa till Naste, därifrån vi följande dagen ämnade att landvägen närma oss till vår fosterbygd. Sommarens var uti sitt högsta flor härstädes, och alla

stränder som vi passerade voro uppfyllda af fisk upphängd till torkning. Innevånarne i allmänhet voro starkt byggde med hälsans färg på deras kinder. Landet var tunt bebott, ofantliga dälder öppnade sig här och där, hvaniti större strömmar flöto, men som vid snösmältningen föra en otrolig vattenmassa. Naste är en liten bondgård vid sydvästra ändan af Nordkjös fjord.

Den 19 Julii. Sedan vi här betingat oss hästar för att klöfja våra saker öfver på svenska botten, begåfvo vi oss tidigt till vägs emot fjällsträckningen. Vägen gick i början tämligen jämn vid sidan af den ström, som nedfaller uti Nordkjös fjord, men började snart att mer och mer höja sig emot fjällsträckningen. Utom en mängd andra växter hade jag här det nöjet att åter se en och annan tallbuske, sedan under hela resan ifrån Enontekis jag ej blifvit varse en enda. Mera sydligt, såsom vid Malangen fjord, skall barrskog växa till fullkomlighet, hvarif rån också virke hämtas för byggnader. Sedan vi ungefär lagt en mil till rygga, hunno vi själfva fjällslutningen, där vanliga fjällväxter åter började blifva mer och mer allmänna. Snart mötte oss åter hela snöfält, dem vi hade att tåga öfver, och på flere ställen sågo vi icke utan rysning den fara, för hvilken man ofta är blottställd under dessa fjällvandringar. Vår väg gick tätt under ofantliga massor af fjällberg, staplade på hvarannan, öfver en däld fylld med snö, uti hvilken näst före oss ansenliga klyftor nedstörtat ifrån det öfverhängande berget, som

till flere famnar nedträngt uti den annars så hårdt hoppackade snön, att man med yttersta möda kunde nedstöta en käpp till en fots djup. En enda af dessa klyftor, nedfallen under vår passage där, hade varit tillräcklig att begrafva hela vår karavan. Under ett beständigt stigande uppföre hunno vi ändteligen första höjden och sänkte oss mot aftonen åter litet ned uti Vadsdalen. Uti hela denna vidsträcktare dälld var snön alldeles bortsmält och Flora hade intagit Bores hemvist, endast för att några få dagar dröja där, ty uti augusti månad är vanligtvis dessa ställen åter snöklädda.

Vi togo nattkvarter här och voro efter minst fem svenska milars vandring öfver obanade fält rätt nöjde att begifva oss till hvila.

Utför forsarna. Åter i Torneå. Hemåt.

Den 20 Julii användes till en del att undersöka detta stället. Naturalster och en mängd af förr under denna resa osedde fjällväxter, äfven som några nya cryptogamister belönade denna möda. Under mina exkursioner upp till berget på sidan af Vadsdalen nedsteg jag på ett ställe uti en kula emellan tvenne klippor, där en tom kagge och lämningar efter några andra kärl lågo. Förmodligen gömma lapparne på detta sätt något af sitt förråd, när de om våren gå öfver till Norge, och uppsöka det vid sin återkomst. — Efter midnatten bröto vi åter upp igen och hade ännu att klättra uppföre, innan vi hunno själfva fjällryggen, hvarifrån vattnet åter börjar att flyta mot Östersjön. Som våra följeslagare med säkerhet trodde sig kunna komma till det ställe, där vi ärnade taga nattkvarter, på tvenne vägar, beslöt kyrkoherden Grape att taga den ena vägen eller rättare dälden, då jag följde den andra. Vi sankte oss nu mera och mera ned och kommo åter till

början af Kummaeno, öfver hvilken vi nödgades vada tvenne gånger för att undvika en lång omväg, som vi annars måst taga. På södra stranden af denna å väcktes min uppmärksamhet af ett hundskall, som jag tyckte, och supponerade att vi voro i grannskapet med några lappar, som fört sina renar denna väg — men mitt misstag upptäcktes snart, då detta skall kom närmare, och jag såg en så kallad fjällracka eller hvit räf ila öfver slätten. Vi voro nu komne till det stället, där vi bort möta kyrkoherden Grape, men ingen syntes. — Jag lossade skott, upptände eldar, men förgäfves, en omständighet så mycket svårare, som den häst, hvilken klöfjade vår provision, var med honom och vi hade åtminstone nära tio svenska mil, innan vi kunde vänta några matvaror. Ändtligen upptäckte jag på ett långt afstånd en uppstigande rök och slöt däraf, att Grape där lägrat sig. Icke heller misstog jag mig däruti. — Vi nedsatte oss åter på svensk botten och med obeskrifligt nöje slukade vår diner, bestående af torrkött samt smör och bröd, sedan vi icke ätit något efter vår frukost. En oändlig mängd myggor började nu att besvära oss, och ju vidare vi tågade, desto mera ökades deras mängd. Äfven under tältet på alla sidor tillstoppadt, kunde vi ej få någon fred för desse besvärliga insekter. Ändtligen nödgades vi att nedlägga tältet på marken, kröpo in däruti såsom i en säck, som med några stickor stöttades upp öfver våra ansikten för att hafva litet andrum.

Den 21 Julii. Med skyndsamma steg hastade vi ifrån dessa ofruktsamma och ödsliga trakter; snart hunno vi åter Lakonakoskijocki, den vi åter nödgades vada öfver. På dessa 18 dagar, som förflutit sedan vi här passerade, hade en stor del af snön bortsmält, flere blommor voro nu utspruckne, hvaraf vi förra gången ej sågo en enda. Omkring kl. 4 på eftermiddagen hunno vi till det stället af Kummaeno, där vi lämnat vår båt, uti hvilken vi med obeskrifligt nöje stego, sedan vi förut likviderat med våra norske följeslagare, hvilka nu återvände till sina hem.

Båtledes följde vi nu Kummaenos besynnerliga krökningar till Kielijärf, där vi återfunno våra kvarlämnade saker. — Vi plågades här mycket af myggor, som vid hvarje andedrag tusendets fyllde mun och näsa. Utan att hafva varit uti lappmarken är det nästan omöjligt att kunna föreställa sig den mängd, som däraf finnes; man är nästan färdig att tro sig omgifven af ett annat flytligt element. Ofta synas de likt lett moln, som fördunklar själfva solstrålarna.

Den 22 Julii. Hade vi kommit en dag sednare, skulle vi hafva blifvit mycket blottställdes, emedan de som väntat för oss, skulle då trott, att vi tagit en annan väg hem, och rest sina förde. En båt var nu icke tillräcklig att föra oss och våra saker, vi fraktade därför en till, hvilken endast roddes och styrdes af lappar. Vi öfverflyttade nu våra samlingar och medbragte saker på våra båtar och fortsatte vår resa, som nu med strömmen gick

ganska fort. Flere betydliga forsar passerades nu utföre, och jag nekar ej, att en kall rysning öfverföll mig, då vår bräckliga båt störtade utföre de första forsar. Tvenne eller trenne män sitta uti rodden, som med all möjlig styrka ro och gifva båten en relativ hastighet till forsen, ty utom det skulle den icke lyda styret, hvilket är så mycket mera nödvändigt, som man ofta nödgas gå tvärs öfver forsen till andra stranden för att undvika stenar eller brantare fall. En man står upprätt i bakstammen med en år fastsatt med en vidja till bakstammen; han nödgas vara uti en stående ställning för att kunna se på afstånd de stenar, som ofta ligga tätt under vattenytan och i tid undvika dem. Nybyggarna anses såsöcm mycket skickligare uti detta afseende än lapparne s,om vanligtvis ej älska båt fart och äro okunnige om de farligare ställen. Emedlertid nödgades vi betjäna oss af lappar denna gången, emedan här ej funnos några nybyggare. Med otrolig hastighet ilade nu båten utföre Köngämä älf, och inom nio timmar hade vi tillryggalagt en väg, på hvilken vin använt tre hela dygn att komma uppföre, och togo nattkvarter uti Naimacka, hvilket vi för tjugofyra dagar sedan lämnat. — Här träffade vi nu de roddare, som fört oss uppföre, hvilka påstodo, att vi borde betala deras båt, hvilken genom deras oförsiktighet blifvit sönderslagen vid nedfarten uti Perakoski, men vi ansågo oss så mycket mindre därtill skyldige, som de igenom den höjda båtlega och roddareafgift de nödgat oss be-

tala fått endast genom den resan dubbla värdet af deras båt.

Den 23 Julii. I dag hunno vi ifrån Naimacka till Enontekis, som kostat oss tvenne dagars uppföre resa; flere forsar passerades, men jag kände nu därvid en mindre farhåga än i början, ty dels var jag därvid nu mera van, dels ock fördes båten af skickligare folk. På ett litet afstånd ifrån Enoratekis såg jag en hel hop rök uppstiga ifrån byn vid kyrkan, och fruktade att elden var lös, men Grape befriade mig ifrån denna fruktan, då han underrättade mig, att dessa rökar endast vore för att utestänga myggorne ifrån husen, hvar om jag ock snart underrättades, då jag uti Grapes farstuga fann tvenne grytor fyllde ined torf och andra materialier, som röko utan att gå i låga. Uti denna rök måste vi hålla två à tre minuters karantän för att icke med oss införa de myriader myggor, som betäckte våra kläder och därmed uppfylla huset, och utom detta förvaringsmedel skulle det ock vara omöjligt att uthärda en sommar i Enontekis. Med glädje möttes Grape af dess fru, som straxt efter dess afresa legat i barnsäng.

Den 24 Julii. Lät sätta mig öfver Lätäsäno till Sorvainen, där fordom prästbostället varit, men som sedan blifvit flyttadt på samma sida om älfven där kyrkan står.

Den 26 Julii. Besöktes kärret på andra sidan om prästgården. Isen var nu smält, äfvenså snön, som i förra månaden här låg.

Den 27 Julii. Döpte pastor Grape sin son, hvar-till jag och Wahlenberg stodo faddrar.

Den 28 Julii. Gjordes en exkursion .uppföre Köngämä älf till Mostavara för att samla fjärilar, men väderleken var för kall och regnig, att ganska få syntes. Litet högre upp vid Maiunu, där skolmästar Grape, bror till kyrkoherden, bodde och underviste ett visst antal lappbarn uti sin kristendoms-kunskap, var det enda ställe uti Enontekis, där man försökt landtbruk. En liten åker var sådd med korn, men hvilket ej den 28 Julii gått i ax. Ovissheten af skördar har förmått denna Orts inbyggare att genom fiske och något boskapsskötsel söka sin bärgning, ty utaf trenne år kunde skolmästar Grape ej räkna på mera än ett, hvarpå kornet kom till mognad. Flere års erfarenhet hade gifvit detta resultat. Kyrkoherden Grape hade blott en liten kryddgårdstappa med några få grönsaker.

Den 29 Julii. Gjorde en utvandring uppföre den andra gren Lätäsäno, som formerar Muonio älf. — På Sorvainen, där årligen tusentals af *Noctua cincta* vimlat, kunde i år ej fås en enda.

Den 30 Julii. Följde Ainettijocki, en liten ström, som faller uti Muonio älf, uppföre och uppsteg därifrån på Ainettivara.

Den 31 Julii—1 Augusti. Besöktes fältet på södra och östra sidan af kyrkan, där flera förut på resan osedda växter och insekter funnos. Hjortronen började nu att mogna.

Den 2 Augusti. Föll ett häftigt regn. Kyrkoherden Grape underrättade mig, huru vidskepligen hufvudsakligen bidrager till Enontekis kyrkoinkomster. På hela norska sidan härskar den fördomen, att Enontekis' kyrka eller dess patron är ganska hjälpsam uti alla faror, hvarföre också vid alla vådliga händelser, såsom då de frukta för storm eller ock på ett eller annat sätt äro uti sjönöd, gifves vanligtvis ett löfte att om allt lyckas, skall något visst skänkas till Enontekis' kyrka. Också fullgöras dessa löften på det nogaste, af fruktan att blottställa sig en annan gång för kyrkpatrons vrede; ibland andra förändringar skickas årligen en hel hop vaxljus, hvilka för kyrkans räkning bortsäljas under deras vintermarknad och ting, som hållas på samma tid.

Den 3 Augusti. Hyrdes båt och roddare att föra mig uppföre Idiojocki till Idiovuoma. Idiojocki är en trång med stenar alldeles uppfylld ström, men som på sina ställen är mycket djup. På många ställen hade man yttersta svårighet att leta sig fram med båten emellan stenarna. Min roddare berättade mig, under det vi passerade ett af dessa trånga pass, att då doktor Quensel för många år sedan passerat samma ställe, hade genom någon oförsiktighet båten kantrat och en del af dess samlingar förlorats, en del blifvit skadade, men Quensel själf hade klättrat på en sten midt uti strömmen, där han flere timmar måst vänta, innan dess folk fått en annan båt att hämta honom därifrån. Af detta äfventyr hade denna sten

sedan blifvit kallad Quensels sten. Sedan vi hunnit uppföre Idiojocki öppnade sig Märtajärf, en tämlig insjö, hvarutur Idiojocki flyter. Jag stannade först vid Närvä gård, belägen på nedra sidan af Märtajärf. Åboen kallades här som öfverallt i lappmarken lika med gårdsnamnet, Närvä, och trakterade med örlax, en fisk som här är sällsynt.

Den 4 Augusti. Besökte Märtavara, ett berg på andra sidan om Märtajärf. Min föjeslagare förde mig till en perpendikulär fältspatsklippa och visade mig ett ställe, där ofta i varmare väder utflödar en fet olja, till färg och konsistens lik tjock grädda. Hvitblåa streck syntes ännu utföre berget ifrån den spricka, där denna olja förut utsipprat, och hade en stark aromatisk lukt. — Jaunitunturi, som på långt afstånd syntes, berättades af lapparne så förfärligt stort, att man i godt väglag med en ren hade åtta dagars resa för att följa dess längd. Rålinjen sades gå öfver södra ändan. Prästen i Kautokeino (Kautokeino cederades vid sista gränsregleringen till Norge) skulle nödgas färdas öfver detta fjäll 24 mil till ett annat annex, Utsojocki, för att där vissa tider predika. —

Den 5 Augusti. Fortsatte resan till Idiovuoma ett ställe rikt på växter. Under båtfärden ifrån Närvä till Idiovuoma 1/2 mil öfver Märtajärf syntes i nordväst ljusa skyar öfver sträckningen af Kuorkotunturi och Tjuonakielinen: orsaken sade mina roddare vara, att nu snögade öfver dessa stäl-

len. Ett sakta dugg föll under detsamma öfver Märtajärf.

Den 6 Augusti. Återvände till Enontekis, dit jag på aftonen anlände. Under vägen passerades åter Quensels sten, hvarifrån jag hade det nöjet att dricka Quensels välgångs skål.

Den 7 Augusti. Användes att undersöka naturalproduktioner omkring Mannajärf, som är kyrkoherdens fiske. Några buskar röda vinbär växte omkring denna insjö — det nordligaste ställe jag sett vinbär vildt växande. Orjanputansjocki förenade denna insjö med älften; botten uti denna bäck var klappersten och sandgrus, som i lappmarken är mera ovant; vanligtvis består botten både uti sjöar och strömmar af lös gyttja.

Den 8 Augusti. Gjorde åter en tur till Nonoinen på sidan af Maunu.

Den 9 Augusti. Regnade mest hela dagen; jag använde den tiden att inpacka mina saker.

Den 10 Augusti. På eftermiddagen lämnade jag med verklig saknad kyrkoherden Grapes hus, där jag både af Grape och dess fru åtnjutit så mycken höflighet och vänskap. Grape ämnade nästa år resa till Stockholm och lofvade att då passera några dagar hos mig i Uppsala. Efter en antagen sed hade alla resande tecknat sine namn uti en därtill af Grape inrättad bok, som äfven nu presenterades. — Herr Grape med dess familj beledsagade mig nu till stranden, där ur fågelbössor jag saluterades med svenska lösen uti flere repri-

ser, som af mig ifrån båten besvarades. Nattkvarter togs uti Kuttainen.

Den 11 Augusti. Vid middagstiden togs afsked af lapparne vid Sonkamuotka, där lappska gränsen passeras. Förmodligen kommer jag aldrig mera att öfverstiga denna gräns. — Anlände till Muonio nedre by.

Den 12—13 Augusti. Besöktes uti flere direktioner de kring Mnonioniska liggande träsk och fält.

Den 16 Augusti. Lämnade Mnonioniska, sedan jag försett mig med de bästa roddare och skickligaste styrmän, som kunde fås. Den första forsen börjar straxt vid Muoniokoski kyrka eller helt litet nedanföre. Muoniokoski är den längsta af alla forsar uti Muonio älf, ty den sträcker sig en mil uti oafbruten fors; den är äfven på sina ställen den stridaste och mest störtande af alla segelbara. — Också när båten vaggade utföre första fallet, såg jag icke utan rysning dälden framföre, där älfven nu djupt under mina fötter åter flöt lugn. Det är otroligt, med hvilken snabbhet båten störtade utföre denna våta brant, och oaktadt den verkligen skicklige styrman, som stod vid styrspaden, släpade båten flere gånger öfver stenar, som rörde botten — ibland skurades hela sidan emot andre. Denna mils forsfart var på mindre än en half timma förbi. Vår styrman lämnade oss nu för att gå landsvägen tillbaka till Muonioniska, och vi fortsatte vår rodd till Houkio, 5/4 mil ofvanom Kolari, där nattkvarter togs.

Den 17 Augusti. För tvenne veckor hade tvenne engelsmän anländt hit, försedde med rekommendationsbref till alla ämbetsmän och ståndspersoner de kunde möta under sin resa, i afsikt att resa igenom lappmarken upp till Nordkap. Men de hade förglömt att förse sig med flor för att afvärja myggen, och just för denna simpla uraktlåtenhet nödgades de härifrån återvända med oförrättade ärenden, utan att ens hafva varit öfver lappmarkens gräns.

Fortsatte i dag resan till Kengis, hvarest vi ganska höfligt emottogs af bruksinspektorn därstädes, Mithander.

Den 18 och 19 Augusti. Kvarhöllos vid Kengis af regn.

Den 20 Augusti. Lämnade Kengis och reste till Pello.

Den 21 Augusti. Tidigt om morgonen hade kyrkoherden Grape pesserat förbi, på sin vanliga resa till Torneå denna årstid för att afyttra några af lappmarkens produkter, hvaribland lim, kokad på renshorn, utgör en betydlig artikel, dels för att förse sig med provision för vintern, som vid denna tiden nalkas lappmarken med stora steg. På eftermiddagen hade jag åter det nöjet att landstiga vid Öfver-Torneå prästgård, och emottogs där såsom om jag varit en af familjen, som en lång tid varit bortrest.

Den 22 Augusti, Efter 2 1/2 månads båt- och promenad inom polcirkeln fick jag nu åter begagna min schäs. Nattkvarter i Korpikylä.

Ehuru emellan Torneå och Öfver-Torneå sju mils afstånd är landsväg, färdas dock några få resande men mest de ofvanföre boende lappar och finnar båtledes igenom de flere och farliga forsar, som äro emellan dessa ställen. Jylhäkoski är ibland dem den häftigaste för de många grund och stenar som däruti finnas. Flere båtar hade här i år förolyckats och många människor omkommit af orsak som berättades, att båtägarna, för att spara den lilla afgift af några skilling till den ordinäre styrman för denna fors, som har sitt boställe straxt ofvanföre dess början, vågat sig utföre på vinst och förlust. — Styrmannen nuvarande var Niskala den yngre. Om dess fader, som en lång tid varit styrman vid denna fors och slutligen drunknat däruti, berättades flere anekdoter. Jag vill nu däraf anföra en. — Denne andre Niskala var nästan alltid mer eller mindre öfverlastad med starka drycker, men så länge han kunde stå var ingen fara. Också om dess Den sviktade under honom, blott en annan hölt honom om lifvet, styrde han lika väl utföre forsen, uti hvilken han kände hvarje sten. En gång hade man ej haft den försiktigheten att låta någon supportera styrmannen — också midt i forsen stupade gubben Niskala öfver bord, men lät sig ingenting däraf bekomma — han fattade genast med ena handen bakstammen och med den andra dirigerade han styrspaden, som med en vidja är fastgjord till båten, samt i denna ställning, släpande efter båten,

kommenderade roddarne lika som förut och förde båten riktigt genom forsen.

Den 23 Augusti. Framkommo middagstiden till Torneå.

Den 24 Augusti. Var tillika med de bättre invånarne af Torneå inviterad till apotekaren Kollberg, släktinge genom sitt gifte till kyrkoherden Grape. Här träffades prosten Rydman och major Lagerberg, hos hvilken jag står i mycken förbindelse för nyttjandet af tältet, äfvensom för dess godhet att engagera och permittera soldaten Hell såsom min tolk, hvilken genom sitt nyktra och beskedliga uppförande varit mig till mycken tjänst.

Den 25 Augusti. Var inviterad att passera dagen hos major Lagerberg, hvarest träffades utom flere stadsboer äfven majoren under sista kriget och nu tullförvaltaren för Uleåborg och Torneå, Myrberg. Mot aftonen anställdes en konsert på ett sätt, som man icke skulle hafva väntat sig så nära till polcirkeln, och som med nöje skulle hafva hörts äfven i hufvudstaden. Major Lagerberg jämte tvenne andre amatörer spelte en kvartett på violin och voro uti vissa stycken ackompanjerade af fyra blåsinstrumenter, hvilka trakterades af fyra man af Lagerbergs kompani, hvilka han med mycket besvär och äfven kostnad därtill inöfvat. Major Myrberg med en schön och ren stämma, nära lik Karsténs, tillika med fru Lagerberg och en annan fru ackompanjerade med vokal. Ibland andra stycken var ett, som förledit är komponerades på detta ställe, både musiken och

ord af öfverste Skjöldebrand, då i sällskap med italienaren Acerbi, som ock jämte Skjöldebrand och Acerbi då första gången exekverades af samma personer, som nu voro närvarande. Orden härtill lämnades mig i afskrift af major Lag-erberg och äro följande:

Midnattssång i lappmarken.

Af öfverste *Skjöldebrand*.

Andante.

Från dessa fjäll, med ögat vändt från jorden
och vändt från allt, som kval och sällhet gör,
jag hälsar Dig, Du Gud som dagen för
i midnatten till öknarna i Norden!
Hur mildt med skyar utaf glöd
Du lyser här på klipporna och djuren,
för djuren trånande i nöd
och människor, glömde af naturen.

Allegretto.

Men uti dessa öknars famn
ett evigt tempel friden funnit,
här aldrig smickrets rökverk brunnit,
hit aldrig sminkad falskhet hunnit,
och mängd af laster inga namn,
än mindre någon dyrkan vunnit.
Du som med smärta känna lärt
af unden, falskheten och flärden,
om nog sitt offer de förtärt
fly till dessa öknar, fly från världen
och dö af inga tårar sköljd
men ej bedragen, ej förföljd.

Den 26 Augusti. Passerade dagen hos en af mina Uppsalavänner, doktor Joh. Noræus, provinsialmedicus härstädes.

Den 27 Augusti. Besöktes af en Åbostudent, Schalin, som nu i egenskap af informator vistades hos kronobefallningsman Dyhr. Denne Schalin hade under förlidne sommar sysselsatt sig något med naturalhistorien och anhöll att jag ville göra honom sällskap utom staden till herr Dyhrs boställe, för att hjälpa honom något till rätta med hvad han ej kände. I dess sällskap besökte jag den sidan, där Torneå vackra landskyrka är belägen.

Den 28 Augusti. Besökte södra delen af stads-viken, träffade och tog slutligen afsked af kyrkoherde Grape hos dess svåger Curtelius.

Den 29 Augusti. Gjorde en resa till Selön, nedom hvilken alla Torneå fartyg kasta ankare, emedan de efter älfvens uppgrundning ej kunna gå vidare. Några växter och insekter funnos här — kylig blåst och frost bebådade höstens ankomst.

Den 30—31 Augusti. Undersökte de öfriga ställen omkring Torneå, där jag icke förr hade varit, och som jag nu hade beslutit att taga turen genom Finland, skref jag till mine vänner och gynnare i Uppsala med underrättelse därom.

Den 1 September. Tog afsked.

Den 2 September. Förseglade och bortförde mina samlingar, hvilka med ett fartyg som inom tvenne dagar skulle blifva segelfärdigt, skulle afgå till Stockholm. På eftermiddagen reste till Kemi.

Den 3 September. Hade det nöjet att se en af våra sällsyntaste svenska växter, *Cypripedium bulbosum*, växande.

Prosten Castrén, själf naturalhistoricus, sökte på det förbindligaste öfvertala mig att kvarstanna åtminstone några dagar uti Kemi, men denne sednare årtid tillät det icke. Castrén hade tidigt (om jag ej misstager mig redan vid 22 års ålder) fått Kemi regala pastorat i afseende till den mängd omyndiga syskon han hade att försörja. — Men också har prosten Castrén med yttersta kostnad använt allt att gifva alla sina syskon en god uppfostran. —

Den 4 September. Reste till Io, intraden till v. pastor Frosterus.

Den 5 September. Till Uleåborg; af lämnade introduktionsbref till apotekaren och ledamoten af Vetenskapsakademien Juhlin, hvilken nödgade mig att genast inflytta till sig och inlogerade mig uti sitt naturalkabinett, bestående af en icke obetydlig samling af norra Finlands insekter, växter och fåglar samt några uppstoppade djur, hvaraf mig presenterades en *Sciurus volans*. Herr Juhlin fortsatte sina meteorologiska observationer, hvar till han hade skaffat sig ganska goda instrumenter, hade likaledes en ganska stor och fullständig elektricitetsmaskin.

Den 6 September. Alla stadens innevånare voro i dag i rörelse för att taga afsked utaf sin älskade höfdinge, baron Carpelan, som i dag skall begifva sig på resan till Göteborg, till hvilket län han

nyligen blifvit befordrad. Sällan torde man finna att en ämbetsman lämnas med mera allmän saknad och kärlek, hvartill uppgafs såsom skäl så väl dess nit och oförtrutenhet för länets bästa, för hvilket hvarken kostnad eller mödor varit osparda — ofta hade han vandrat flere milar till fots för att underrätta sig om tillståndet af de inre, mindre tillgängliga ställen — som dess familjs vänliga bemötande mot alla. Efter en grann dejeuner hos handelsman Checkman beledsagades han under flaggning och skott ifrån alla på red den liggande fartyg af de förnämsta stadens innevånare, utgörande åtminstone femtio särskildte voiturer, på vägen till Torneå till Pudas färja, hvarest ett större tält var uppslaget och förfriskningar förut afsände. — Ehuru nyss ankommen från denna trakt förenade jag mig med det öfriga sällskapet och reste med. Vid Pudas färja dröjdes nära två timmar, under hvilken tid en dejeuner anrättades uti tältet med öfverflöd af utsökte dricksvaror; anmodad af major Myrberg skref jag följande impromptu, som af honom och några andra röster afsjöngs.

(Lucka i manuskriptet.)

Baron Carpelan fortsatte därpå resan till Torneå, och det öfriga sällskapet återvände till Uleåborg.

Den 7 September söndag. Staden är ansenligt större än någon af Västerbottens städer, men ganska irregulär. Societeten är otvungen och rätt artig.

Den 8 September. Efter dejeuner hos major

Myrberg gjordes sällskap till holmen, där en större brigg, tillhörig handelsman Sporman, lopp ut af stapeln; resten af dagen användes för samlingar.

Den 9 September. Sedan jag på förmiddagen hade rangerat en del af herr Juhlines samlingar, gjordes på eftermiddagen en exkursion i dess sällskap på älfstranden.

Den 10 September. Mot middagen fortsattes resan. Vid ankomsten till Sikajoki besöktes prosten Bohm enligt mitt löfte till dess son i Uppsala, men mamsellerne lät hälsa och säga, att ingen vore hemma, ehuru flere fruntimmersansikten syntes, titande bakom gardinerne. Fortsatte resan till Brahestad. —

Den 11 September. Brahestad är liten, men regulär och har den förmån framför de fleste Västerbottens städer att äga en god hamn, där fartyg kunna fullastade lägga tätt intill. Resan fortsattes till Pykajoki, hvarest måste vänta på häst; emedertid hade prosten Vestzynthius blifvit underättad att en svensk resande vore ankommen till gästgifvaregården och skickade att invitera mig till prostgården, hvarest jag på det högsta obliagerades att kvarstanna till följande dagen, och då jag lika enträget nekade, utan ville resa, slutligen lät i tysthet skicka återbud till gästgifvaregården, så att jag ej förrän följande morgonen kunde fortsätta resan. —

Den 12 September. Fortsatte resan till Gunnars, ett boställe på norra sidan af Gamla Karleby, be-

bodt af kapten Pfeiff, där jag kvarstannade öfver natten.

Den 13 September användes att bese kapten Pfeiffs vackra insektsamling.

Den 14 September. Fortsatte resan till Karleby.

— På eftermiddagen deltog i en lustsegling på redde till ett skepp, tillhörigt handelsman Donnors, nyss anländt ifrån Medelhafvet. Vid samma tillfälle anställdes en tullvisitation om bord

— de laddade bålarna på back och skants torde dock hafva gjort tuUbesökarnes ögon mindre skarpsynta. Segelbåten tillhörde en handelsman Riska; på aftonen reste tillbaka med Pfeiff till Gunnars. —

Den 15 September. Återreste till Gamla Karleby, bjuden till fältskärn vid Kajana bataljon Gottsman — där bekantskap med en Ahlbeck. —

Den 16 September. Besökte prosten Chydenius; reste; vid Gonsby bjöds till kronobefallningsman Curtén; besökte hospitalssyssloman, hvilken hade en liten naturalsamling.

Den 17 September. Fortsatte resan till Jakobsstad; inviterades af prosten Brunnus att logera hos honom på dess boställe beläget nära till staden. — Dess hus, ett ibland de med mesta smak uppförda uti Österbotten och likaledes med mycken smak och kostnad inredt. — Jakobstad, ehuru ej så stor, har en betydlig handelsrörelse på utländsk ort och proportionaliter mera än någon af de öfriga bottniska städerna. Öfver tjugu fartyg seglade därifrån på Medelhafvet.

Den 18 September. Reste igenom Nya Karleby, den i alla afseenden sämsta af österbottniska städerna, till Oravaises gästgifvaregård.

Den 19 September. Anlände till Vasa.

*   *

*

Här sluta Forsströms egentliga dagboksanteckningar. Af hans kortfattade, punktvis minnesförda resenotiser kan man följa färdens gång allt intill hemkomsten. Den 19 september anlände han till Vasa och tillbragte kvällen "hos Hast", någon frände till den bekante österbottniske läkaren B. R. Hast (död 1784). Han har antecknat, att de goda priserna på orten försvunnit med anledning af allmogens vana att på egen hand drifva seglation och köpenskap. I Vasa har han vidare under sitt uppehåll besökt hofrättsrådet de la Chapelle och assessor Stirvall samt besett direktör Widéns trädgårdsanläggningar. Han gör sig underrättad om "slussverksprojekt vid strömmrensningar" och om "prästen som var nog patriotisk att ej taga tionde af nyss upptagen jord". Den 23 lämnar han Vasa och reser öfver Nerpes till Kaskö, där han öfvernattar hos f. d. superkar gör en hos Ostindiska kompaniet Bladh. Följande dag hinner han till Kristina, den 26 är han i Björneborg och den 30 i Åbo, där han dröjer några dagar. Den 1 oktober bevisar han högtidligheterna vid rektorsombytet och besöker dagen därpå den frejdade botanisten

professor Hellenius och beser universitetsbiblioteket. Han sammanträffar med ett antal studenter, magistrarna Castrén, Bohm, Vinge och Grevillius samt löjtnant Lybecker. Den 3 oktober på morgonen lämnar han Åbo och reser "med unge Cederholm" till Åland, hinner den i till Ekerön, den 5 med båt till Grisslehamn och ankommer på natten till den 6 oktober till Uppsala

Resan till Roslagen juni och
juli 1801.

I Öregrund och skärgården.

Uppsala 1801 den 17 Junii. Efter förut fattad föresats att denne sommar närmare undersöka Roslagen samt dess skärgård och de naturalster där frambringas, hade jag åtagit mig att göra mademoiselle Charlotte Amnell sällskap till dess föräldrar uti Öregrund. Vi afreste från Uppsala kl. 10 f. m. under den häftigaste storm. Vädret med sandyr låg beständigt oss i ansiktet och var öfver de långa fälten nog besvärligt. Rågen stod nu uti blomma, men hade genom den långvariga torkan blifvit nog förtunnad. På Alunda prästgård spisades middag; här träffades en dyrbar vän, C. E. Kjellin. Straxt efter middagen började att mulna under fortfarande blåst, och innan kl. 4 föll ett häftigt regn; för att komma under tak under häftigaste regnskuren reste vi in vid Gimo bruk chos inspektör Nyblæus. — Gimo bruk är för det närvarande tillhörigt [bergsrådet Lefebure]. Vid pass kl. 10 på aftonen framkommo vi till Öregrund.

Den 18 Junii. Öregrund är belägen på en steril sandstensklippa, som skjuter ut i Saltsjön, hvilken sammantränges emellan Gräsön och fasta landet och vanligt kallas Öregrundsgrepen. — Staden är ganska obetydlig och har allt för uselt utseende. Husen äro nästan öfverallt täckta med torf. Intet stenhus och intet drägligt trähus af tvenne våningar. Gatorne äro ojämförligt dålige. Större delen äro af den beskaffenhet att de ej allenast icke kunna färdas med hjuldon, utan det är äfven högst olägligt att gå dem fram. Handelsrörelsen är nästan ingen. Några bodar hållas dock öppne. Åt landssidan hålles en tull; denna tyckes dock vara nog öfverflödig och lär visst icke ersätta kronan hälften af det tullbetjäningen kostar, helst man sommartiden på båt och om vintern öfver isen äger hundrade ställen att anlända på, utan att passera tulln. Innevånarnes antal är 700 och består mest af sjöfarande och fiskare. Så snart en skeppare fört ett fartyg af hvad storlek som helst till en utländsk hamn, kallas han straxt kapten, och af desse utgöres, utom präster, borgmästare och rådmän, stadens ståndspersoner. Några hushåll hafva här äfven borgarrätt, som aldrig vistas härstädes, utan stryka landet omkring och handla med hästar, glas och porslin samt vanligtvis äro kände under namn af skojare. Desse måste dock hvar fjärdedels år förskrifva pass ifrån borgmästarn, hvilket utgör en af dess betydligare sportler. Det är icke utan anledning, som man tror att desse härstamma från zigenare

och af sine förfäder ärft begäret att aldrig vistas på ett ställe. Ut i Öregrund är dock antalet af sådana kringstrykande hushåll långt mindre än uti Östhammar, hvarest deras stamhåll egentligen är. Nyligen har däraf detta folk blifvit upptäckt ett tjufband af icke mindre än nitton personer. Den mörkgula hy och egna utseende, som man finner hos större delen af sämre folket, torde mera härledas från deras descendance af någon egen folkstam än från hafsluften, som då borde hafva samma verkan vid de öfriga kusterne kring hafvet. Kronolotsarne äro till antalet nio, som äro skyldige att lotsa alla till och ifrån utrikes ort gående fartyg mot en viss afgift, beräknad efter huru många fot djupt fartyget ligger. Desse följa åt norra sidan till Gefle och på den södra till Svenska högarne, som ligga på... mils afstand ifrån Öregrund. Sedan de lämnat fartyget, nödgas de i sin lilla fiskarebåt begifva sig hem, ofta med största lifsfara. Stundom nödgas de äfven följa de utgående ända till Helsingör, då de från Svenska högarne ej kunna återgå för storm; i den händelse måste sjökaptten lämna dem resepengar från Helsingör. Afgiften för lotsningen lägges sedan i en gemensam kassa, som delas emellan alla lotisarne.

Sjötullen uppbäres af en på Gräsön vid Kullboda boende kontrollör, som både vid utgående till och ankomst ifrån utrikes hamn måste ombord att visitera. Vid hemgåendet får ingen annan komma ombord, så snart fartyget kommit inomskärs,

af fruktan för lurendrejeri. Så snart visitation är anställd lämnas en besökare ombord att vara följaktig till bestämd ort för att hindra försnillning för kronan. Alla till och från utrikes ort gående fartyg måste nödvändigt gå inom Öregrundsgrepen för att af kontrollörn få sina pass påskrifna. Af inrikes resande tages kosan någon gång utom Gräsön, ehuru sällan, för den mera vådliga segelfart därstädes. Stadens hamn är liten men djup.

Väderleken fortför att vara obehaglig under en nordlig storm med kallt regn. Jag hindrades här af att göra några exkursioner, men ägde så mycket mera angenämt inom hus af den munterhet och välvilja, hvarmed jag bemöttes af kyrkoherde och fru Amnell. Ett bostonparti slutade dagen.

Den 19 Junii. Ännu fortfar nederbörden; mellan regnskurarne hade jag dock tillfälle att se mig omkring, fast jag snart nödgades att åter söka tak.

Den 20 Junii var något mera vacker; jag använde den att samla naturalier. Mot aftonen företog en promenad i mitt muntra värdfolks sällskap igenom stadens landttull. — Utsikten invid och straxt utom staden är mycket uniform och obehaglig af nakna klippor, hvaremot hafsvågen fraggas. Ett stycke utom staden blir den något angenämare, då en liten insjö möter med holmar och skog.

Den 21 söndag. Ämnade på förmiddagen i sällskap med herr Zander ro ut till de på reddan liggande fartyg, men vädret som låg tvärt emot och den starka svallningen hotade oss med för myc-

ket arbete, hvarföre vi återvände. Jag besökte kyrkan. Den är uppförd af gråsten med grofva murar, icke särdeles stor och inuti nog mörk. Prydnaderne äro ej vackre. — Någre fullt tacklade skepp uti miniatyr hängde växelvis med ljuskronorne; detta emblem af sjöfarten skall utgöra en vanlig prydnad uti Roslagskyrkorne, — Åhörarne voro ej talrika och folket i allmänhet icke vackert. Efter middagen täcktes kyrkoherden med familj, hvilken på allt sätt sökte göra mitt vistande härstädes angenämt, göra mig sällskap på båt till en prästbordet tillhörig holme inom skären, kallad Prästholmen. Vi seglade med god vind dit. Något samlades. Vid återfarten hade det lugnat, att man måste ro. Aftonen var mycket vacker och farten emellan de gröna holmarne samt slutningen emellan Gräsöns låga med lind beväxta strand på ena sidan och Öregrunds kala klippor på den andra var icke obehaglig. Vid Prästholmen syntes i lilla viken en skäl, som ofta satte hufvudet Öfver vattenbrynet och var flere gånger inom skotthåll, men jag hade ej bössan med. Skäljagt utgör en af folkets på kusten näringar. Vårtiden begifva de sig på isen långt ut till hafs, där skälarne vid klipporne uppkrypa för att yngla och där ungarne kvarligga flere veckor, innan de kunna lefva i vattnet. De äldre skälarne skjutas då, men de yngre lämnas till nästa år, utom en eller annan, som skjutes för köttets skuld, hvilket efter både yngre och äldre skalar förtärs af allmogon härstädes som ej finner det obehagligt.

ehuru det nog smakar trän. — Denna jagt är ofta rätt lönande — flere skalar skjutas af hvar man inom tre fyra dagar och en skäl betalas ända till 10 Rdr och därutöfver — men är också ganska farlig, emedan den måste anställas sent på våren, och man har flere exempel på att de drunknat eller på den lossnade isen blifvit bortförde. För några år sedan gingo sex karlar i sällskap från Gräsön att skjuta skalar. Emellertid sköt isen lös och ingen återkom; hafvet blef rent och sedan man förgäfvos sökt fjorton dagar och utan någon underrättelse från dem, ansågos de hafva omkommit och tacksägelse gjordes uti Gräsö kyrka. Några dagar därefter hemkoanno de. Isen som lossnat, hade efter det den drifvit fram och tillbaka slutligen fört dem till Åland, hvarifrån de alla återkommo postvägen. Vinden och strömmen bryta ofta lös isen från landet. Därföre gifva dessa skyttar noga akt på icke allenast när vädret vänder sig, så att det kommer från landet, utan ock när strömmen ändrar sig i samma direction; därföre väcka de ock tidt och ofta vakar på sjön att se strömmens gång. Märkes att den kommer från landet, så hasta de hem igen.

Den 22 Junii. — Lät i sällskap med kyrkoherden och herr Zander sätta mig öfver till Gräsön. Gården som ligger midt emot Öregrund har förut tillhört kronan men genom byte kommit i gref Ugglas' händer. Ladugården hade i förra veckan afbrunnit och blifvit påtänd genom stensprängning därstädes. Inspektor Bergström var född i sam-

ma socken som jag, uti Transtrands kapell och Berga by. Samlade något insekter och växter. Återreste till middagen.

Den 23 Junii. Det beslöts att i dag anställa en promenad till en holme, hvarest kyrkoherden hade några kreatur. I sällskap med frun och dess barn gick man först landsvägen $\frac{3}{4}$ mil och lät sedan sätta sig öfver ett litet sund, som skiljer holmen från fasta landet. Väderleken var vacker och promenaden rätt angenäm. På holmen dinerades kosteligen utur kyrkoherdens matsäck och på eftermiddagen restes hem. Efter aftonmåltiden gick ut i staden för att se de dekorationer som vanligen gifvas midsommarafton. Små med löf och blommor klädda stänger stodo här och där på gatorna partals med en krans emellan. På några ställen voro hela alléer af löfruskor. — Jag hade äfven tillfälle att se ett af stadens högtidliga tidsfördrif.

Efter kl. 10 på aftonen framrusade tvenne förklädde personer, ganska sorgfälligt utstofferade, den ena i karlkläder, den andra uti kvinnofolks, med ludna, trasiga, ut- och invända pälsar, höljda ansikten och stora horn i pannan; förmodligen hade de studerat stadsboernes smak och trott sig bäst kunna roa uti denna kostym. Den till karl utklädde ägde dock det företrädet att bära två horn, då kvinnspöket blott hade ett. Båda voro försedde med stora hasselpåkar, hvarmed de ansågos äga full rättighet att öfverfalla hvem de behagade, åtminstone såg jag dem oförväget slå

med all makt flere människor utan att väja hufvudet och de farligare partier, under det att barnen sprungo med ett förfärligt skrik och sorl, och de äldre upphofvo gälla bifallsskratt. På detta sätt kontinuerade de förklädde att in på natten förfölja än den ena än den andra och flitigt utdela påkslängar. Kyrkoherdens informator, Zander, som var i pastorskans sällskap, fick också förmodligen af misstag uppbära en släng. Af dessa vilda uppträden, som förefalla mig like, om icke sämre än spanjoreernas tupp- och tjurfäktningar, förnöjas stadsboerne en eller två gånger i veckan, och ingen polis hindrar dessa upptåg, som på ett så verksamt sätt bidraga att förskämma ungdomens seder, att vänja dem vid att strafflöst våldföra sig på folk. — Dessa så vanliga aktörer hafva icke kunnat undgå att uti staden äga sine särskildte namn. Den till karl förklädde kallas Myrman, den till kvinnfolk Pjurkumschura. Derivation kunde jag ej få veta.

Den 24. Midsommardagen. Var jag jämte mitt värdfolk bjuden till inspektor Johan Bergström på Gräsön. — Vi reste på förmiddagen och bevistade gudstjänsten i Gräsö kyrka. Komminister [Johan Woxell] predikade och gjorde sig mycken möda att bevisa Guds under och tankar med människans återlösning. 1:o Guds tankar 2:o Guds under. — Inspektor Joh. Bergström lämnade en mässingspenning på min därom gjorda begäran till akademien uti Upsala, i händelse den ej skulle finnas uti dess myntkabinett. Den hade ett eget ut-

seende med inskription af syriska bokstäfver. — Vinden som fornt varit nordlig sprang nu i söder och stora hopar af fartyg, som förr legat för motvind, ströko nu med fulla segel genom Öregrundsgrepen; flere däribland flaggade och lossade skott, hvilket är tecken att de komma ifrån utrikes ort och vilja hafva lots och kontrollör ombord. En brigg hade fällt ankar, som så fastnat, att hela besättningen ända till aftonen förgäfves arbetade att vinda det löst.

Efter god undfägnad på Gräsön rodde vi tillbaka till staden kl. 10 e. m. Glädjen öfverflödade nu här; öregrunds dramatiska spektakel var redan öppnat — Myrman och Pjurkumschura delte äfven i afton, likasom den förledne, stryk till höger och vänster; högtidliga applaudissementer ifrån alla gatuhörn blandades med deras jämmer-skri, som sprungo för piskan; fru borgmästarinnan själf deltog ifrån sitt öppna fönster i den allmänna glädjen. Förmodligen af egard för borgmästaren, som bor vid Stortorget, utgör detta torget medelpunkten för dessa uppträden.

Rådhuset utgör ena sidan af kyrkogården, och där midt emot står benkammaren med inskription:

Här ser man hufvun sammanluta
men intet visst besluta,
ty saken är af gjord.

Jag vet ej om auktorn haft någon allusion på de hufvuden, som samlades midt emot i rådstufvan. Nog berättades det att sakerne vanligtvis afgöras på källarn, innan de förekommo på rådhuset.

Den 25 Junii. Jag hade yttrat, att jag hade ämnat mig göra en tur till Singön för att besöka komminister Granberg och se dess insektsamling. Kyrkoherden och dess fru, som oafbrutet under mitt vistande härstädes visat mig den utmärktaste godhet och höflighet, ville äfven häruti förekomma min önskan. Båt och segel gjordes färdiga och kyrkoherden med familj gjorde själf sällskap. — Seglen till båten voro nog små och vinden knapp.

För att ej vara rådlös ökade jag storseglet med min kapprock och focken med ett lakan, hvilket jag hade med för samlingens skull, och hvilket fastades med nålar; detta ökade ansenligt båtens fart. Vi kryssade emedan vinden var sydlig, snart kastade vinden till nordost, att vi gingo för fulla segel. Inom några minuter sprang vädret åter om uti full syd med regn. Vi hade nu häftigt motväder och nödgades därför vända tillbaka.

Djävulen i Roslagen.

Uti min barndom, påminner jag mig, läste jag med förskräckelse en beskrifning om djävulens jämmerliga grasserande uti Roslagen. Äfven \$ti sednare tider har allerhögstdensamme man funnit Roslagen värdigt sitt höga besök. För några år sedan begaf det sig uti Häfverö socken emellan Östhammar och Norrtelje att man uti en bondgård ägde ganska säkra och otvifvelaktiga bevis på djävulens närvaro, i ty att så snart matmodren satte en gryta på elden, stälptes den straxt omkull; men såsom mörkrets förste så började han ook vid skymningen sina mesta upptåg, då tumlade vattensår, ämbar, smörbyttor, skålar, kittlar, enfin, allt hvad i huset fants, om hvart annat, ej nog därmed, kläderne sönderskärs för gårdsfolket och deras husgeråd sönderbrötos. — En tjänsteflicka var mera clairvoyant än de andre och märkte merendels hvarje gång djävulen roade sig med något spratt samt ropade alltid: si nu igen. Detta fortfor åtta dagar och därutöfver. Grannfolket

vakade stundom med om nätterne, men vid något buller eller allarm korsade de sig och togo tiU flykten. Nu berättades detta naturligtvis för socknens själavårdare, som anmodades att med sin lärdom och andas kraft rycka dessa anfäktade fårs själar ur den glupande ulfvens mund. Komministern, välärvörddige herr Philipsson, steg i detta afseende full med anda och kraft på sin klippare för att hasta detta olyckliga folk till hjälp, äfvensom att, i händelse Satan skulle rikta sina glödande skott emot honom själf, snart kunna komma utom skotthåll. I fullt traf lämnar han nu kaplansgården, men snart saktar han hästens lopp till jämt prästlunk, och innan han hänt fram, lät han framskrida fot för fot för att desto bättre kunna utspionera om Satan satt några utposter, dem han med sitt andas horn borde förskingra. Han nalkas gården utan att märka något särdeles farligt, om icke att någon ekorre sprang öfver vägen, som ej skall betyda något godt, och att en skata skrattade på takspitsen, som väl stundom endast plär betyda att främmande skall komma, men också ibland har en fast elakare hemärkelse, helst äfven trollpackorne merendels förkläda sig i denna skepnad.

Detta allt oaktadt tågar vår komminister modigt fram och nalkas gården under ifriga bönosuckar. Hastigt uppkastades bägge portarne på vid gafvel och ett förfärligt grymtande höres därinnanfore. Aber hast du mir gesehen. Aldrig gjorde den snällaste husar ett hastigare högerom

än vår komminister nu. Uti det allra starkaste galopp hästen kunde ta skyndar han att kasta sig i sin älskade kaplanskas armar. Men äfven dess ömme karesser, dess varma kyssar kunde ej döfva förskräckelsen inom dess bröst. Ännu ser han, huru vid t portarne uppkastas, ännu hör han afgrundsandarnes grymtande. Pastor loci och prosten, högärevördige herr Yckenberg, broder till den djupsinnige och snillrike talarn, borgmästar Yckenberg i Uppsala, anmodades nu att försöka, hvad han med sin andes kraft och vördiga mage kan åstadkomma emot Satans anhang. Också injagade hans prosterliga högvördighet åtminstone så mycken respekt hos den oreña anden, att 'han utan anfäktning lät honom inkomma uti den besatta bondstugan. Prosten gjorde nu en så vacker och andäktig bön och sjöng så långa och vackra psalmer och versstumpar, att visst den gamle draken med mycken otålighet måst förbida slutet däraf. Folket beklagade sig att de på flere dagar ej fått äta kokt mat, emedan alltid grytan nedstjälptes straxt den blifvit satt på elden. Med mycken suffisance tillsade herr prosten dem att nu i sin närvaro sätta på grytan, och han ansvarade att Satan af aktning för honom skulle låta henne stå orubbad. Men knappt var detta gjordt, förr än tjänsteflickan ropade "si nu igen" och grytan låg för Hans Högvördighets fötter. Herr prosten blef väl litet misslynt öfver denna oväntade händelse, men han hade snart anledning att blifva det ännu mer, då Satan icke en gång skonade det aldrig äldste af hela

personen, utan vid ett utrop från flickan "si nu igen", kastade prostens vackra peruk hufvudstupa förbi dess näsa på golfvet. — Modfälld satte herr prosten åter peruken på. — Straxt hördes åter ett "si nu igen" och peruken tumlade — åter påsattes, — "Si nu igen" — tumlade. — Hvad var väl nu annat att göra än att packa sig bort det fortaste man kunde. Likväl lät herr prosten förut inlägga uti en kista deras ännu oskadde kläder och tog själf nyckeln därtill. En tid därefter befants kistan öppnad, men alla kläderna skurna i kar dusform. Det yttersta försöket anställdes nu. Man lät hvar söndag och högtidsdag hålla allmänna förböner för detta olyckliga och af Satan anfäktade folk. — Själfva den högvördigste ärkepatern öfvervar en söndag denna förbön och skulle därvid ej haft något att påminna. — En militär, som fått höra detta oväsande, reste äfven dit, men började misstänka tjänsteflickans "si nu igen". Han drog fram en pistol undan rocken, satte den för bröstet på flickan och hotade att nedskjuta henne, om hon rörde sig af stället. Flickan vågade ej annat än att stå stilla och allt spökande uteblef. Flickan nödgades nu att erkänna, att hon åstadkommit alla dessa upptager, som så oskyldigt blifvit skrifna på Satans räkning. Sammanhanget är detta. En skojarkäring, som infunnit sig i nämnde stuga, hade ej blifvit så bemött, som hon önskade, ej fått allt hvad hon begärt. Vid bortgåendet öfvertalar hon därför tjänstflickan att göra sitt värdfolk all möjlig skada och för-

tret. Hon sade henne, att hon då borde skära sönder kläderna, att oförmärkt kullstjälpa och förstöra allt hvad hon komme öfver, och fick därpå 1 Rdr och löfte om godt gifte m. m. Flickan öfvade snart upp sig och gjorde det med mycken färdighet. Hon visste när komministern skulle komma, var därför i förväg uti porten och öppnade den hastigt samt nödgade några grisar att skrika. Förmodligen torde flickan förut läst Luthers lilla katekes för komministern, där vid sjätte bönen Satan står aftecknad med borst på ryggen, och var därför säker på sin konst att med svinläte kunna afspisa honom. Prostens peruk kastade hon med behändighet tre gånger öfverända utan att någon märkte det; kistan hade hon förmodligen dyrkat upp och sönderskurit de där förvarade kläderna. Efter denna deoouverte blefvo prästerne af ärkebiskop och konsistorium tilltalte, och prosten nödgades för detta djäfvulens jämmerliga grasserande göra församlingen afbön. — .

Den 26 Junii. I sällskap med min muntre och hederlige värd reste för att bese Forsmarks och Löfstads bruk. Vi framkonmio på förmiddagen till Forsmark och blefvo af grefve Ugglas inviterade till middagen. Efter middagen besågs engelska trädgården, den både natur och konst för-enat sig att göra vacker. De angenämaste promenader med löfskog på sidorne framslingra emellan dammarne och formerade emellan dem näs. Små holmar äro formerade uti dessa dammar, där en myckenhet svanor och ancor gunga. Spridda kul-

lar och vilda klippor samt ett och annat kärr omväxla på ett intagande sätt och göra kontrasten skön. Trenne statyer, Vuleanus, Diana och Neptun, emblemer af ortens näringsfång, stå på särskildta ställen uti trädgården. Ett monument, som stod vid slutningen af en kulle, mötte ögat, som jag knappast visste hvad det hade att betyda. — Inskription var ungefär så här: *Belisar landsflyktig finner här en fristad, en koja, en graf.* — Jag förargades i mitt sinne och trodde att detta vördnadsvärda namn blifvit gifvet åt någon emigrerad hund i likhet med ett dylikt monument, som jag sett i Ängsö trädgård, som förvarar till sednaste eftervärld minnet af den trogna och gläfsande knähunden Cottilon, ty att Belisar i sin landsflykt kommit till Forsmark och där fått sin graf, kunde jag ej öfvertala mig att tro. Af sekreteraren Ulmgren underrättades jag sedan, att denna sten hade rapport på en grotta, som stod nedom kullen, hvaruti Belisars lidande föreställdes på åtskilliga taflor. Emediertid föreföll inskription mig ej vara sann, då öfverlevforna af honom ej där förvarades. Jag skulle hellre velat förändra den sålunda: Åt minnet af den olycklige och förtjante Belisar, af samtid och medborgare glömd, restes vården efter tvåhundra år af en främling. Virtus æterna manet, eller något dylikt. — Den lilla grafven eller grottan var med mycken smak byggd; hälften däraf stod inom trädgården och hälften utom åt vilda skogen, den var utvändigt öfverdragen med granbark och ägde om jag ej

misstager mig utanför ingången några pelare, beklädda af samma bark. Detta simpla utseende behagade mera än om den varit grant dekorerad. Inuti inkastades en halfdag igenom tvenne fönster vis a vis på taket. En dörr ledde ut till skogen. Tafiorne, som föreställde olika händelser uti Betisars lefnad, voro målade af Martin och i mitt tycke ganska vackra. Uti den, där han första gången, sedan hans ögon blifvit uttryckte, visar sig för sin hustru och dotter, tycktes framför de andra vara expression och känsla. Uti dess hustrus ansikte framlyser den djupaste sorg, blandad med förtviflan. Dess sköna doter står som af åskan slagen vid denna syn, och ifrån dess eldiga öga blickar sorgen med hela ungdomens våldsamhet. En rymlig af trädspjälor byggd voillere stod på en kulle. Där förvaras utom andre lefvande fåglar äfven en pärlhöna och den så kallade indianske korpen. En lefvande markatta underhölls äfven i trädgården; den var af samma slag som äges lefvande vid akademien i Uppsala.

En annan mycket liten stod uti matsalen och hade en mycket lång svans, hvarmed den behändigt och ganska fast hängde sig fast vid sin ställning eller en arm som sattes till henne. Anläggningen af Forsmarks bruk och bruksbyggnaderne därstädes äro med mycken smak och symetri. Corps de logi är stort och rymligt. Här äro tvenne stångjärnshamrar med fyra härdar. Under bruket höra trenne masugnar.

Kyrkan är kanske den första i sitt slag, med

mycken smak uppförd och med enkla dekorationer. Framför altaret är fönster, och altartaflan består blott af ett kors. På ena sidan är sakristian med predikstol, på den andra orgelverket, — Man måste gå öfver altaret för att komma till sakristian och orgelläktarn. Trenne småläktare äro vid ingången af kyrkan, den medlersta är för bruksägare. Uti tornet ofvanom klockorna är en rätt vacker sal med vidsträckt utsikt åt hafvet. Med tillhjälp af en god reflexionstub, som här förvarades, såg man ganska väl Örskärs båk, som ligger öfver tre mil från stället.

Den 27 Junii reste på eftermiddagen i sällskap med kyrkoherden Amnell till Löfstads bruk. Vid sidan af vägen voro ofantliga magasiner, anlagde att förvara trädvirke efter det stora skogsfallet för några år sedan. Vid framkomsten emottogos vi ganska väl af bruksinspektören Schedin och träffade en hel societé af främmande från Gefle, hvaribland assessor Vigert.

Den 28 Junii. Besåg tidigt på morgonen bruket och situationerne däromkring. Stället tycktes vara mera trist än Forsimark, också var mycket mindre kopist använd härstädes för att embellera naturen. En otrolig mängd af järn hade åtgått till de vidlöftiga staketen omkring gården och bruket. Denna järnlyx öfverträffade vida hvad jag vantade få se äfven vid detta största järnbruk uti riket, och jag torde ej säga för mycket, om jag anser 20,000 centner hafva blifvit använda härtill, då man konsiderar att ej allenast mellanspjälorna

utan äfven stolpar och grindar voro massive och af samma metall; mot dessa granna staketen afbröt starkt de förfallna bruksbyggnaderne och nedruttna gärdesgårdar, som ofta stodo där tätt bredvid.

Jag önskade att bese biblioteket men hade svårt att få tillträde därtill, ändteligen träffade jag en gammal bekant, studiosus Kihlström, som informerar Carl De Geers naturliga son, och genom dess biträde fick jag i största hast genomöfna biblioteket; det är tämligen anseeligt och ibland de största privata i Sverige. Flere sällsynta och dyrbara piecer funnos härstädes och ibland dem Rudbecks Campi Elysii, tolf tomer i fol. i manuskript, ganska väl ritade. Äfvenledes tecknade fåglar under Rudbecks uppseende. Disse voro mäterliga och i anseende till kolorit och färgläggningen ojämförlige. Det är skada, att ägaren baron De G-er icke genom publicerandet häraf gör sig förtjänt af naturalhistorien och dess vänner och förödödligar sitt namn hos eftervärlden, helst kostnaden därvid vore för en så förmögen man högst obetydlig.

Efter återkomsten från biblioteket öfverraskades oförmodligt uti informatorns kammare barons mamsell, som i sällskap med några andra fruntimmer uti allsköns negligé därstädes nedsatt sig att dejeuner korf.

Af Forsströms entomologiska anteckningar finner man, att han den 30 juni uppehöll sig i Öregrund, de närmaste dagarna på Gräsön och i skärgården och tiden den 7—12 juli vid Hargs bruk. Resten af juli tillbragtes på Bro prästgård.

Anmärkningar.

S. 24. *Bron öfver Dalälven*. Renvall från Bollnäs synes ha varit en bekant brobyggare. Han uppförde bl. a. en bro öfver Ljusnan (*J. E. Schmidt*, Reise durch einige schwedische Provinzen. Hamburg 1801).

S. 26. *Landshöfding Wetterstedt*. Erik af W. (1736—1822), fader till utrikesministern Gustaf af W., var åren 1794—1812 landshöfding i Uppsala län.

S. 30. *En kapten Marcks von Würtemberg*. Ej mindre än tre kaptener af denna släkt funnos vid denna tid i Norrland, fader och två söner, alla tillhörande jämtlandsregementen. Klart är icke, huruvuda den nitiske swedenborgaren varit Gotthard Vilhelm d. ä. eller d. y. eller Karl Gustaf M. v. W. Troligen den sistnämnde (f. 1752, d. 1838), hvilken synes ha varit en mycket excentrisk natur. 1789 anklagades han för förgripliga utlåtelse om det ryska krigsutbrottet men rymde öfver till Norge, där han uppehöll sig, till dess han 1795 benådades och fick tillstånd att återvända.

S. 32. *Fale Burman* (f. 1758, d. 1809), lektor i historia och moral vid Hernösands gymnasium, var en flitig historisk och topografisk forskare, framstående norrlandskännare, särskildt intresserad för sin fädernebygd Jämtlands historia och beskrifning.

S. 34. *Hülphers p. 47*. I Abr. Hülphers samlingar till en beskrifning öfver Norrland: Vesterbotten (1789), uppges nämligen, att till minne af kungabesöket i fråga uppsatte "en prydlig äreport, som stod flere år, tills den blef förfallen och måste nedtagas".

S. 35. *Landshöfding Strömberg*. Per Adam Strömberg (f 1751 d 1838 på sin gård Ny dala vid Umeå) blef efter en karriär i armén, som fört honom till öfverstelöjtnants

grad, 1795 landshöfding i Västerbottens län. Forsströms upplysningar om hans impopularitet äro af intresse, i betraktande af att oviljan mot S. efter finska kriget kom till utbrott. Kapitlet härom är ännu outredt; visst är, att S. 1811 entledigades från sin befattning på grund af mot honom med rätt eller orätt resta anklagelser: "afund, förföljelse och orättvisa beskyllningar", säger Montgomery.

S. 35. *Näsa fjäll* nära norska gränsen i Arjepluogs socken började 1637 bearbetas för kronans räkning, sedan dess silfverhaltigä malm något tidigare blifvit bekant, och var under de följande årtiondena föremål för tvister mellan svenska och danska regeringarna. Anläggningarna förstördes 1658 af de infallande norrmännen, och verket låg så i ödesmål till 1770, då brytningen på enskildt initiativ upp-togs på nytt och smälthytta uppfördes vid Adolfsström sex mil nedanför. Denna nya anläggning härjades 1807 af våld-eld; och sedan dess har driften legat nere, medan en frodig lokal tradition omspunnit trakten. *Se f. ö. Janrik Bromé*: "Näsa, en ödebygds historia och saga", Turist-föreningens tidskrift 1911, s. 227—238.

S. 35. *Doktor Næzén*. Daniel Erik Næzén (f. i Skara 1752, d. i fältsjuka dec. 1808 i Umeå), blef 1783 provinsial-medicus i Umeå. Han var en synnerligen driftig läkare, upptäckte hälsobrunnar vid Ratan och Piteå och bragte koppypningen i gång i länet. Därjämte intresserad naturvetenskapsman, särskildt meteorolog, medlem af Vetenskaps-akademien. Efterlämnade vid sin död en stor insekts- och mineraliesamling, herbarier o. s. v. Har utgifvit en del skrifter af naturvetenskapligt innehåll.

S. 36. *Emanuel Öhrling* (f. 1751, d. 1808) var kyrkoherde i Löfånger 1798—1808, sedan han tjänstgjort som präst i Öfver- och Nedertorneå och varit skolmästare i Arjeplog. Han öfversatte gamla testamentet på lappska språket.

S. 39. *Bergsrådet Hermelin*. Samuel Gustaf Hermelin (f. 1744, d. 1820), grundläggare af den svenska kartogra-fien, utgaf 1797—1807 standardverket *Geographiska chartor öfver Sverige*, anlade i Norrbottens lappmarker åtskilliga järnbruk och masugnar som efterföljare af Meldercreutz, hvars bruk Melderstein öfvergick i hans ägo. H. är att anse som en af de allra främsta märkesmännen i det nord-ligaste Sveriges historia, ehuru hans många företag gåfvo honom mer bekymmer än fördel. "För utvidgad kunskap om fäderneslandet, förkofrade näringar, befolkade ödemar-ker" präglades vid 1800 års riksdag af adeln en minnes-medalj till hans ära. — Brukspatron *Jean Bedoir* på Väs-tanfors i Västmanland hade 1787 på auktion inropat Mel-

dersteins bruk med tillhörande landtegendomar. Jfr s. 52.

S. 41. *Löjtnant Enesköld*. Johan Gustaf Enesköld (1734), blef 1762 fänrik vid Västerbottens regemente och erhöll afsked efter att ha stigit till löjtnant. Med *Renlund* af ses tydligen Johan Erik R. (f. 1777, d. som vice pastor i Karungi 1817), hvilken samtidigt med Forsström studerade teologi i Uppsala.

S. 45. *Andreas Erik Lönnberg*, född i Öfver-Kalix 1744, amanuens vid Uppsala bibliotek 1780, kom till Torneå 1782, död som konrektor i Piteå 1809. (Jfr s. 54). *Samuel Liljeblad* (f. 1761, d. 1815), vid denna tid adjunkt i praktiska ekonomien vid universitetet i Uppsala, professor därstädes 1802, hade under 1790-talet gjort vidlyftiga botaniska resor genom svenska landskap. Liljeblands flora var på sin tid den vanligaste läroboken i skolorna.

S. 46. *Franska matematikern Maupertuis*. Astronomie professorn vid Uppsala universitet *Anders Celsius* (f. 1701, d. 1744) företog 1731—1736 vetenskapliga resor i utlandet. Under ett uppehåll i Paris kom han att delta i den häftiga lärda diskussionen, huruvida jorden enligt Newtons mening vore platt vid polerna eller borde uppfattas som en sfäroid. På Celsii initiativ beslöts att föranstalta gradmätningar på sydlig bredd (i Peru) och i Lappland för att afgöra frågan. Under ledning af astronomen och geodeten Pierre Louis Moreau *de Maupertuis* (i. 1698, d. 1759) afgick en fransk gradmätningsexpedition till Nordsverige, hvars medlemmar förutom M. voro Celsius, Clairault, Camus, Le Monnier och Outhier. (Jfr s. 56 och 59). Resultaten, som bekräftade Newtons åsikt, framlades 1738 af M. i ett större arbete. — Celsius torde vara mest bekant som uppfinnaren af Celsii termometer.

S. 52. *Meldercreutziska namnet* (jfr s. 45). Jonas Molin, adlad Meldercreutz (f. 1715 i Uppsala, slöt sin ätt 1785) nådde i armén som fortifikationsofficer graden af informationskapten vid lifgardet och var därpå ett antal år professor i matematik i Uppsala. Framstående matematiker deltog han i Celsii och Miaupertuis' gradmätningsexpedition (se ofvan), hvarunder hans intresse väcktes för Lappmarkens uppodling. 1740 anlade han Meldersteins bruk i Råneå socken, upptog Gellivare grufvor och grundlade i fortsättningen flere bruksanläggningar och en mängd nybyggen som nödgade honom att så godt som alltid vara på resande fot. Om hans tankspriddhet berättas ett otal anekdoter; Forsström bidrar med några nya.

S 57 *Italienaren Acerbi*. I egenskap af guvernör for en ung Belotti. son till en rik bankir i Brescia. Företog

Giuseppe Acerbi (1773—1836) en resa till Norden 1798 och 1799. Vintern 1799 sammanträffade han i en salong i Stockholm med dåvarande öfversten Skjöldebrand (se nedan) och öfverenskom att tillsammans med denne anträda en färd till Nordkap. Resan begynte i mars, gick genom Finland till Torneå, där främlingarna deltog i societetslivet liksom Forsström ett år senare, och därifrån öfver Kengis, där Belotti återvände till Altenfjord och Nordkap. Skjöldebrand skildrar i sina memoarer Acerbi som litterär och musikalisk men ytlig, poserande och opålitlig; under färdens lopp blef det slutligen full brytning dem emellan. Acerbi publicerade kort därefter i London tvenne volymer reseintyck, "Travels through Sweden, Finland and Lapland to the North Cape in the years 1798 and 1799", ett arbete som i Sverige ansågs både ovederhäftigt, pretentiöst och förolämpande, särskildt sårande för Gustaf III:s minne. *Leopold* författade en blodigt ironisk vederläggning, som under titeln "Briefe über Schweden und Schwedens neueste Verhältnisse, verahlasst durch Acerbis Reisen" genom den pommerske historikern *Rühs* utgafs i Halle 1802, dock utan öppet angifvande af den verkliga författaren, som presenterades som en framstående svensk lärd. Enligt *Leopold* vore Acerbis bok icke en skildring af "Schweden in der Wirklichkeit"; den förtjänade att bära titeln "Schweden, satyrischer Roman", "Schweden, Traum eines italiänischen Kopfes" o. s. v.

S. 62—63. *Öfverste Skjöldebrand*. Anders Fredrik S, (f. 1757, d. 1834), den bekante militären, diplomaten, konstvännen och vitterlekaren företog, som ofvan omtalats, resan tillsammans med Acerbi och har hugfäst sitt deltagande däri genom det vackra arbetet "Voyage pittoresque au Cap du Nord" med gravyrer af hans egen hand, hvaraf här en återgifvits som titelplansch. I sina af Schack utgifna memoarer skildrar han lifligt den nordiska färden.

S. 70. *Cripps och Clarke*. Arkeologen och mineralogen Edward Daniel Clarke (f. 1769, d. 1822 som professor i Cambridge) genomströfvade under en följd af år större delen af Europa, Asiens medelhafsländer och Egypten. 1799 vistades han en längre tid i Sverige. Af hans i sex volymer utgifna "Travels in varlous countries of Europé, Asia and Africa" (1810—23) behandla de två sista banden Skandinavien. Han åtföljdes på sin resta af sin yngre landsman och lärjunge från Cambridge John Marten Cripps (cl. 1853), fornforskare, verksam inom trädgårdskonsten. Cripps och Clarke kommo i juli 1799 till Enontekis, där

den senare insjuknade. hvarpå fården till Altenfjord måste uppges.

S. 71. *Kyrkoherde Grape* Erik Grape (f. 1755, d. 1809) blef kommmister i Pajala 1781 och pastor i Enontekis lappmark 1788. Han efterträdde 1806 den året forut aflidne kyrkoherde *Olof Örnberg* i Neder-Kalix, som Forsstrom besökt under uppsesån. G. var, som äfven af Forsstrom omtalas, sedan 1799 korrespondent till Vetenskapsakademien. Han bar författat en i akademiens handlingar för åren 1803 och 1804 införd beskrifning ofver Enontekis lappmark, hvilken ger en intressant inblick i förhållandena i den aflägsna bygden. Där ges bl. a. en uppgift på de resenärer, som besökte trakten under senare tider (jfr Forsstroms dagbok s. 117). "Oändligen välvillig och tjänstaktig" är Skjöldebrands omdöme om honom. — Grape var äfven skald på finska språket; bland Forsstroms reseanteckningar finnes inhäftadt ett blad med en uppteckning af en af G. verkställd forfinskning af Franzéns dikt "Unga flicka, i din vår".

S. 77. *Raunala*. Enontekis dåvarande kyrkopiats låg på östra sidan om ålfven och kom foljaktligen vid freden 1809 att tillhöra Finland. Nuvarande finska Enontekis socken har sin kyrka åtskilliga mil österut inne i landet. Det svenska pastoratet kallas numera vanligen Karesuando efter kyrkplatsen. — Äldsta kyrkplatsen i Enontekis, som länge var annex under Juckasjärvi, låg 7 mil nordväst om Grapes prästgård, ej langt från den vid Kongämä ålf belägna byn Vittangi, på en bergsslutning invid sjön Veivijärvi. Om anläggningsåret finnas osäkra uppgifter; Grape förklarar i sin berättelse till Vetenskapsakademien, att ingen bokstaf finnes därom bland Enontekis' kyrkas gamla handlingar, hvaremot *Julia Svedelius* uppper årtalet 1603 med åberopande af kyrkboksanteckningar. *Johannes Schefferus* meddelar i Lapponia (1673) efter prosten *Torneus'* tidigare handskrifna arbete, att en präst af lappskebörd, Georg Henriksson — om hvilken man vet, att han 1628 blef student i Uppsala — ligger begrafven vid Raunala kyrka, något som visar på mediet af 1600-talet När det länge obegagnade, förfalna och oansenliga gudshuset, snarast påminnande om en kyrkstuga med tillstånd af direktionen för Lappmarkens ecklesiastikverk 1796 försålles till Torneå handlande för att flyttas till Vittangi vid stråkvågen, fann man enligt Grape vid rifningen en inskription, som gaf vid handen, att en präst från Finland predikat där år 1731, och att denne funnit kyrkan vara mer än 100 år gammal, dittills aldrig reparerad men i ganska

godt stånd; jfr f. ö. Försströms framställning. I *Högströms* lappmarksbeskrifning (1747) heter det, att kyrkan "är ännu i behåld men nyttjas ej", hvarjämte det upplyses om, att klockan förts därifrån till Enontekis. Den af Forsström och äfven Grape återgifna tradition om de tre bröderna kyrkobyggarna behandlas litterärt af *Julia Svedelius*, "Raunala första gudshus" i: Raunala (1914).

S. 102. *Carl Richard de Vesvrotte*. Om honom meddelar Grape i sin uppsats i Vetenskapsakademiens Handlingar (1803) följande anteckning: "Franske emigrerade presidenten C. R. de Vesvrotte var här i Martio 1792."

S. 115. *Doktor Quensél*. Conrad Quensel (f. 1767, d. 1806), amanuens vid botaniska trädgården i Tjppsala, senare intendent för vetenskapsakademiens naturaliekabinett och lärare i kemi och naturalhistoria vid krigsskolan i Karlberg, medicine doktor. Företog 1789 en resa i de nordliga lappmarkerna för entomologiska studier och beskref sina upptäckter i en följande år utgifven akademisk afhandling. Grape, som ej nämner något besök af Q. 1789, meddelar däremot, att han 1791 vistades några veckor i Enontekis i naturvetenskapligt syfte.

S. 124. *Landshöfding Carpelan*. Frih. Johan Fredrik Carpelan (f. 1745, d. 1808) blev 1785 landshöfding i Uleåborgs län men utbytte denna plats enligt kungligt tillstånd i juni 1800 mot samma befattning i Göteborgs och Bohus län. Verksam för jordbrukets förbättrande.

S. 127. *Prosten Chydenius*. Den från frihetstidens riksdagspolitik bekante, som ekonomisk författare banbrytande Anders Chydenius (f. 1729; d. 1803).

S. 136. *Kyrkoherde Amnell*. Erik Joakim Amnell (f. 1756, d. 1809). kyrkoherde i Öregrund. "En fridsam och sin hustru mycket undergifven man men icke utmärkt för någon verksamhet." (Uppsala ärkestifts herdaminne). — Dottern Catharina Charlotta blef senare gift med landsfiskalen Joh. Sundström, från hvilken hon blef skild.

S. 140. *Myrman, Pjurkumschura*. De egendomliga namnen på upptågsmakarna i Öregrund förklaras möjligen af den muntra upplösningen på djävulens grasserande i Roslagen, kildrad af Forsström i det senare. Ärkebiskop Uno von Troil visiterade i oktober 1793 Häfverö församling, "af anledning", säger protokollet, "att sedan flera i ett torp, nära prästgården beläget, *Myrby* kalladt, sig tilldragna händelser blifvit af en del af församlingens enfaldiga ledamöter för den onde andens omedelbara verkningar ansedde och såsom spökerier omtalte", det slutligen utrönts, att en flicka Anna Forsman, "af någon så kallad skojer-

ska förledd", tillställt hela oron. "Myrman" är tilläfventyrs en skämtsam anspelning på den onde i Myrby, "Pjurskumschura" kan tänkas vara något öknamn på "skojoerskan" ifråga.

S. 144. *Komminister Philipsson*. Johan Philipsson (f. 1752, d. 1824) var inblandad i ofvan berörda uppträden i Häfverö församling, likaså

s. 145. *prosten Yckenberg*. Johan Jakob Yckenberg (f. 1733, d. 1796), skolman, senare kyrkoherde i Häfverö. Vid visitationen ville ärkebiskopen ha utrönt, huruvida prästerskapet trott på historierna; Y. tvingades då bekänna, att han föranstaltat tacksägelse i kyrkan, när de förmenta hemsökelseerna slutat. Forsströms uppgifter (s. 146) om hans samförstånd med ärkebiskopen hålla alltså ej streck.

S. 145. Borgmästare *Peter Yckenberg* i Uppsala var som talare en beryktad pekoralist. Bakom hans famösa tal vid kronprins Gustaf Adolfs födelse hösten 1778 säges Elis Schröderheims grofva drift ha legat. Kändt är hans rim på en transparang vid samma tillfälle:

"Vor' Gustaf stor till kropp, som han är stor till namn,
han toge solens opp- och nedgång i sin famn"—
hvarpå studentumorn svarade:

"Om Yckenberg had' kropp, som Yckenberg är dum,
han mellan solens opp- och nedgång ej fick rum."

S. 148. *Belisar landsflyktig* etc. Belisars tempel och obelisk i Forsmarks trädgård ha inspirerats af Jean Francois Marmontels (1723—1799) på sin tid ytterst populära filosofiskt politiska roman "Bélisaire" (1767).

S. 151. I *Leufsta bibliotek* — n. b. det gamla; det nya är af år 1868 — finnes manuskriptet med handkolorerade planscher till Olof Rudbecks jätteverk *Campus Elysii* jämte det säkerligen enda kompletta, tryckta exemplar af detta jätteverks två första delar, som existerar. De sällsynta verken hade sammanbragts af den bekante hofmarskalcken och naturforskaren Charles de Geer (f. 1720, d. 1778). Dåvarande ägaren var hans son kammarherre Charles de Geer (f. 1747, d. 1805).

